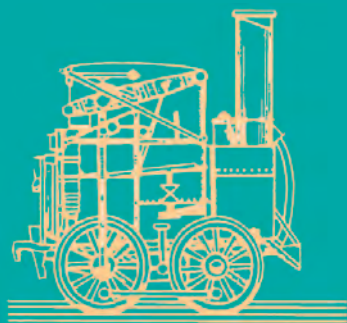

MÁTYÁS HELMÉCZY

Úlohy, tajničky Z DEJEPISU

PRACOVNÝ ZOŠIT
k učebnici dejepisu
Mátyása Helméczyho
pre 7. ročník

7.

OFI

Kniha spĺňa poŹiadavky ramcoveho uebneho planu Ministerstva Źkolstva [17/2004. (V. 20.)] a ramcoveho uebneho planu Narodneho vydavateľstva uebnic [17/2004. (V. 20.)].

Uebnica je v sulade s Narodnym zakladnym uebnym planom (NAT) 2007.

Preklad:

HAJNALKA AVAR

Jazykova kontrola:

MARIA JAKABOVA

Expertka ustanovena v konani na kvalifikaciu za uebnicu:

MARIA VALERIA KATONA

Prve vydanie lektoroval:

TAMAS FOKI

Zodpovedny redaktor:

MIHALY PALINKAS

Obrazky a mapy vyhotovil:

BARNABAS NAGY

Navrh obalky:

AGNES VEKONY

© Dr. Matyas Helmeczy, Oktataskutato es Fejleszto Intezet, 2015

ISBN 978-963-19-6211-6

Raktari sazm: 30427/M • Felelos szerkeszto: Palinkas Mihaly • A szlovak kiadas felelos szerkesztoje:
Lampert Csaba • Muszaki igazgato: Babicsne Vasvar Etelka • Muszaki szerkeszto: Orlai Marton •
Grafikai szerkeszto: Megyerine Kovacs Katalin • Terjedelem: 10,4 (A/5) iv • Tomeg: 200 gramm •
1. kiadas, 2014

Tordeles: Nagy Zsolt

I. OBDOBIE BURŽOÁZNYCH PREMIEN

1. Európa v 17.-18. storočí. Osvietenstvo

1. Preštuduj si v historickom atlase mapu Európy v 17. storočí! Ktoré tri krajiny sa nachádzajú pri kanáli La Manche v tomto období?

2. V ktorej časti Európy leží tento kraj? Podčiarkni správnu odpoveď!

v strede Európy – vo východnej časti Európy – v južných častiach Európy, pre ktoré je príznačná hustá doprava – na severozápadnom okraji Európy – v severných oblastiach Európy – v centre západnej Európy

3. Ak si v 2. úlohe podčiarkol/-la správnu odpoveď, mohol/-la si zistiť, že oblasť Lamanšského prielivu zo zemepisného hľadiska nie je stredovým (centrálnym) územím Európy, leží dokonca na „okraji“ kontinentu. Ako môže byť napriek tomu centrálnym územím? Pri zodpovedaní otázky ti pomôže obrázok o Londýne, ako aj opis o zmenenej úlohe oceánov.

Lode čakajúce na nakládku v londýnskom prístave

i Nasledujúci opis sme prebrali zo skoršej učebnice dejepisu.

„V 17. a 18. storočí sa úloha oceánov a morí stala obzvlášť významnou. Rozľahlé oceány, ktoré kedysi kontinenty navzájom oddeľovali, teraz ich začali spájať. Objavovali sa obrovské, stále novšie a novšie lode s dokonalejšími plachtami, ktoré sa už dostali na ktorýkoľvek bod Zeme. Zo zámorského obchodu sa zrodili obrovské majetky. Kto mal more a oceán, ten bohatol. Prímorské obchodné mestá rýchlo rástli a ich obyvatelia, mešťania, nadobúdali čoraz väčší vplyv.“

4. Bohatnúca buržoázia, ktorá v tomto období už zohráva vedúcu úlohu v živote Anglicka a Holandska, si svoju úlohu chce ešte viac rozšíriť.

V tomto pomáha nový spôsob zmýšľania, vznikajúci v 18. storočí, osvietenstvo.

Čo je osvietenstvo? Doplň vetu!

Svetonázor 18. storočia, ktorý na miesto dovtedy prevládajúcej náboženskej kultúry a pobožného zmýšľania prináša spoznávanie založené na _____

a _____ .

V súlade s tým sa najlepší predstavitelia osvietenstva nezaoberali povahou, mocou Boha alebo výkladom základných princípov viery, ale človekom, ľudskými právami, štruktúrou, pravidlami a inštitúciami spoločnosti.

5. Nasledujú ukážky z myšlienok velikánov osvietenstva.

Za pomoci textov v učebnici určte, od koho môžu pochádzať jednotlivé myšlienky! Mená napíšte na čiary.

a) _____ Anglický spisovateľ sformuloval, že neodcudziteľným, prirodzeným právom každého človeka je právo na život, slobodu a vlastníctvo, ktoré štát je povinný zaručiť. Právo na vlastníctvo však človek nadobúda predovšetkým prácou.

b) _____ Skúmal, ako by sa mohlo zabezpečiť právo pre ľud podieľať sa na politickom rozhodovaní. Výhodiskom jeho predstáv bol princíp suverenity ľudu: „prameňom každej moci je ľud“. Mierkou rozhodnutí je verejná vôľa. Z toho vyvodzuje, že králi nepanujú z vôle božej, ale moc im poskytol ľud, aby slúžili verejnému blahu.

c) _____ Hľadal a opísal, ako možno zabrániť zneužívaniu moci a ako sa môže zabezpečiť ochrana a sloboda jednotlivca (občana). Hlavnú zábezpeku toho videl v tom, ak zákonodarnú, výkonnú a hlavnú sudcovskú moc nevykonáva tá istá osoba alebo skupina (ako napríklad v tom období vo väčšine štátov panovník), ale tri odlišné orgány, ktoré sa navzájom kontrolujú.

d) _____ Ako snád' najväčšia osobnosť francúzskeho osvietenstva, do protikladu k súdobým francúzskym politickým pomerom staval príklad Anglicka: parlamentarizmus, slobodu tlače, náboženskú toleranciu, ochranu pred výsluchom mučením a svojvoľnému väzneniu. Duchapne diskutoval a písal, dodnes je zážitkom čítať jeho diela.

e) _____ Svojou tvorbou, ním redigovaným seriálom kníh napomáhal predovšetkým šírenie vedeckého myslenia. Vo svojich myšlienkach rozvádzal princíp, že každý má prístupovať k ostatným ako k bytostiam, ktoré sú s ním od prírody rovnocenné.

 Ak chceš vedieť viac o velikánoch osvietenstva, vo všetkých väčších knižniciach nájdješ bohatý životopisný materiál!

2. Amerika v 18. storočí. Vznik Spojených štátov

1. Preštuduj si príslušnú mapu v historickom alebo inom (napríklad aj zemepisnom) atlase, kde môžeš zmerať vzdialenosť medzi Európou a Severnou Amerikou!

a) Vypočítaj, aká je vzdialenosť dvoch kontinentov, respektíve Anglicka a jeho amerických kolónií! _____

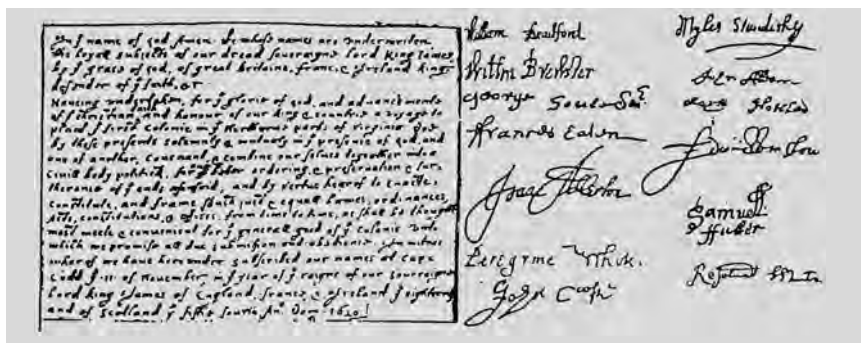
b) Ako ovplyvnila táto vzdialenosť snahu o nezávislosť? _____

2. Okolo roku 1700 v Severnej Amerike počet obyvateľov 12 britských kolónií (13., Georgia, vznikla až v roku 1733) dosiahol 250 000 osôb. O päťdesiat rokov neskôr už žili toľkí na americkom území, ako tretina obyvateľstva Anglicka.

Aký vplyv mal tento fakt na vzťah materskej krajiny a amerických kolónií? _____

3. Značná časť vystaňovalcov si hľadala v Amerike nový domov pred prenasledovaním a náboženskou nevráživosťou. O tom hovorí náš príbeh.

i „Po viac než trojmesačnej plavbe po mori, 21. novembra 1620 sa vylodí na americkom brehu loďou Mayflower 41 anglických puritánskych rodín. »Otcovia pútnici« ešte na lodi sformulovali takú ústavu, ktorá upravuje ich budúci spoločný život, jej základným princípom je rovnosť pred zákonom a dobrovoľné prijatie pravidiel spoločenstva. Vypracovanie akejsi vlastnej ústavy je potrebné preto, že sú mimo rámca anglických zákonov. V zmluve sa síce hlásia k verným poddaným anglického kráľa, predsa však uplatňujú právo tvoriť zákony a vytvárať vlastnú správu.“

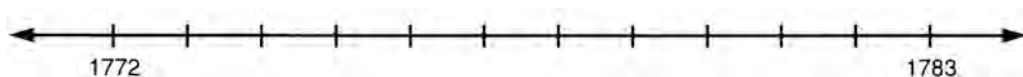

Mayflower Compact – prvá ústava kolonistov prichádzajúcich do Nového sveta.

a) Ako ovplyvnilo vývoj amerických kolónií, že tieto územia zaľudnili bieli prichádzajúci z Anglicka, z najrozvinutejšej krajiny vtedajšieho sveta?

b) Aký vplyv mal Mayflower Compact na zmýšľanie Američanov?

4. Vyznač na tejto časovej osi tých päť udalostí spomedzi uvedených, ktoré považuješ za najdôležitejšie z hľadiska víťazstva americkej vojny za nezávislosť!

- A) 1773: „Bostonské pitie čaju“.
- B) 1775: bitka pri Lexingtone, začiatok vojny za nezávislosť.
- C) 4. júl 1776: Kongres zasadajúci vo Philadelphii schváli Vyhlásenie nezávislosti.
- D) október 1776: prechodný anglický úspech, Briti obsadia New York.
- E) 1777: veľká anglická prehra pri Saratoge.
- F) 1778: Francúzsko uzatvorí spojenectvo s kolóniami bojujúcimi o nezávislosť.
- G) 1781: kapituláciou Angličanov pri Yorktowne sa vojna prakticky skončí.
- H) 1783: uzatvorenie mieru s Angličanmi v Paríži.

 O americkej vojne za nezávislosť píše viaceré slávne historické romány. Nasleduje úryvok z jedného z nich, z prvého zväzku románového cyklu Adama Rutledgea Vlastenci, ktorý sa vracia k bitke pri Lexingtone.

„... Bolo počuť dupot koní. Je to doktor Prescott z Lexingtonu – zakričal ktosi. Plukovník Barrett sa vydal naproti prichádzajúcemu.

– Čo nového? – pýtal sa.

– Briti dorazili do Lexingtonu. Kapitán Parker so svojimi ľuďmi im prerezal cestu na hlavnom námestí, ja som zase myslel, snáď zavelia ústup... Potom niekto vystrelil, a Briti odpovedali dvomi hromadnými výstrelmi. Zabili ôsmich našincov. Museli sme ustúpiť a pustiť ich ďalej. Možno ich je na tisíc.

Barrett nepovolil.

– Nerád by som ustupoval skupine pochlebovačov. – Prítomní jasali, až sa to ozývalo pod oblohou.

– Tu s nimi aj tak nemôžete bojovať? – presviedčal Prescott, – na takomto otvorenom priestranstve Briti zľahka postrielajú ľudí.

– Ak ma pamäť neklame – ozval sa v tom Murdock – pred pár rokmi Britov riadne potrápilo vojenčenie s Indiánmi. Aj my by sme to mohli spraviť...

– Rozumie sa, že to spravíme! – zakričal Barrett, ktorý uhádol, na čo Murdock myslí. Obrátil sa na Danielovu skupinu.

– Chceme, aby ste sa vrátili smerom na Concord. Angličanov musíme prilákať sem. Danielovi ľudia – v najlepšom ich mohlo byť do sto – sa vydali na cestu.

Pri vrchole kopca uvideli rieku a prichádzajúcich Angličanov. Tí došli k mostu prví a ich čížmy na ňom začali dupotať. Na oboch stranách zaznelo niekoľko neistých výstrelov, Daniel začal kričať: Rozchod, rozchod! Niekoľkí ho začuli a zišli z cesty. Pasca bola hotová, Daniel so svojimi druhmi sa musel dostať z nepriateľskej paľby.

Na Angličanov už priebežne padal olovený dážď. Mnohí sa skotúľali z mosta a ich krv zamútila vodu Concordu. Vojsko granátnikov, strelcov a ľahkej pechoty tentoraz nedokázal odolať nepriateľovi. Zdalo sa, že guľky prichádzajú zo všetkých smerov a Angličania nevedeli rozvážne opätovať paľbu, iba slepo strieľali smerom na kopce.

Takto sa začala najkrvavejšia, najneľudskejšia bitka, akú proti sebe bojujúce strany kedy videli. V nasledujúcich hodinách sa britskí dôstojníci pokúsili ustúpiť so svojimi vojakmi v usporiadaných radoch, ale neboli schopní urobiť ani jeden pokojný krok. Strieľali na nich spomedzi stromov, spoza skál, z domov a spoza najmenších možných úkrytov. Bolo to masové vraždenie. Angličania stratili piatich vojakov, kým sa im podarilo zastreliť jedného vlastenca. Neustále len utekali. Nechali za sebou Concord, potom aj Lexington. Ich nadšenie vyprchalo, a chceli už len jedinú vec: vrátiť sa do Bostonu.“

Akú bojovú taktiku nasledovali americkí vlastenci proti anglickým vojakom, ktorí mali lepšiu výbavu a boli lepšie vycvičení? _____

Čítal/-la si historické romány, ktoré sa odohrávajú v čase americkej vojny za nezávislosť? _____

 Vojna za nezávislosť má mnohých hrdinov, ktorých úloha bola významná aj v histórii meradle. Spomedzi Američanov sú najznámejší: George Washington, John Adams, Benjamin Franklin, Thomas Jefferson. Viaceré známe historické osobnosti nájdeme aj medzi zahraničnými dobrovoľníkmi bojujúcimi za Ameriku. Takým bol napr. francúzsky markíz La Fayette, Poliak Tadeusz Kosciuszko alebo Nemec Wilhelm von Steuben. Ak máš možnosť, preštuduj si život a dielo aspoň dvoch z uvedených Američanov a dvoch cudzincov!

3. Francúzsko pred revolúciou. Začiatok francúzskej revolúcie

1. Ohranič, kde leží Francúzsko!

a) V ktorej časti Európy, ktoré krajiny s ním susedia? _____

b) Aká je jeho rozloha v porovnaní s našou vlasťou? _____

Obdobie pred revolúciou priblížime od doby panovania „kráľa Slnko“, Ľudovíta XIV. (1643-1715) a revolučné obdobie ukončíme pádom Napoleona (1815). Približne akým veľkým obdobím dejín Francúzska sa zaoberáme? _____

2. a) Vytvor systém! Vyznač šípkami, pre ktoré spoločenské skupiny sú príznačné javy vymenované na okrajoch!

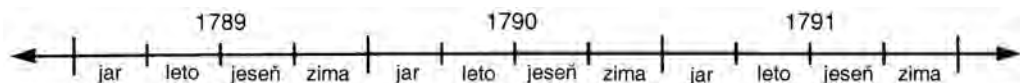
Môžu ovplyvniť vedenie krajiny. Užívajú si výhody moci.	Autoritatívny kráľ Sedliaci a poddaní, tvoriaci väčšinu spoločnosti Šľachtici (2. stav) Početní drobní výrobcovia, obchodníci Bohatá buržoázia Ešte bohatšie kňazstvo (1. stav) Mestskí robotníci	Sú vylúčení z moci. Platia len dane, ale veci buď vôbec nemôžu ovplyvniť, alebo ich vedú ovplyvniť len v malej miere.
--	---	--

b) Opäť vytvor systém! Vymenujeme fakty dôležité z hľadiska hospodárskeho vývoja. Vyznač šípkami, do ktorej skupiny patria!

Faktory napomáhajúce rozvoj hospodárstva	Množstvo vnútorných colných hraníc Obrovské dane, ktoré zaťažujú najmä sedliakov Šľachtické výsady Získanie kolónii Vojenské výdavky Obrovský cirkevný majetok, cirkevné dane Kráľ udeľuje šľachtický titul a funkcie za peniaze Márnivý kráľovský dvor Cechové a iné pravidlá sťažujúce zakladanie manufaktúr	Faktory brániace rozvoj hospodárstva
--	--	--------------------------------------

c) Vyvod' záver ohľadne budúcnosti francúzskej ekonomiky! _____

3. Od roku 1789 udalosti nabrali mimoriadne rýchly spád. To naznačuje aj naša časová os. Dopiš na príslušné miesto časovej osi písmená tých udalostí, o ktorých nájdeš obrázok vo svojej učebnici alebo v tomto pracovnom zošite!

- A) Zvolanie stavovského snemu.
- B) Prísaha v Loptárni.
- C) Útok na Bastilu.
- D) Pochod žien.

- E) Deklarácia ľudských a občianskych práv.
- F) Postupné ubúdanie moci kráľa, cirkvi.
Zrušenie šľachtických výsad.
- G) Neúspešný pokus kráľa o útek.

4. Základy nového spoločenského poriadku obsahuje Deklarácia ľudských a občianskych práv. Viaceré jej body uvádza aj naša učebnica. Analyzuj pomocou otázok nasledujúce paragrafy!

§ 1
Koho výsady zruší?

Ako ich ruší?

§ 2
Pre mysliteľov ktorého duchovného hnutia sú príznačné idey odzrkadľujúce sa v tomto bode deklarácie?

§ 6
Čo zmení tento paragraf?

Aký bol stav predtým?

Deklarácia ľudských a občianskych práv

📖 *Maliarom jedného obrazu v učebnici je Jacques Louis David. Narodil sa v roku 1748 v Paríži. Jeho prvý slávny obraz – Prísaha v Loptárni –, ktorý je dnes vo francúzskom národnom múzeu Louvre, objednal ešte kráľ. Svoj obraz Prísaha v Loptárni dokončil až po búrlivých rokoch revolúcie. Po páde vlády jakobínov sa dostal do väzenia, ale Napoleon ho už vymenoval za svojho dvorského maliara. Jeho najslávnejšie malby z tohto obdobia: Napoleon prechádza cez Alpy (27. strana učebnice) a Korunovácia Napoleona. Po páde Napoleona utiekol do Bruselu a tam aj zomrel v roku 1825. Stretli ste sa už s inými malbami Davida? Ak áno, s ktorými?*

4. Francúzsko republikou

1. Ako výsledok revolúcie niekdajšiu samovládu vystriedalo ústavné kráľovstvo, potom sa Francúzsko stalo buržoáznou republikou.

Aký je rozdiel medzi tromi štátnymi formami? Odpovedz pomocou nasledujúcej tabuľky!

Štátna forma	Kto stojí na čele štátu?	Kto vydáva zákony?	Kto má výkonnú moc?
Samovláda			
Ústavné kráľovstvo			
Buržoázna republika			

2. Po vyhlásení republiky kráľa obžalovali zo spolupráce s nepriateľom, potom ho po obrovskej diskusii popravili.

Prečítaj reč Saint-Justa, jedného z vodcov strany jakobínov, ktorú povedal v súdnom spore a odpovedz na otázky!

i „Odsúdenie kráľa nie je právnou, ale politickou otázkou. Spor musí rozhodnúť o tom, či má Francúzsko zostať kráľovstvom, alebo má byť republikou. Ľudovít XIV. sa nemá odsúdiť, ale poraziť. [...] Ľudovít nie je obžalovaným, ale nepriateľom. [...] Rozum aj politická múdrosť si želajú, že má zomrieť, a to čím skôr.“

a) Bola spolupráca kráľa so zahraničnými panovníkmi dôvodom alebo len zámenkou jeho popravy? _____

b) Prečo musel kráľ zomrieť? _____

c) Stalo sa v histórii, že odsúdili na smrť významného politika preto, lebo sa obávali jeho vplyvu, toho, že sa pokúsi získať späť svoju moc?

Odpovedz podčiarknutím!

nie – zriedkavo – dosť často sa tak stane, ak sa k moci dostanú nové hnutia, skupiny či strany

Napíš aj niekoľko príkladov! _____

3. 2. júna 1793, v najkrízovom období revolúcie, sa moci ujali jakobíni.

a) Ktoré spoločenské vrstvy podporovali v prvom rade jakobínov? _____

b) Pozri si mapu v učebnici! Prečo bolo postavenie Francúzska kritické?

4. Vymenujeme najdôležitejšie opatrenia jakobínov. Označ písmenom **V** tie, s ktorými podľa teba súhlasili všetci zástancovia revolúcie, písmenom **Ch** tie, s ktorými len chudobnejší, písmenom **B** tie, s ktorými súhlasili len bohatší a písmenom **N** tie, ktoré väčšina ľudí nepodporovala.

Voči nepriateľovi volali do boja celé obyvateľstvo Francúzska. _____

Odsúdili, popravili tých, ktorí zvyšovali ceny a chamtivo si zhromažďovali majetok. _____

Pozemky emigrantov, ktorí odišli do zahraničia, vyvlastnili a rozdelili. _____

Obmedzili mzdy za prácu. _____

Ešte existujúce feudálne pozostatky zrušili. _____

Robespierre v záujme svojej moci uplatňoval teror aj voči vlastným druhom. _____

Ustálili teror. _____

5. Nasledujú vyobrazenia a texty o troch najznámejších jakobínskych vodcoch.

a) Vyznač, ktorý životopis patrí k jednotlivým vodcom!

Robespierre

Hébert

Danton

_____ Je vodcom najextrémnejších jakobínov, „besných“. Na jeho návrh sa zavedie nútené hospodárenie s potravinami. Hlásá, že „veľkoobchodníci nemajú svoju vlast“. Jeho popularita v kruhu chudobných už ohrozuje moc Robespierra. Preto sa dňa 24. marca 1794 na naliehanie Robespierra dostane na popravisko.

_____ Jeden zo zakladateľov klubu jakobínov, ktorý svojimi skvelými rečami očaril parížsky ľud. Od roku 1792 je ministrom spravodlivosti. Po odstránení „besných“ sa pridá k umierneným a vystupuje proti pokračovaniu teroru. Robespierre voči nemu vznesie rôzne obvinenia a dá ho zatknúť, a obávajúc sa jeho rečí, nepovolí mu ani obhajobu. Popravili ho 5. apríla 1794. Cestou na popravisisko zvolal: „Robespierre, budeš ma nasledovať!“

_____ Určujúca osobnosť jakobínov. Advokát, ktorý sa dostane do centra udalostí po poprave kráľa, od roku 1793 ako vedúci Výboru verejného blaha. Svojich protivníkov, jakobínskych vodcov, ktorí od neho stáli vpravo alebo vľavo, dal popraviť, ale tým si aj vlastný hrob vykope. Ľud sa odvráti od neho. Jeho nepriatelia ho dajú zatknúť a 28. júla 1794 ho pošlú na popravisisko.

b) Čo znamená príslovie „Revolúcia požiera svoje deti“? _____

5. Napoleon Bonaparte, cisár buržoázneho Francúzska

Skutky, opatrenia Napoleona a ich vplyv sa dajú veľmi ťažko zhrnúť v jedinej lekcii. Preto teraz – namiesto úloh – nasleduje obširnejší životopis cisára. Dúfame, že pomôže lepšie porozumieť učivo v učebnici.

1. V roku 1795 sa zástancovia kráľa (royalisti) pokúsili povstaním vytrhnúť moc z ruky vlády veľkoburžoázie – Direktória. Vzburu potlačil Bonaparte. Toto víťazstvo zachránilo Direktórium a bolo prvým krokom na ceste Napoleona k moci.

2. Buržoázia si už v tom čase užívala výhody z vojnových úspechov, ktoré sa zrodili ešte v čase jakobínov. Prusko bolo nútené uzavrieť mier, Anglicko a Rakúsko sa museli neustále brániť. Francúzska veľkoburžoázia pritom už nechcela týmto krajinám nanútiť revolúciu, na svojich nepriateľov chcela len preniesť znášanie vojnových nákladov. „Musíme žiť na náklady nepriateľa. Nevtrhli sme do ich krajín preto, aby sme im my prinášali poklady“ – znel oficiálny názor. Napoleon mu porozumel a v záujme francúzskej buržoázie to aj výdatne využíval.

3. V roku 1796 vtrhli do Rakúska dve vojská. Hlavné francúzske sily tiahli na Viedeň. Hlavnou úlohou druhej, talianskej armády bolo kryť tento útok. Napoleona vymenovali na čelo talianskej armády.

4. Talianska armáda bola najhoršie zásobovaná, najzanedbanejšou jednotkou Francúzska a zdalo sa, že jej príslušníci nepoznajú disciplínu. Napoleonovi však to neprekážalo, a správy hovoria, že dovtedy vedúceho generála prinútil k poriadku týmito slovami: „Pán generál, Vy ste o hlavu vyšší, než ja, ale s tým si ľahko poradím.“

5. Napoleon urobil s armádou zázraky. Behom niekoľkých dní ju dal do poriadku a na úkor okolitých miest zabezpečil aj jej zásobovanie. Kým hlavné francúzske sily utrpeli porážku, on svojím vynikajúcim vojenským velením viackrát rozdrvil rakúske vojská v Taliansku a Rakúsko, najväčšieho suchozemského nepriateľa Francúzska prinútil uzatvoriť mier (mier v Campo Formio, 1797). Francúzsko získalo Belgicko, Porýnie a Lombardsko. Vďaka mimoriadne vysokým daniam, ktoré vyberali od porazených, resp. bohatej vojrovej koristi nepriatel'ia zaplatili vojnové zaťaženie Francúzov.

6. Napoleon sa tak zrazu stal „miláčikom“ Francúzska. Direktórium, ktoré žiarilo na svoju rozmáhajúcu sa moc, ho poslalo proti Anglicku. Napoleon si zaumienil, že sa bude vyhrážať obsadením najcennejšej kolónie britského štátu, Indie, a tým dostane tohto nepriateľa na kolenná. Preto sa so svojou armádou vylodil v Egypte a vydal sa smerom do Indie. Zo začiatku sa zdalo, že jeho plán je uskutočniteľný. Neskôr však, keď Angličania uzavreli morskú cestu svojou flotilou, nastali problémy so zásobovaním vojakov. Pre neho však bola ešte dôležitejšia správa, že v Európe vzniklo ďalšie vojenské spojenectvo proti Francúzsku a doma je čoraz väčší chaos v riadení krajiny. Vrátil sa do Francúzska, kde ho vítali ako záchrancu vlasti.

7. Využívajúc svoju popularitu a opierajúc sa o svoje vojsko, v roku 1799 násilím porazil Direktórium a zobral si moc do vlastných rúk. Zatiaľ zachoval republiku ako štátnu formu. Bol len nositeľom titulu Prvého konzula. Ale jeho moc už bola neobmedzená. Odvtedy bolo jeho hlavným zámerom, aby nepanoval len násilím, ale aby si postavil aj francúzsky ľud na svoju stranu.

8. Začal boj proti nekalým obchodom, sprenevereniu štátnych peňazí, márnotratnosti. Zlikvidoval lúpežnícke skupiny, ktoré zastrašovali obyvateľstvo. Porazil povstania na podporu kráľa, organizované vo Vendée. Za niekoľko mesiacov vytvoril pevnú centralizovanú moc.

9. Usporiadal vzťah štátu a cirkvi. Založil francúzsku národnú banku a vytvoril pevnú menu. Dobyvačnými vojnami vytvoril v Európe obrovský trh pre francúzsky obchod a priemysel. Zaviedol systém meštianskych daní. Vo svojom slávnom zákonníku Code Civil (Občianskom zákonníku), ktorý neskôr pokladali za vzor vo viacerých európskych štátoch, usporiadal právne vzťahy v súlade s meštianskymi požiadavkami, na základe princípu súkromného vlastníctva a rovnoprávnosti v spoločnosti. Zriadil Rad Čestnej légie, najvyššie francúzske vyznamenanie.

10. Viedol úspešný boj proti koalíciám – vojnovým spojenectvám –, ktoré sa opakovane obnovovali proti Francúzsku. Po celé desaťročie zvíťazil vo všetkých bitkách, v ktorých viedol osobne svoje vojsko. Na jeho víťaznom oblúku, ktorý stojí na jednom z hlavných parížskych námestí, je vytesaných viac než sto jeho víťazných bitiek (medzi nimi aj bitka pri Győri v roku 1809).

11. To, že sa v roku 1804 korunoval za cisára, je známe z učebnice. Je taktiež známe vojnové ťaženie do Ruska, koniec Napoleonovej vlády.

Rad Čestnej légie

12. Je menej známe, že mal veľmi rád svoju rodinu a svojich súrodencov, a takmer pre všetkých zabezpečil jeden trón. Svojho brata, Josepha Bonaparteho v máji roku 1808 učinil kráľom Španielska. Jedna z jeho mladších sestier, Elise Bonaparte sa v roku 1809 stala toskánskou veľkovevodkyňou. Luisa Bonaparteho v roku 1806 vymenoval za holandského kráľa. Druhá jeho mladšia sestra, Karolina Bonaparte sa stala neapolskou kráľovnou potom, ako jej manžela generála Murata Napoleon vymenoval za neapolského kráľa. Jeho najmladší brat, Jerome, dostal trón novozaloženého kráľovstva, Vestfálska.

13. Nebol ľahostajný ani k ženám. Zlé jazyky hovorili o mnohých jeho galantných dobrodružstvách. V skutočnosti však v jeho živote zohrávali dôležitú úlohu iba tri ženy. Josephine, jeho prvá veľká láska, ktorú neskôr pozdvihol k sebe aj ako cisárovnú. „Poľská žena“ Maria Walewska, ktorá sa spočiatku stala Napoleonovou milenkou preto, aby nahovorila cisára na pomoc jej porobenej krajine, ale neskôr vytrvala po boku Bonaparteho aj po jeho páde. Nakoniec arcivojvodkyňa Mária Lujza Habsburská, s ktorou uzatvoril manželstvo z politicko-dynastických dôvodov. Od nej sa narodilo jeho dieťa, „Orlík“, hlavná postava viacerých literárnych diel.

Josephine

grófska Walewska

Mária Lujza

a) Ktorý z očíslovaných odsekov najviac dokazuje, že Napoleon bol skutočne cisárom buržoázneho Francúzska? Odôvodni svoju odpoveď! _____

b) Odkiaľ je už známy titul konzula? _____

c) Pozri na mape, kde sa nachádza Vestfálsko? Z ktorej vojny poznáme už tento zemepisný názov? _____

6. Agrárna a priemyselná revolúcia

1. Anglicko (Veľká Británia) je jedným z prvých buržoázných štátov na svete. Tu sa rozvíjala priemyselná revolúcia. Na základe mapy v historickom atlase odpovedz na nasledujúce otázky!

a) V ktorej časti Európy sa nachádza Anglicko? _____

b) Prečo je mimoriadne výhodná jeho zemepisná poloha? _____

c) V porovnaní s našou vlasťou aká je rozloha tejto krajiny? _____

2. Vyznač na časovej priamke písmenami pred jednotlivými rokmi tie udalosti, ktoré majú dôležitú úlohu na rozmachu priemyselnej revolúcie!

A) 1689: Koniec občianskej vojny. Parlamentný systém v Anglicku.

B) 1733: Vynašli lietajúci člnok.

C) 1763: V sedemročnej vojne sa Anglicko stane vedúcou námornou mocnosťou sveta.

D) 1769: V Anglicku vynašli parný stroj.

E) 1793: Anglicko sa pridá k spoločenstvu štátov vytvorenému proti revolučnému Francúzsku.

F) 1825: V Anglicku otvoria prvú železničnú trať sveta.

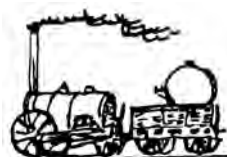
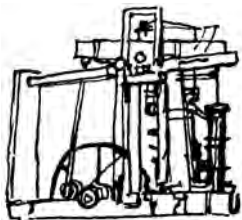
3. Dopíš chýbajúce slová na prázdne miesta v texte!

V dôsledku buržoáznej revolúcie medzi vedúcich predstaviteľov Anglicka sa pravidelne dostávali aj politici, ktorí _____ vo vývoji priemyslu. Navrhovali schválenie takých zákonov, ktoré vo veľkej miere napomáhali rozvoj _____.

4. Citujeme z jednej anglickej historickej práce. Vyzdvihni z textu tie faktory, ktoré tiež dopomohli k tomu, aby sa priemyselná revolúcia mohla začať v *Anglicku*!

i „Počet obyvateľov Veľkej Británie v rokoch 1700 až 1800 vzrástol z 6,7 milióna na 10,2 milióna, do roku 1851 potom na 21 miliónov. Rozmach popri čoraz lepšej zdravotnej starostlivosti umožňoval nárast a úspešnejšie obrábanie území zužitkovaných poľnohospodárskou výrobou. V krajine, v porovnaní s kontinentom, boli lacnejšie základné potraviny. Takto obyvatelia patriaci do spodnej a strednej kategórie mohli míňať peniaze aj na také veci, ktoré nespádali do rámca najnutnejších životných potrieb. Už od 17. storočia sa časť sedliakov sťahuje do miest, ktoré sa takto stanú významnými hospodárskymi centrami. Jednou zo základných podmienok vybudovania veľkých tovární bolo usadenie veľkého počtu ľudí (pracovnej sily) na malé miesto.“

5. Nasledujú vyobrazenia niekoľkých dôležitých vynálezov. Očísluj ich podľa poradia vzniku a dopíš k nim aj mená ich vynálezcov!

6. Ozajstnú zmenu prinieslo vynájdenie parného stroja a iných strojov pozostávajúcich z vymeniteľných súčiastok. Prečo? _____

 Prečítaj životopis niektorého vynálezcu (alebo aj viacerých)! Údaje o nich nájdesh najmä v lexikónoch (životopisný lexikón, malé encyklopédie) alebo v životopisných románoch. Ak nájdeš nejakú zaujímavosť o nich, napíš to sem!

7. Hospodárske dôsledky priemyselnej revolúcie

1. Na 33. strane učebnice vidíš kresbu manufaktúry a továrne (minulosti a budúcnosti). V hornej časti časovej osi vyznač obdobie, keď v západnej Európe fungovali paralelne manufaktúry aj továrne! V spodnej časti časovej osi vyznač čas, keď sa v Uhorsku objavili prvé manufaktúry (musíš si spomenúť na učivo 6. ročníka!) a prvé továrne!

2. a) Za nasledujúce tvrdenia napíš písmeno **M**, ak charakterizujú len manufaktúru, a písmeno **T**, ak charakterizujú továreň. K tvrdeniam, ktoré sú príznačné pre obe výrobné jednotky, napíš **X**!

Vyrábajú ručným náradím, jednoduchými strojmi. _____

Výroba prebieha formou del'by práce. _____

Robotník má ovládať iba jeden pracovný proces. _____

Používa vodnú energiu, ktorá výrobu aj obmedzuje. _____

Energiu poskytujú parné stroje. _____

Jej existencia napomáha vznik veľkomiest. _____

Prácu vykonávajú nádenníci. _____

Výroba prebieha na strojoch. _____

Výrobu obmedzuje len trh. _____

b) Odôvodni, prečo manufaktúra znamená minulosť! _____

c) Prečo znamená budúcnosť továreň? _____

3. Predpokladom vzniku priemyslu je rast miest, jeho dôsledkom je neuveriteľne rýchly rast obrovských priemyselných miest. Prečítaj nasledujúci opis a odpovedz na otázky!

i Okolo roku 1850 v oblasti Londýna žije 2,6 milióna ľudí (v roku 1800 ešte len 1,1 milióna), v Liverpoole 376 000 (v roku 1800 len 80 000) v Manchestri 403 000 (okolo roku 1800 len 90 000), v Birminghame 233 000 (okolo roku 1800 len 74 000).

a) Prečo sa vývoj miest zrýchlil práve v tomto období? _____

b) Na 34. strane učebnice nájdeš náčrt mapy Manchestra z roku 1854. Pomocou neho vysvetli, prečo rástla mimoriadne rýchlo rozloha aj počet obyvateľstva Manchestra! _____

Najdôležitejší spomedzi faktorov napomáhajúcich rast: _____

4. Aké sú nové priemyselné mestá?

i Kniha *Kronika ľudstva* uverejňuje ten istý obrázok, ktorý sa nachádza na 36. strane učebnice, a pripája k nemu toto vysvetlenie: „Rastúcim spriemyselnovaním sa sťahuje čoraz viac a viac ľudí do miest. Všade vznikajú obytné štvrte robotníkov.“

„Nie je zriedkavé – informuje anglický kazateľ žijúci v londýnskej štvrti East End – ak tu človek nájde muža, jeho ženu, štyri alebo päť detí, dokonca občas aj starých rodičov v jedinej, 2,5x3,66 metrovej miestnosti, kde spolu pracujú, stravujú sa a spia.“

V Paríži pre vlhkosť, nedostatok vetrania a svetla je takmer polovica bytov v zlom stave. Na dvoroch sa hromadí špina, smeti a odpadová voda. V Berlíne je 310 000 takých bytov, ktoré pozostávajú z jedinej miestnosti. 150 000 ľudí zase má len izbu a kuchyňu, kde často žije spolu šesť až viac osôb. (K tu uvedeným si ešte prečítaj na 34. strane učebnice, čo píše Engels o Manchestri!)

a) Opíš niekoľkými slovami, čo najviac charakterizuje nové priemyselné mestá v 19. storočí!

b) Napriek všetkým problémom čo predsa lákalo masy ľudí do priemyselných miest?

5. a) Opieraj sa aj o svoje poznatky zo zemepisu a vymenuj veľké priemyselné oblasti!

b) Aké podmienky charakterizovali územia, na ktorých v 19. storočí vznikali priemyselné oblasti? _____

c) Okrem priemyslu ktoré odvetvia hospodárstva rozvíja vznik priemyselných oblastí? (Pri odpovedi pomôže učebnica.) _____

6. Motorom rýchleho hospodárskeho rozvoja Európy je slobodná súťaž. Prečítaj pozorne text na 35. strane učebnice o slobodnej súťaži! Ak máš dojem, že rozumieš tomu, čo je slobodná súťaž, skontroluj si svoje poznatky vyriešením nasledujúcich úloh!

**pravdivé /
nepravdivé**

Podnikatelia sa usilovali o dosiahnutie najnižšej výrobnéj a spotrebiteľskej ceny.

Usilovali sa dať svojim robotníkom čo najlepšie platy.

Ceny svojich výrobkov prispôbovali cenám väčších podnikov.

Výrobcovia sa snažili dohodnúť sa medzi sebou, aby nikto z nich nepredával lacnejšie alebo drahšie, než ostatní.

Slobodná súťaž žičí šikovným obchodníkom s podnikateľským duchom, ktorí sú ochotní aj riskovať.

7. V prvej polovici 19. storočia sa vývoj priemyslu ešte nezačal na celom území Európy. Vyber podčiarknutím územie, ktoré zabezpečovalo *najvýhodnejšie* podmienky pre priemysel!

len Anglicko – západná Európa a časť východnej Európy, ktorá sa dotýkala západu (napr. Porýnie) – celá vtedajšia Európa

8. Spoločenské dôsledky priemyselnej revolúcie. Životný štýl v kapitalistickej Európe

1. Buržoázne revolúcie a priemyselná revolúcia pretvorili spoločnosť. Počas týchto zmien niektoré spoločenské vrstvy (triedy) zmizli, iné vznikali, rástli do počtu či významu. Vyznač šípkami na patričné strany, ktoré sú zanikajúce, meniace sa a nové spoločenské vrstvy a triedy!

Zanikli, zmenili sa

zemepáni – šľachtici
vzdelanci
kapitalistickí podnikatelia
poddaní
slobodní sedliaci
cechoví továrnici
robotnícka trieda
vlastníci pozemkov (hospodári)
malí mešťania (malovýrobcovia, maloobchodníci)

Vznikli, vzrástol
ich význam

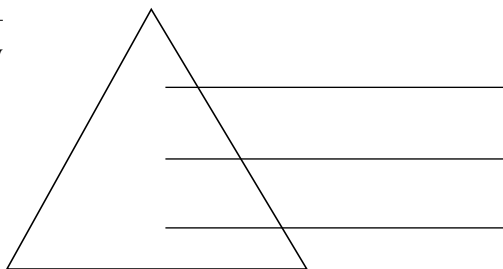
2. Životný štýl ľudí v novej spoločnosti – podľa toho, do ktorej spoločenskej vrstvy patrili – bol veľmi odlišný.

a) Vytvor spoločenskú pyramidu!

Kto stál na čele novej spoločnosti?

Kto bol v strede?

Kto na spodku?

b) Zmenil sa život tých, ktorí žili „dole“, v porovnaní s tými, ktorí žili „dole“ v predchádzajúcich storočiach? Odôvodni svoju odpoveď! _____

3. V stredoveku miesto jednotlivcov v spoločnosti určovali pôvod, zdedené a získané privilégiá, resp. vzťahy nadriadenosti a podriadenosti. To v 19. storočí zaniklo.

a) V novej spoločnosti určovalo spoločenské postavenie ľudí _____

a _____ .

(Môžeš vymenovať aj viaceré faktory, ale napíš ich v poradí podľa významu!)

b) Sú nové spoločenské pomery *lepšie (spravodlivejšie)* alebo *horšie (nespravodlivejšie)* než tie, ktoré boli príznačné pre feudalizmus? (Odpovedz podčiarknutím, potom svoju odpoveď odôvodni!) _____

4. Postavenie obyčajných robotníkov je spočiatku pomerne zlé. Preto sa rozmáhala robotnícke hnutie. Prečítaj k tomu text na rozšírenie vedomostí!

i *Veľká Británia, 1833*: vznik prvého zákona proti práci vykonávanej deťmi. Zakazuje zamestnávanie detí mladších ako 9 rokov v mlynárskych závodoch. Týždennú pracovnú dobu pre deti vo veku 9-13 rokov obmedzuje na 48 hodín, a maximálnu pracovnú dobu mladých vo veku 14-18 rokov stanovil v 68 hodinách. V záujme uplatnenia zákona zamestnávajú továrenských inšpektorov, ktorí popri svojej kontrolnej činnosti informovali parlament správami o sociálnej situácii.

Hodnot' prečítaný text! Prečo je dôležitý opísaný výsledok a prečo nie je dostačujúci?

5. a) Aká je súvislosť medzi továrenskou prácou a vznikom robotníckych organizácií?

b) Napiš časové poradie foriem robotníckeho hnutia!

A) odborové organizácie, B) výpomocné spolky,
C) ničenie strojov, D) boj za politické práva

6. V rozvíjajúcej sa Európe postupne sa zmenili aj mestá. Ani priemyselné mesto nie je len veľkou obcou zabezpečujúcou živobytie, ale je bydliskom zabezpečujúcim domov a oddych.

a) Na obrázku vidno ulicu v Hamburgu na začiatku 19. storočia. Ceruzkou označ na obrázku tie prvky, ktoré najviac svedčia o meštianskom spôsobe života!

b) Pozbieraj, ktoré sú najväčšie rozdiely medzi stredovekými mestami a medzi mestami v dobe priemyselnej revolúcie! (Mysli na štruktúru mesta, jeho vzhľad, zariadenia slúžiace doprave a životu obyvateľov, vybavenosť obytných domov a obchodov!)

stredoveké mesto

mesto priemyselnej revolúcie

7. V čom sa líšil v 19. storočí životný spôsob v meste a na dedine? Vyzdvihni len fakty, ktoré považuješ za najdôležitejšie!

Obdobie buržoázných premien

(Zhrnutie)

Vymysli osem otázok, ktoré odhalia všetky dôležité zmeny a problémy skúmaného obdobia! Napíš tieto otázky!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

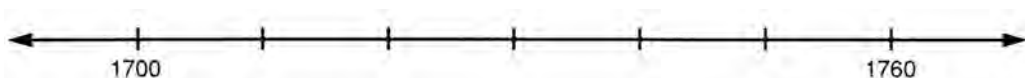
7. _____

8. _____

II. UHORSKO V 18. STOROČÍ

9. Uhorsko po satmárskom mieri

1. Vyznač na časovej priamke, ktorým obdobím dejín našej vlasti sa zaoberáme v tejto kapitole! Hraničné body: satmársky mier a smrť Karola III. Zafarbi ceruzkou obdobie medzi týmito dvomi udalosťami.

2. Uhorsko je v tomto období súčasťou Habsburskej ríše.

Preštuduj si mapu na 43. strane učebnice, ktorá znázorňuje vznik Habsburskej ríše!

i Habsburgovci do 18. storočia k rakúskym a českým územiám získali karlovackým mierom Uhorsko (s výnimkou niektorých južných častí), Sedmohradsko a Chorvátsko, potom v požarevackom mieri (1718) temešský banát, hraničné pásmo severnej Bosny, ako aj severné Srbsko s Belehradom. Vo vojne o španielske dedičstvo vedené proti Francúzom (1701-1714) značnú časť krajín španielskych Habsburgovcov (belgické Nizozemsko a viaceré talianske dŕžavy). Neskôr k ríši pripojili južné územia Poľska, Halič a západný Halič, a potom od Turkov aj Bukovinu.

a) Aká veľká bola táto ríša? (Približne, v porovnaní s Uhorskom 17. storočia a dnešným Maďarskom?) _____

b) Ktoré boli jej hlavné časti? _____

3. Jedným z prevratových momentov histórie Uhorska bol satmársky mier. Potvrď to nasledujúcimi faktami!

a) Skončí sa jedno veľmi dlhé obdobie, počas ktorého Uhorsko bolo bojiskom. Toto obdobie je dobou _____ vojen a _____ boja za slobodu.

b) Satmárskym mierom sa síce Uhorsko stáva súčasťou Habsburskej ríše, ale väčšinu svojej samostatnosti si zachová.

Vymenuj niekoľko faktov, ktoré to dokazujú! _____

4. Čo bolo dôvodom, že Habsburgovci stanovili mierne mierové podmienky, i keď boli jednoznačnými víťazmi? _____

5. Vypracuj náčrt štátneho systému Uhorska! Najprv však prečítaj nasledujúci text!

i Karol III. na krajinskom sneme v rokoch 1714-15 dal schváliť vytvorenie *stálej armády*. Mužstvo vojska verbovali z Maďarov a cudzincov. Materiálne zdroje potrebné na živenie armády zase museli zabezpečiť poddaní vo forme daní a porcií (zásobenie naturáliami). Šľachta sa vyhla znášaniu nákladov zdôrazňujúc, že šľachtic spláca daň krvou, nie peniazmi. (Formálne zachovali šľachtické povstanie.) Aby sa touto otázkou panovník príliš veľa nezapodieval, dostal voľnú ruku pri vedení a organizovaní vojska. O jeho nasadení mohol rozhodnúť len kráľ.

Vládne úlohy vykonávali tri úrady, ako sa vtedy nazývali guberniá, zemské rady: Uhorská kancelária so sídlom vo Viedni, ktorá v prvom rade vykonávala riadiace úlohy, novozriadená Miestodržiteľská rada, ktorá spočiatku sídlila v Bratislave (Prešporku), potom v Budíne, a Komora so sídlom v Bratislave, vykonávajúca peňažnú správu. Všetky zemské rady sprostredkúvali nariadenia, rozhodnutia panovníka smerom k poddaným.

Zákony tvorili: _____ a _____.

Správne orgány závislé od kráľa

Samostatné uhorské správne orgány	
vyšší orgán	
nižší orgán	

6. Otázky sa vzťahujú na Pragmatickú sankciu. Predtým si však pripomeňme niekoľko údajov!

i *Rakúsko, 18. apríla 1713*: Cisár Karol VI. vydáva Pragmatickú sankciu, rodový zákon dynastie Habsburgovcov. Džřavy Habsburskej ríše sú nedeliteľné: ak sa nenarodí chlapčenský potomok, dedenie prechádza na ženskú líniu, podľa princípu prvorodenstva. (Rímsko-nemecký cisár Karol VI., menom Karol III. je uhorským kráľom.) *Uhorsko, 30. júna 1722*: Uhorský krajinský snem v Bratislave schváli dedenie v rade Habsburgovcov po ženskej línii, a to, že panovníci budú dediť Uhorsko a vládnuť mu

„nedeliteľne a neodlučiteľne“ s ostatnými dedičnými krajinami a dŕžavami ríše. Toto a ďalšie zákony krajinského snemu – upevňujúce historické práva a privilégiá – schválil Karol III. 19. júna 1723.

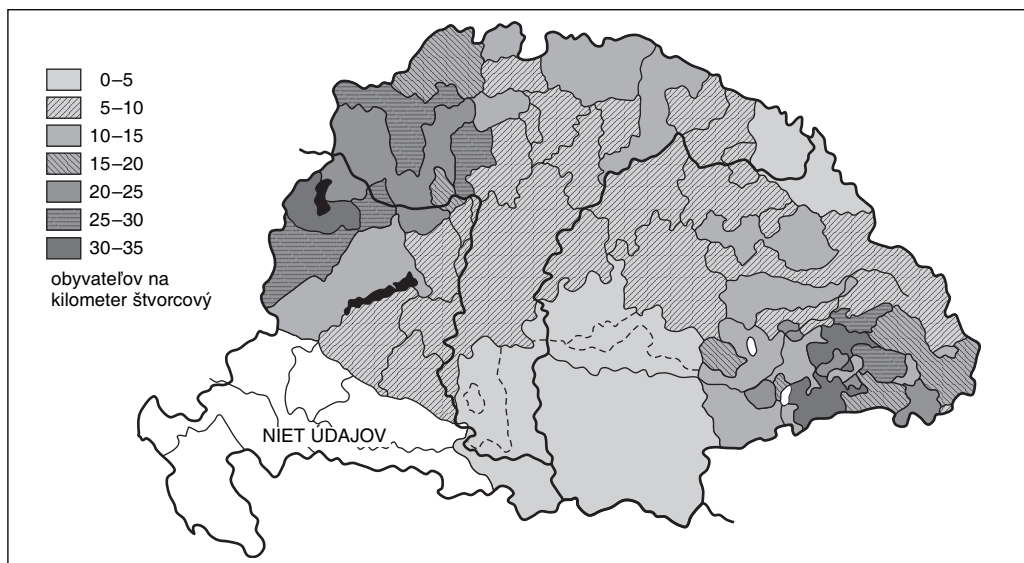
a) Prinieslo schválenie zákona zmenu pre Uhorsko v otázke voľby kráľa? (Odpoveď aj odôvodni!) _____

b) Nakoľko zmenil postavenie Uhorska výraz „nedeliteľne a neodlučiteľne“? (Po latincky: „indivisibiliter ac inseparabiliter“, čo sa vyskytlo aj v neskoršom erbe Rakúsko-uhorskej monarchie.) _____

c) Čo dokazuje fakt, že zákon schválili v inom termíne v rakúskych častiach Monarchie ako v Uhorsku? _____

10. Reorganizácia Uhorska. Vznik mnohonárodnostnej krajiny

1. Preštuduj si mapu o hustote obyvateľstva Uhorska začiatkom 18. storočia!

a) Je Uhorsko riedko alebo husto obývané? _____

b) Ktoré oblasti sú obzvlášť riedko obývané? _____

2. a) Aké dôvody mal tento stav? Označ písmenom P (pravdivé) alebo N (nepravdivé) nasledujúce tvrdenia!

Hlavným dôvodom je, že v 17. storočí kynožili obyvateľstvo Uhorska ničivé epidémie. _____

Protiturecké boje, zápasy na pohraničných hradoch mali za následok obrovské straty. _____

Turci odvliekli státisíce ľudí za otrokov, janičiarov. _____

Veľmi veľa ľudí sa z Uhorska vysťahovalo na Západ. _____

Pre ťažkosti vojnových období poklesol prirodzený nárast populácie. _____

b) Je tento stav udržateľný? Svoju odpoveď odôvodni! (Pred zodpovedaním otázky prečítaj údaje, ktoré sme prevzali z knihy *Magyarország történeti földrajza*.)

i Demografické podmienky územného a ekonomického rozvoja boli začiatkom 18. storočia veľmi nepriaznivé. Zemepisné rozloženie miestnych zdrojov pracovnej sily odzrkadľovalo nepomery vyplývajúce z tureckej nadvlády. Rozvoj hospodárstva, zužitkovanie prírodných zdrojov (najmä úrodnej pôdy) brzdilo v severných oblastiach Uhorska (tzv. Felvidék) relatívne preľudnenie, kým na Uhorskej nížine a vo východných a južných oblastiach Zadunajska riedke zaľudnenie. Vnútroštátne presídľovanie, prúdenie populácie z okrajových území do stredných častí krajiny, príznačné pre začiatok 18. storočia, nevedeli pokryť vznikajúci dopyt po pracovnej sile. Na veľkostatky Komory a súkromných zemepánov (napr. do hospodárstiev Károlyiovcov, Harruckernovcov, Grassalkovichovcov) začali organizovane osídľovať zahraničných sedliakov a remeselníckych majstrov.

3. Tri hlavné formy usídlenia sa a osídľovania v krajine:

a) _____ b) _____ c) _____

4. Prečítaj nasledujúce opisy javov, a napíš na čiary, kedy ide o vnútroštátne presídľovanie, organizované osídľovanie alebo prísťahovalectvo!

(Odpovedz pomocou písmen pred jednotlivými opismi!)

Vnútroštátne presídľovanie (reemigrácia): _____

Organizované osídľovanie: _____ **Prísťahovalectvo:** _____

Na čiary za opismi napíš, o aké národnostné skupiny ide!
(Jednotlivé opisy sa nemusia vzťahovať iba na jedinú národnosť!)

A) Zo severných a západných oblastí Uhorska sa presťahujú späť do svojich niekdajších dedín. _____

B) Prichádzajú do Uhorska so štátnou pomocou zo strednej Európy. _____

- C) Vnikajú z lesnatých okrajových oblastí (aj spoza našich hraníc). _____
- D) Veľkostatkári ich volajú na svoje majetky zo severného Uhorska a zo zahraničia. _____
- E) Prichádzajú do Uhorska z území, ktoré sú ešte v rukách Turkov, kvôli tunajším lepším životným podmienkam. _____

5. Vyznač na mape v 1. úlohe (mapa hustoty obyvateľstva), kde a akej národnosti bolo obyvateľstvo, ktoré po usadení sa tam žilo v počte rovnakom alebo vyššom, ako Maďari! Používaj tieto kódy: **N** = Nemci, **S** = Slováci, **Ru** = Rusíni, **R** = Rumuni, **Sr** = Srbi.

6. Ktoré z nasledujúcich tvrdení napomáhali a ktoré brzdili vývoj poľnohospodárstva, resp. priemyslu a baníctva? (Nakresli čiary k príslušným kolónkam!)

brzdili	rozvoj poľnohospodárstva	Veľké pozemky s dobrou úrodnou pôdou	rozvoj priemyslu a baníctva	Brzdili
		15-ročné daňové zľavy pre živnostníkov		
Napomáhali	rozvoj poľnohospodárstva	Osídlenci sa na svojom bývalom bydlisku živilí obrábaním pôdy	rozvoj priemyslu a baníctva	napomáhali
		Nevznikajú manufaktúry, ale nanovo sa zrodí cechová výroba		
		Vnútorňý trh je veľmi malý		
		Uhorsko bolo pomerne bohaté na rudy		
		Dvor často sťažoval zakladanie manufaktúr		
		Zemepáni spočiatku znižovali bremená poddaných		
		Vznikla banícka akadémia		
		V tomto období začali pestovať mnohé nové rastliny		
		(napr. zemiaky, kukuricu)		
		Mali sme v tom čase pomerne málo miest		

 V učebnici (46. strana) bol citát od Samuela Tešedíka. Akú úlohu zohral pri rozkvetu uhorského poľnohospodárstva?

Nájdí údaje o jeho živote! _____

11. Uhorsko za vlády Márie Terézie

1. Koľko rokov panovala Mária Terézia? _____

Ktoré storočie našich dejín označovalo jej meno? _____

2. Jej panovanie sa začalo vojnami. Jej trón zachránili uhorské stavy.

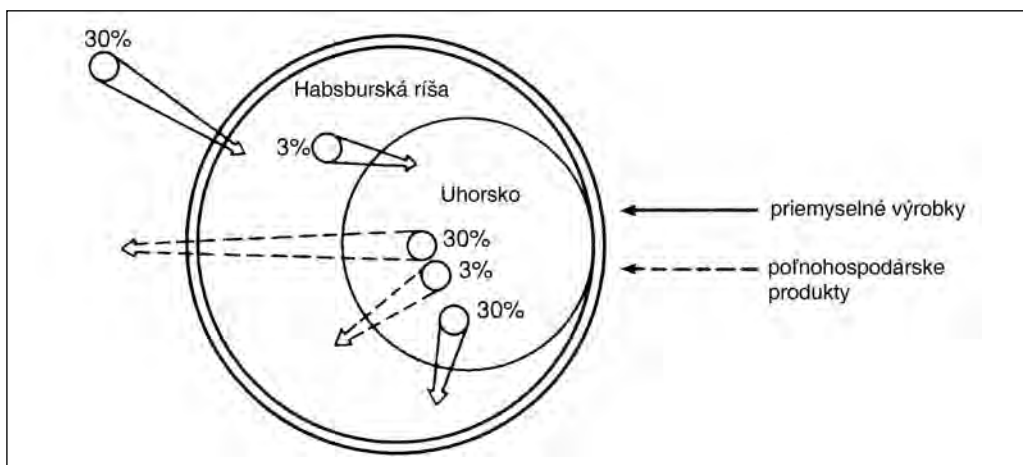
a) Ako? Čo sa stalo v roku 1741 v Bratislave? _____

b) Dostali stavy od kráľovnej „protislužbu“ za svoju nezištnú ponuku?

3. Vo vojne o rakúske dedičstvo Mária Terézia stratila najcennejšiu priemyselnú oblasť ríše.

Ktoré je to územie? _____ Kto ho nadobudol? _____

Majúc na zreteli záujmy ríše, kráľovná zaviedla *dvojitý colný systém*. Po prečítaní príslušnej časti učebnice odpovedz na otázky pomocou nasledujúceho obrázku!

Zahraničný obchod Habsburskej ríše a Uhorska v 2. polovici 18. storočia

a) Kam – do ktorých oblastí, krajín – mohli uhorskí statkári vyviezť svoje poľnohospodárske produkty pri nízkych clách? _____

b) A kam po zaplatení vysokých ciel? _____

c) Kam – do ktorých oblastí, krajín – mohli domáci továrnici vyviezť svoje výrobky pri nízkych clách? (Dobre si premysli odpoveď!) _____

d) Odkiaľ sa mohli dovážať do Uhorska priemyselné výrobky pri nízkych clách?

e) Odkiaľ sa mohli dovážať do Uhorska priemyselné výrobky len po zaplatení vysokých ciel? _____

f) Aké následky mala táto dvojité colná politika na hospodárstvo Uhorska?

4. V zmysle urbárskeho nariadenia Márie Terézie sa muselo vymerať, kto akú veľkú poddanskú usadlosť používa v skutočnosti, a malo sa určiť, aké bremená má voči zemepánovi za používanie usadlosti.

a) Ako nazývali listinu, ktorá obsahovala vyššie uvedené? _____

i Podľa nariadenia k celej poddanskej pôde – v závislosti od kvality pôdy a stoličných svojrázností – patrilo 16-40 jutár oráčiny, 4-15 jutár lúky a dostatok pasienok, ďalej samotný obytný pozemok v obci. Okrem toho poddaný mohol na vlastnú potrebu ťažiť z lesa drevo na kúrenie a stavbu. Za toto všetko poddaný mal odvádzať zemepánovi stanovenú sumu peňazí (na väčšine miest 1 zlatý forint), deviatok z úrody oráčiny a rôzne dary (2-4 páry hydiny, tucet vajec, viacerí spolu jednu ovcu, teľa), bol ďalej povinný dopraviť 1 siahu dreva na kúrenie z lesa na statkárov dvor. Za jednu celú pôdu bol poddaný povinný odvieť aj 52 dní roboty s ťažným dobytkom alebo 104 dní ručnej (pešej) roboty. Želiari majúci dom museli odpracovať 18 dní, kým želiari bez domu 12 dní pešej roboty.

b) Na čo slúžila robota a prečo mala čoraz väčší význam pre zemepána?

c) Pre koho bol výhodný tento zákon? Podčiarkni odpoveď, ktorú považuješ za najlepšiu!

pre zemepánov – poddaných – štát

pre zemepánov a štát – pre zemepánov a poddaných

pre štát a poddaných

5. Tieto bremená samé osebe by ešte väčšina poddaných zniesla. Ale zaťažovali ich aj rôzne štátne a stoličné dane a aj cirkev si žiadala svoje. Preštuduj si obrázok v učebnici o bremenách poddaných v 18. storočí, potom vyzdvihni najdôležitejšie a odpovedz, čo musel poddaný odvádzať

zemepánovi: _____

cirkvi: _____

štátu: _____

župe: _____

Zohľadnením vymenovaných analyzuj príslovie, ktoré kolovalo medzi úradníkmi dvora: „Ovce musíme kŕmiť, ak ich chceme strihať!“. Akými princípmi sa riadil panovník vo svojej politike spojenej s poddanými? _____

 Nájdí zaujímavé životopisné údaje o Márii Terézii! _____

12. Patenty Jozefa II.

1. Jozefa II. história uvádza ako jedného z najdôslednejších predstaviteľov osvietenského absolutizmu. (Absolutizmus je forma vládnutia, ktorá sa zakladá na neobmedzenej moci panovníka.) Nájdí dôkazy v texte (doplňkovom učive) učebnice na to, že Jozef II. bol skutočne osvietenským, ale zároveň aj absolutistickým panovníkom!

a) Že bol osvietenským panovníkom, dokazuje, že: _____

b) Že vládol ako samovládca, dokazuje, že: _____

2. Na základe urbárneho patentu a nariadenia o poddaných z roku 1785 zisti, ako chcela pomôcť poddaným Mária Terézia a ako Jozef II.! Nakresli čiary na správne strany!

MÁRIA TERÉZIA

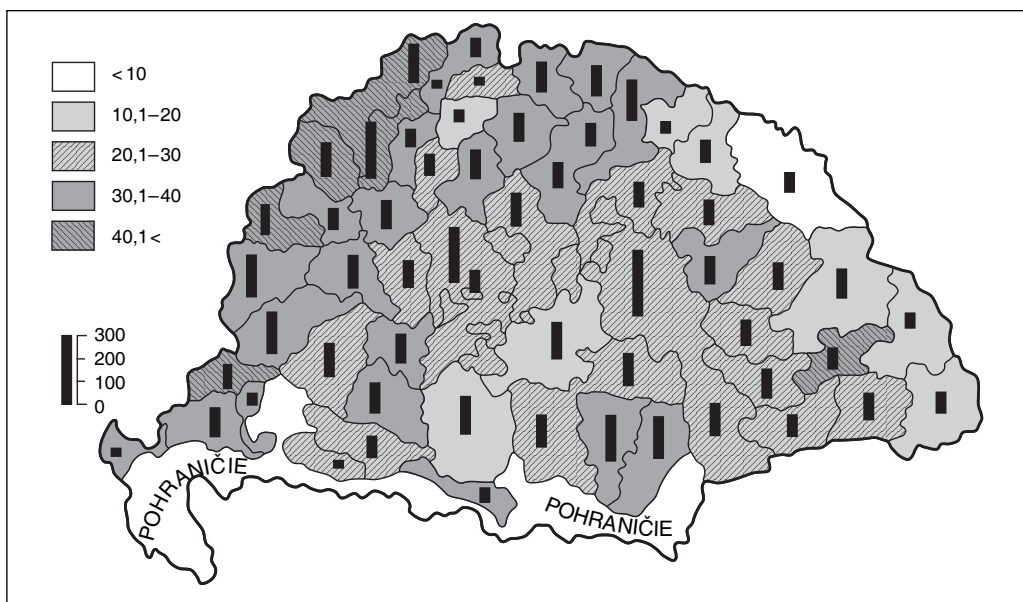
Chcel/-a zachrániť poddanské pôdy pred rastúcimi majermi.
Chcel/-a zachrániť poddaných pred svojvôľou zemepánov.
Chcel/-a poddaným zabezpečiť možnosť na osobné napredovanie.
Poddaných chcel/-a dostať do lepšieho hospodárskeho postavenia.
Jeho/jej cieľom bolo oslobodiť poddaných
z osobnej závislosti od zemepánov.

JOZEF II.

3. V dobe Jozefa II. bolo v Uhorsku prvé sčítanie obyvateľstva (nariadili ho v roku 1784).

i Podľa jeho údajov počet obyvateľov užšieho Uhorska – bez Chorvátska a Sedmohradska – v roku 1787 bol 6 648 000 osôb. V Sedmohradsku žilo 1 440 000 osôb, kým v Chorvátsku 647 000 osôb. Takto počet obyvateľov v našej vlasti spolu s predpokladaným počtom obyvateľov v pohraničnom obrannom pásme (tu sa sčítanie obyvateľstva nekonalo) bolo 9,5 milióna.

Naša mapa ukazuje hustotu obyvateľstva po osídleniach, resp. počet obyvateľov jednotlivých žúp podľa údajov sčítania obyvateľstva zhrnutých v roku 1787.

Porovnaj mapu s mapou z roku 1720 (10. lekcia) !

Aké významnejšie zmeny vidíš? _____

4. Na 53. strane učebnice sme zhrnuli v 11 bodoch opatrenia Jozefa II. Vyrieš úlohu podľa pokynu v učebnici! Napíš čísla na správne miesta!

**Slúžili buržoáznym premenám
(pokroku):**

**Slúžili začleneniu Uhorska
do jednotnej ríše:**

5. Svojimi opatreniami Jozef II. rozvíril národné cítenie. Nájdi na to dôkazy v doplnkovom materiáli knihy (v dobovom denníku na 53. strane)!

Nevzplanulo len národné cítenie Maďarov, ale aj národné cítenie obyvateľov s iným materinským jazykom, čo napomáhal aj samotný dvor.

i Viedeň rozvírila srbské národné cítenie, ktoré malo náboženské zafarbenie. Pod vedením pravoslávnych srbských biskupov vytvorila osobitný srbský kongres. V Sedmohradsku zase postavila oproti stavom národné hnutie, ktoré utváralo rumunské kňazstvo a inteligencia.

13. Vplyv francúzskej revolúcie a napoleonských vojen v Uhorsku

1. Po smrti Jozefa II. Leopold II. bol nútený prijať nasledujúci zákon:

i „Uhorsko je slobodnou krajinou, vzhľadom na plne zákonnú formu vládnutia je nezávislou krajinou, ktorá od žiadnej inej krajiny alebo iného národa nezávisí, ale má vlastnú ústavu a samostatnosť. Z toho dôvodu jeho zákonne korunovaný večný kráľ, jeho veličenstvo Leopold II. a jeho potomkovia, mu majú *vládnuť* a majú ho *riadiť* podľa jeho vlastných zákonov a zvykov, a nie na spôsob iných dŕžav.“

(X. zákon z roku 1791, *kurzívou* vyzdvihol autor)

Prečo schválil panovník tento zákon? (Pred odpoveď, ktorú považuješ za najsprávnejšiu, napíš X!)

_____ Lebo Uhorsku chcel vládnuť podľa uhorských zákonov.

_____ Lebo sa bál rozhnevať uhorskú šľachtu.

_____ Lebo len tak sa dalo utlmiť šľachtické-národné hnutie.

2. Leopold II. ešte vyjednával so šľachtou, František I. už neúprosne potlačil každé hnutie, ktoré nabádalo nasledovať príklad Francúzska. Vyhl'adaj z textu učebnice tie dva spôsoby, ktorými obmedzil slobodu zmýšľania!

a) _____ b) _____

i Zakázali, aby francúzski vojnoví zajatci strážení v Uhorsku usporadúvali divadelné predstavenia pre verejnosť, lebo podľa hlásení v týchto popularizovali idey francúzskej revolúcie. Polícia čoraz prísnejšie kontrolovala politický život v krajine. Osoby, ktoré vyznávali idey francúzskej revolúcie, sa k nim priznávali už iba v tajnosti, v čitateľských kruhoch, kluboch, ktoré za týmto účelom založili, resp. v súkromných rozhovoroch.

Z týchto dôvodov bolo treba zriadiť tajnú _____.

3. Na 55. strane učebnice nájdeš systematizujúcu schému. Vyznač šípkami ciele dvoch spoločností. Čo si vyzdvihol u Spoločnosti reformátorov?

4.a) Piatich vodcov hnutia uhorských jakobínov stáli 20. mája 1795 v Budíne na Krvavom poli. Dopíš za jednotlivé vety meno osoby, na ktorú sa tá-ktorá veta vzťahuje!

Jediný podžupan, ktorý nemal šľachtický pôvod v rokoch 1780. _____

Bol kapitánom husárskeho pluku, ktorý v 1790 roku žiadal za veliacu reč maďarčinu. _____

Ako príslušník jedného z najznámejších šľachtických rodov posilňoval hnutie aj svojím priezviskom. _____

On bol najmladší! Tajomník jedného z vodcov šľachtickej opozície. _____

Jeho minulosť nie je bez škvŕn, donášal aj policajtom, ale jeho talent a organizačné schopnosti ho vyzdvihli nad ostatných. _____

b) Spoznaj aj podrobnejšie život niektorého z uvedených martýrov! Kto to bude?

5. Hlavnou otázkou doby je, že ktorým smerom sa uberá Uhorsko: či sa v čase vojen postavia na stranu Habsburgovcov, ktorí chcú naštrbiť samostatnosť krajiny, alebo na stranu Francúzov, predstaviteľov pokroku. Ako sa rozhodli stavy? Nasledujúce údaje pomôžu!

i a) 8. novembra 1796: v krajinskom sneme dvor žiada 50 000 vojakov a peniaze na ich živienie. Stavy žiadosti vyhovejú.

Na krajinskom sneme v roku 1802 dvor žiada 64 000 vojakov a daň vo výške 5 miliónov zlatých forintov. Stavy aj to odhlasujú.

Na krajinskom sneme v roku 1807 panovník žiada 12 000 vojakov, potom na budúcoročnom sneme 20 000 vojakov a daň rovnajúcu sa 1/6 časti príjmov šľachty. Dostane to.

b) *V roku 1809, po obsadení Viedne Napoleon adresoval národu nasledujúcu výzvu: „Rakúsky cisár, porušiac mier, napadol moje vojská. Útok som odvrátil [...], jeho hlavné mesto som obsadil, a už stojím na vašich hraniciach so svojím víťazným vojskom. [...] Maďari! Získajte teraz späť svoje národné bytie, buďte opäť tým, kým ste kedysi boli! Zvoľte si kráľa, ktorý bude pobývať na ňadrách vašej vlasti, medzi vami! [...] Zidťe sa na Rákošskom poli, podľa zvykov svojich predkov! Usporiadajte tu skutočný národný snem a oznámte mi svoje rozhodnutia!“ Odpoveďou bolo šľachtické povstanie proti Francúzom.*

Hodnot' uhorské stanoviská! _____

6. a) Popri strachu z Francúzov čo bolo hlavným faktorom, pre ktorý sa stavy postavili na stranu dvora? Preštudujte si tabuľku o raste cien obilnín, a potom odpovedzte!

Zmena cien obilnín. Cena jednej kubickej siahy pšenice na peštianskom trhu, v striebre	
Rok	Cena
1800	2,22 Ft
1802	4,33 Ft
1804	4,10 Ft
1806	6,50 Ft
1808	7,30 Ft
1810	18,50 Ft
1811	23,40 Ft

b) Ako to súviselo s dobovým želaním: „Tichý dážď a dlhú vojnu!“ _____

Uhorsko v 18. storočí (Zhrnutie)

Vymysli päť otázok, ktoré odhalia všetky dôležité zmeny a problémy skúmaného obdobia!
Napiš tieto otázky!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

III. ZAČIATKY BURŽOÁZNEHO VÝVOJA V UHORSKU

A) OBDOBIE REFORIEM

14. István Széchenyi (Séčeni), inšpirátor hnutia za reformy

1. Za pšenicu, ktorej cena rástla, čoraz zriedkavejšie platili strieborným forintom a čoraz častejšie papierovými peniazmi. Tie spočiatku prijímali ako takmer plnohodnotné peniaze, neskôr však ich hodnota rýchlo klesla. (Vid' tabuľku!)

i Vtedy viedenský dvor, ktorý bol zavalený dlhmi, až dvakrát znehodnotil papierové bankovky. V roku 1811 o 80%, potom v roku 1815 o ďalších 60% znížil hodnotu peňazí.

Zmena hodnoty papierových peňazí Za 100 strieborných forintov dali	
Rok	Papierové peniaze (forintov)
1800	115
1804	135
1808	222
1810	552
1811	833

a) Ako to vplývalo na hospodárske postavenie šľachticov? (Zohľadni aj text v úzkej kolónke učebnice!) _____

b) Aký politický vplyv mali opatrenia? _____

2. Politická kariéra Istvána Széchenyiho (Séčeniho) sa začala vtedy, keď venoval peniaze na založenie Akadémie.

i V rodine Széchenyiovcov (Séčeniiovcov) neboli zriedkavosťou podobné darovania. Jeho otec, gróf Ferenc Széchenyi (Séčeni) založil Národné múzeum, keď na jeho účely v roku 1802 daroval svoju knižnicu v Nagycenku, potom neskôr aj svoju knižnicu v Šoprone (25 000 tlačených, 2000 rukopisných diel, bohatú zbierku máp a mincí). Jeho strýc z matkinej strany, György Festetics bol svojimi darmi zakladateľom poľnohospodárskej školy Georgikon v Keszthelyi a ďalších škôl. Členmi predsedníctva Akadémie – s potvrdením od kráľa – sa stali štyria veľmoži, ktorí venovali najviac peňazí: Ábrahám Vay (8000), gróf György Andrassy (10 000), gróf György Károlyi (40 000) a István Széchenyi (Séčeni) (60 000).

Čo podnietilo niektorých veľmožov k takýmto veľkodušným činom?

3. Východisko z našej hospodárskej zaostalosti videl Széchenyi (Séčeni) v rozvoji poľnohospodárstva a dopravy.

a) Na základe obrázkov učebnice opíš, ako chcel Széchenyi (Séčeni) rozvinúť našu dopravu!

b) O akom ďalšom rozvoji dopravy hovorí táto lekcia učebnice?

4. Dostaneš celkom nový druh úlohy: pokračuj v chode myšlienok! Na voľné miesta dopíš chýbajúce slová. Pomôže ti pri tom, že prvé chýbajúce slovo každej vety je totožné s posledným chýbajúcim slovom predošlej vety. Prajeme dobré riešenie!

Széchenyi (Séčeni) chcel rozvíjať poľno-_____. Hlavnú prekážku rozvoja _____-a videl v bezodplatnej _____. Práca odvádzaná ako _____ je oveľa menej ekonomická, než _____, tvrdil. K prechodu na _____ však sú potrebné peniaze alebo je potrebný _____. _____ statkár dostane len vtedy, ak v tom nebráni zákon o _____. Preto sa zákon o _____ má zrušiť.

5. Kresba v učebnici (61. strana) stavia proti sebe robotu (osoh z nej) a nájomnú robotu (osoh z nej). Analyzuj kresbu!

a) Aké dôvody môžeš uviesť na zachovanie roboty, ak si „zaostalým“ šľachticom?

b) Aké dôvody by si uviedol v prospech zavedenia nájomnej práce, ak si zástancom pokroku?

6. Nasleduje vymenovanie kníh a rôznych praktických výtvorov, ktoré sa viažu k menu Istvána Séchenyiho (Séčeniho). Zapísaním písmen pred nimi roztried' tieto diela podľa toho, akým účelom slúžili!

**Slúžili rozvoju
poľnohospodárstva:**

**Slúžili rozvoju dopravy,
priemyslu a obchodu:**

**Slúžili vzdelávaniu,
politickej a hospodárskej
jasnozrivosti:**

- A) 1822: Dostihový spolok na napomáhanie chovu koní.
- B) 1825: Venovanie ročných osobných príjmov na ciele Akadémie.
- C) 1827: Založenie Národného kasína.
- D) 1829: Účasť na založení Prvej dunajskej spoločnosti dopravy parníkom.
- E) 1830: Vyjde jeho prvý reformný program, kniha s názvom *Úver*.
- F) 1830–1841: Regulácia Dolného Dunaja.
- G) 1831: Vyjde jeho kniha *Svet*, nadväzujúca na *Úver*.
- H) 1832: Založenie spolku Most.
- I) 1833: Vyjde *Štádium*, tretí diel jeho reformného programu.
- J) 1835: Založenie Starobudínskej lodenice.
- K) 1838: Zapojí sa do výstavby prvého valcového mlyna.
- L) 1842: Položenie základného kameňa Reťazového mosta.
- M) 1847: Založenie Prvých peštianskych strojární.

(Vymenovanie by mohlo byť oveľa dlhšie.)

7. V konečnom dôsledku dielo Széchenyiho (Séčeniho) najkrajšie zhodnotil Lajos Kossuth:

„Svoje prsty položil na tepnu doby a porozumel jej tlkotu, rovno preto ho považujem za
_____“.

(Ak sa ti nepodarilo vyplniť prázdne miesto, prečítaj poslednú vetu lekcie v učebnici.)

15. Politický život v období reforiem

1. Naplň obsahom schematický obraz uhorského zákonodarstva v období reforiem!

a) Pod obdĺžniky napíš názov zákonodarnej organizácie!

b) Na čiary v obdĺžnikoch napíš, kto sa mohol zúčastniť práce inštitúcie (kto mohol byť jej členom)!

c) Na zvyšné miesto v obdĺžnikoch napíš pôsobnosť (právomoc) inštitúcie!
(Začať úlohu ti pomôže obrázok v učebnici!)

2. Vymenujeme mená dôležitých účastníkov domáceho politického života v období reforiem. Zapiš ich do správnych obdĺžnikov 1. úlohy! Pozor, niektorých z nich môžeš zapísať na dve miesta!

gróf György Festetics, palatín Jozef, Ferenc Kölcsey, gróf István Széchenyi (Séčeni),
barón Miklós Wesselényi, Lajos Kossuth, Ferenc Deák, barón József Eötvös,
František I., Ferdinand V.

3. V krajiniských snemoch zápasili navzájom „pokrokoví“ a „konzervatívci“. Preštuduj si mapu v učebnici o župách podporujúcich a odmietajúcich reformy!

a) Ako vidíš pomer síl medzi pokrokovými a konzervatívami v dolnej tabuli, kde mohli hlasovať poslanci žúp? _____

b) Aký mohol byť pomer síl v hornej tabuli? _____

4. Vidíš tri schody. Prezri si a analyzuj lekciu v učebnici a potom napíš na tieto schody, asi ako (kde) stála vec znášania verejných bremien a výkupu z poddanstva na konci obdobia reforiem, pred revolúciou v roku 1848! Aké ďalšie výsledky sa zrodili v období reforiem? Na schodok, ktorý považuješ za správny, napíš najdôležitejší výsledok!

znášanie verejných bremien

**poddanská otázka
(vykúpenie sa z poddanstva)**

ďalšie dosiahnuté výsledky

5. Na 67. strane učebnice nájdeš päť najdôležitejších príjmov štátneho rozpočtu. Zoraď ich do skupín podľa nasledujúcich hľadísk:

a) Týmito príjmami disponoval viedenský dvor: _____

b) Týmito príjmami disponovala uhorská šľachta: _____

c) Spomedzi piatich zdrojov príjmov šľachta platila len _____. Odôvodni, prečo!

16. Otázka maďarského jazyka. Rozvoj národnej kultúry

1. Najdlhšie rokovania a diskusie prebiehali na krajinskom sneme v období reforiem vo veci maďarského jazyka.

a) Prečo sa vôbec diskutovalo vo veci maďarčiny? (Môžeš dať aj viac odpovedí!)

b) Podľa podkapitoly učebnice *Jazykový zákon* určí, odkedy dokedy trval boj o uznanie maďarčiny ako úradného jazyka?

Od _____ do _____, celkom _____ rokov.

2. Prečítaj a analyzuj nasledujúce opisy o ceste jazykového zákona! Potom vyrieš úlohy!

i Prvý zákon, ktorý sa zaoberal vecou maďarského jazyka, *XVI. zákon z roku 1790*, ustanovil: „aby sa maďarský domáci jazyk viac cibril, na gymnáziách, akadémiách a na maďarskej univerzite bude ustanovený osobitný učiteľ maďarského jazyka a písania“. Na krajinskom sneme v roku 1792 stavy dosiahli, aby v rámci hraníc krajiny bol maďarský jazyk odteraz „riadnym učebným predmetom“. Týmto sa umožnilo, aby verejný úrad mohli zastávať len tí, ktorí znalosť domáceho jazyka vedia doložiť aj vysvedčením.

a) Ako vyššie uvedené fakty dokazujú, že do roku 1790 vo vyšších kruhoch bola maďarčina len „strpeným“, prípadne hovoreným jazykom?

b) Prečo bolo prvým krokom nariadenie vyučovania maďarského jazyka?

i Dôležitým výsledkom bol IV. zákon z roku 1805, ktorý pri vybavovaní vecí zaviedol dvojjazyčnosť – maďarčinu a latinčinu.

Ďalším výsledkom bolo, že od roku 1830 súdy, ak im občan podal spisy v maďarčine, boli povinné odpovedať v maďarskom jazyku.

V roku 1836 stavy vyriekli, že strany sporu môžu svoje spory pred Súdnu tabuľou začať a viesť v maďarčine, „a všetky overené vyhotovenia [úradné spisy] sa majú viesť a ukončiť v domácom jazyku“.

V roku 1840 nariadili, aby sa spisy krajinského snemu vyhotovovali v maďarčine a aby sa do troch rokov aj cirkevné matriky viedli v maďarskom jazyku.

c) Prečo boli sudy a úrady ďalším dejiskom boja za uznanie maďarčiny ako úradného jazyka?

d) Čo prezrádza táto časť o skorších pomeroch?

i Konečné víťazstvo znamenalo, že sa maďarčina stala jediným úradným jazykom v krajine. Ustanovil to *II. zákon z roku 1844*. Podľa neho (citujeme len obsah paragrafov):
§ 1: Jazykom spisov krajinského snemu je vo všetkých vzťahoch maďarčina.
§ 2: Zákony sa tvoria a potvrdzujú jedine v maďarskom jazyku .
§ 3: Jazykom krajinského snemu je výlučne maďarčina.
§ 4: Uhorská dvorská kancelária bude vo všetkých svojich spisoch používať maďarčinu.
§ 5: Aj Kráľovská miestodržiteľská rada používa maďarský jazyk.

e) Na základe uvedených určte, čo rozumieme pod „úradným jazykom“!

f) Prečo bolo treba v paragrafoch 4 a 5 ešte raz osobitne zdôrazniť povinné používanie maďarského jazyka?

3. V lekcii v učebnici môžeš v ďalšom čítať o tých, ktorí urobili v tomto období snád' najviac za obnovu národnej kultúry. Všimni si aj citáty pod obrázkami, vyber si jednu alebo viac osôb a povedz, prečo je obzvlášť sympatická pre teba! (Svoje myšlienky krátko aj napíš!)

17. Nástup a program Lajosa Kossutha

1. Prečítaj nasledujúci text o začiatkoch Kossuthovej kariéry!

i Už na krajinskom sneme v roku 1830 sa nadhodil plán snemových novín, ktorý sa v roku 1832 opäť objavil. Stavby nemohli súhlasiť s tým, aby oznamy krajinského snemu cenzurovala vláda.

Vtedy sa stala známou súkromná iniciatíva, v ktorej tucet predplatiteľov zo zemplínskej župy informovali o rokovaní snemu cestou dopisovania. Tieto rukou písané správy stáli na strane pokroku a neboli len jednoduchým zdrojom informácií. Ich redaktorom bol mladý advokát, ktorý prišiel do Bratislavy ako poslanec neprítomných veľmožov a vysokých cirkevných hodnostárov, Lajos Kossuth.

Keď jeho správy rozmnožované kameňotlačou vláda zhabala, svoje správy dal napísať diktovaním a rozosielať ako súkromné listy. Predplatili si ich všetky župy, mnohé mestá, dokonca aj niektoré poddanské obce, okrem toho kasína, kolégiá, školy a aj zámožnejší súkromníci.

Po zakončení snemu spustil Kossuth ďalší svoj podnik, Správy zo zákonodarných zhromaždení. Tieto noviny neboli krotkou kronikou stoličných zhromaždení, ale šikovne redigovanými opozičnými politickými novinami. Ani samotný Kossuth sa netajil s tým, že ich nerediguje nestranné: „Nie som až taký omámený, že by som sa svojou korešpondenciou chcel zapáčiť každému“, lebo sú ľudia, „ktorým je slávou nepáčiť sa“ – povedal svojim priateľom.

Vysvetli citovaný výrok Kossutha! Čo tým chcel vyjadriť?

2. Na príkaz kancelára Metternicha, ktorý riadil politiku dvora, 5. mája 1837 Kossutha zadržali a odsúdili na viacročné väzenie.

Ako ovplyvnili Kossutha roky strávené vo väzení a ako zareagovala verejnosť krajiny?

Odpovedz slovami **áno** alebo **nie** na nasledujúce zistenia!

a) Vplyv na Kossutha:

Väzenie ho zastrašilo, stal sa opatrnejším, utiahnutým. _____

Neustále ho trápilo svedomie a takmer stratil zdravý rozum, ako mnohí vo väzení. _____

Roky vo väzení trávil učením sa a prípravou na budúce boje. _____

Keď sa dostal na slobodu, bol zrelší, pripravenejší a ochotnejší bojovať, než kedykoľvek predtým. _____

b) Reakcia verejnosti:

Krajina zostala nemá, rovnako ako v čase odsúdenia jakobínov. _____

Mnohí zástancovia pokroku sa zľakli, prestali politizovať. _____

Krajina pokladala vyslobodenie sa Kossutha za vec verejnú. _____

Kossuth sa v očiach väčšiny stal martýrom národa a pokroku. _____

Popularita a politická váha Kossutha v nesmiernej miere vzrástli. _____

c) Čo dosiahol Metternich zadržaním? _____

3. Výnimočnou Kossuthovou myšlienkou bolo *zjednocovanie záujmov*.

a) Ktoré štyri spomedzi nasledujúcich politických predstáv patria do tohto pojmového okruhu? Prečiarkni tie, ktoré sem nepatria!

ustanovenie maďarčiny za úradný jazyk	spoločné znášanie verejných bremien
občianske vlastníctvo (slobodné vlastníctvo)	povinné vykúpenie sa z poddanstva
politická rovnosť	samostatné uhorské colné územie

b) Čo bolo podstatou zjednocovania záujmov? _____

c) Prečo bolo zjednotenie záujmov dôležité pre šľachtu bojujúcu za reformy?

4. Vytvor systém! Porovnaj predstavy Széchenyiho a Kossutha!

Čiarami na správnu stranu vyznač, ktoré predstavy a iniciatívy z vymenovaných patria Széchenyimu, a ktoré Kossuthovi!

SZÉCHENYI

Ochranné clá na podporu domáceho priemyslu.
Rozvoj plavby a dopravy.
Motorom buržoáznej premeny je vysoká šľachta.
Motorom buržoáznej premeny je stredná a drobná šľachta.
Zákon o dedovizni je prekážkou vývoja.
Prvotne dôležitý je rozvoj poľnohospodárstva.
Dôraz je na rozvoji priemyslu.
Zjednocovanie záujmov, zomknutie sa rôznych vrstiev.
Vybudovanie Budapešti za hlavné mesto.

KOSSUTH

5. Vytvorenie Ochranného spolku bolo odpoveďou na to, že dvor zabránil zavedeniu ochranných ciel, ktoré mali napomáhať rozvoj uhorského priemyslu. Ale zároveň znamenalo aj oveľa viac: bolo „skúškou“ národného „zomknutia sa“, podnecovateľom vlastenecského cítenia. S tým súvisí náš doplnkový materiál.

i „Pred rozkvetom hnutia – ako o tom píše historik v 19. storočí – „napodobňovanie cudziny nepoznalo hraníc“. Špendlík vyrobený v Aszóde sa musel predávať pod značkou karlovarskej firmy, aby ho niekto kúpil. Na španielsky vosk vyrobený v Pešti napísali Londýn, aby sa predal. A vznešený človek nemohol nosiť iný, než parížsky klobúk alebo bielizeň šitú v Paríži.“

V dôsledku hnutia okolo Ochranného spolku prišlo vyslovene do módy nosenie maďarských vecí. Slávni aristokrati preukazovali rozšírenosť ideí hnutia v šatách šitých z „jemných domácich tkanín“.

Jeden z maďarských básnikov napísal:

„Oh, národ, národ, precitni sa,
maj sa v úcte,
vykyň túžbu slúžiť len,
ktorá púta k cudzine...“

Ukáž, čo dokáže
pri silnom plameni srdca
moc odhodlania a
vôľa skalopevná!“

Széchenyiho (Séčeniho) program rozvoja poľnohospodárstva a dopravy nenarúšal záujmy Viedne. Kossuthov Ochranný spolok už áno. Prečo? _____

18. Obrázky zo života v Uhorsku v období reforiem

1. Medzi výsledky obdobia reforiem patrila rozvoj dopravy. Prečo bol nenahraditeľný

a) z hľadiska poľnohospodárstva? _____

b) v záujme rozvoja priemyslu? _____

c) Napíš príklady – aj s použitím predošlej lekcie – na vývoj nasledujúcich odvetví dopravy:

vodná doprava

železničná doprava

cestná doprava

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

2. „Bez priemyslu je národ jednoruký obor“ – napísal Kossuth. Napíš príklady na rozvoj nasledujúcich odvetví:

Potravinársky priemysel: _____

Železiarsky a strojárenský priemysel: _____

Textilný priemysel: _____

3. Centrom spoločenského života sa stala rozvíjajúca sa *Pešť*!

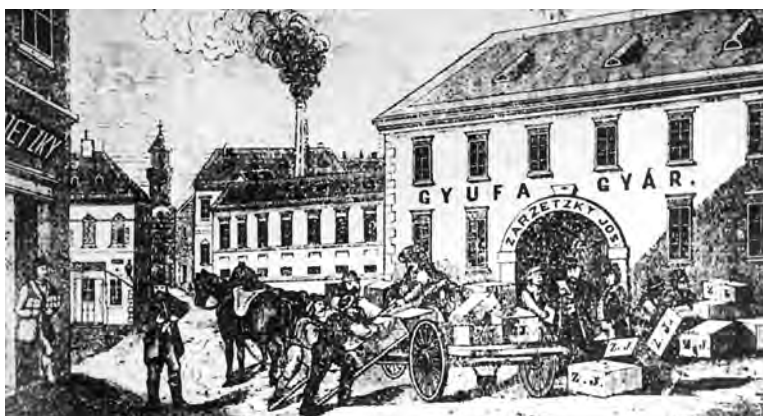
a) Prečo a ako? _____

b) V období reforiem sa Pešť stala – zatiaľ neoficiálnym – hlavným mestom krajiny. Čo je dôvodom toho? _____

c) Prečo v období reforiem zostala Bratislava oficiálnym hlavným mestom, a to aj napriek rastúcej úlohe Pešti? _____

4. Zmenil sa spôsob života.

a) Sčasti aj pre používanie nových vynálezov a nového priemyselného tovaru. Napíš na to príklady!

Aj táto továreň charakterizuje zmeny

b) Sčasti v dôsledku obliekania sa a módy! Na základe obrázkov a textu učebnice opíš zmenu!

5. Záujem o politiku sa rozšíril. Do každodenného politického života sa popri šľachte zapájali čoraz novšie a novšie spoločenské vrstvy.

a) Kto tvoril „Mladé Uhorsko“? _____

b) Na strane ktorej politickej sily, ako sa zapájali do politického života?

6. Nasledujú tvrdenia o činnosti niektorých výnimočných politikov doby reforiem. Ktorí to boli?

Zásluha politika	Meno politika	V ktorom desaťročí bol jeho vplyv najsilnejší?
Prebudil národ a pričínal sa o to, aby sa vydal cestou reforiem.		
Hlavný organizátor reformnej opozície, najmä v hornej tabuli a v Sedmohradsku.		
Jeden z najvynikajúcejších hovorcov strednej a drobnej šľachty požadujúcej pokrokové reformy, básnik.		
Spojenie občianskej premeny a národnej nezávislosti.		
Reformné návrhy sformuloval tak, aby ich prijali aj širšie vrstvy šľachty.		
Vierohodné sformulovanie želaní, požiadaviek poddaných.		
Postavenie básnikov, spisovateľov na stranu reformných ideí. Univerzitnú a študujúcu mládež zapojil do politických zápasov v najdôležitejšom meste krajiny.		

B) REVOLÚCIA A NÁRODNOOSLOBODZOVACÍ BOJ V UHORSKU

19. Revolúcie v roku 1848 v Európe. 15. marec 1848

1. Jar meruôsmeho (1848.) roku, jar národov, už nepriniesla iba revolúciu jediného národa, ako tomu bolo v prípade anglickej revolúcie alebo Veľkej francúzskej revolúcie v roku 1789, ale revolúciu európskych národov, ktoré vykročili cestou buržoáznej premeny. Dokáž to pomocou mapy v učebnici o revolúciách, alebo mapy v dejepisnom atlase!

a) Vymenuj tie štáty (územia), kde sa odohrali revolúcie roku 1848!

b) Dvoch významných štátov Európy sa revolúcie roku 1848 nedotkli. Jeden z nich bol pánom morí, druhý bol silnou suchozemskou ríšou. Pomenuj ich, a skús vysvetliť, prečo tu neboli revolúcie v roku 1848!

● _____ : _____

● _____ : _____

2. Revolúcie sa navzájom posilňovali. Európu rozohnili za taký krátky čas, že moc Svätej aliancie, ktorá sa kedysi zdala byť všemožnou, stroskotala za mesiac.

a) Zostav správne časové poradie nasledujúcich revolúcií! Čísla označujúce poradie napíš do štvorcov pred jednotlivými revolúciami!

časové poradie	miesto revolúcie	jej cieľ/ciele
☐	pražská revolúcia	_____
☐	parížska revolúcia	_____
☐	peštianska revolúcia	_____
☐	benátska revolúcia	_____
☐	viedeňská revolúcia	_____
☐	berlínska revolúcia	_____
☐	milánska revolúcia	_____

b) Urči, koľko času uplynulo medzi prvou a poslednou revolúciou, uvedenou aj v úlohe!

c) Krajiny, v ktorých sa revolúcie odohrali, stáli na rôznych stupňoch vývoja, museli čeliť odlišným problémom. Vo Francúzsku napr. už prebehli občianske revolúcie, na iných územiach pritom v tomto čase nebola daná ani národná samostatnosť. Vymenujeme niekoľko spomedzi cieľov revolúcií. Napíš za jednotlivé revolúcie (47. strana), na čiary písmenové kódy príslušných cieľov!

- A) Vytvorenie podmienok buržoáznej premeny.
- B) Vytvorenie jednotného, veľkého národného štátu.
- C) Vydobytie národnej nezávislosti.
- D) Demokratická republika, zlepšenie občianskych pomerov.

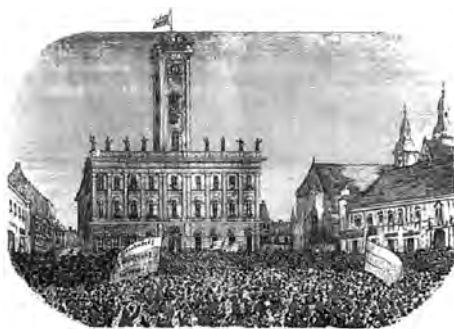
3. V Habsburskej ríši sa ťažisko udalostí 15. marca 1848 prenieslo do Pešti. Naša učebnica uvádza tri obrázky o dejiskách najdôležitejších udalostí (87. strana). V pracovnom zošite nájdeš ďalšie tri obrázky. Očíslovaním obrázkov vytvor ich správne poradie! Za poradové čísla napíš miesta znázornené na obrázkoch a dopíš, čo sa tam stalo 15. marca!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

Peštianska radnica

Národné divadlo

Kaviareň Pilvax

5. _____

6. _____

4. Na 86. strane učebnice nájdeš 12 bodov.

Zapísaním poradových čísel bodov do políčok určí, ktoré body slúžia predovšetkým občianskej premene, a ktoré zabezpečeniu národnej nezávislosti!

národná nezávislosť (vlasť)

buržoázna premena (pokrok)

Tieto body sú v tomto čase požiadavkami alebo už schválenými zákonmi?

20. Výsledky revolúcie. Zákony z roku 1848

1. Vysvetli, prečo sa zákony z apríla 1848 mohli zrodiť len ako výsledok revolúcie!

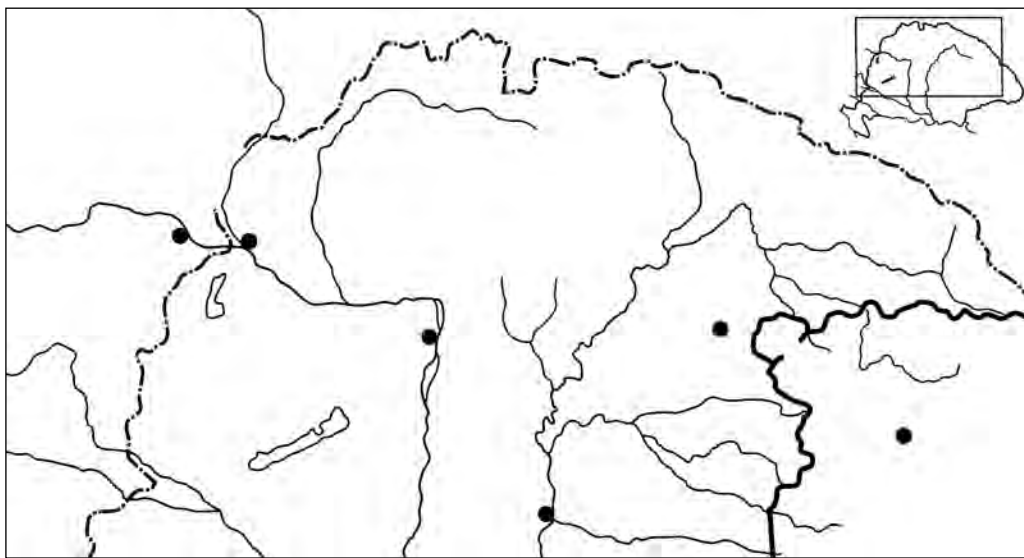
2. Ktoré mesto bolo centrom udalostí v marci a ktoré v apríli roku 1848?

	Mesto	Čo sa tam stalo?
13. marca	_____	_____
15. marca	_____	_____
11. apríla	_____	_____

3. Aký má význam, že zakotvili do zákona: krajinový snem sa musí zvoliť každý rok?

i Predtým sa krajinový snem konal po 4-6 rokoch, ale v 1767-1791, resp. v rokoch 1811-1825 panovník ani raz nezvolal krajinový snem.

4. Aký má význam, že sa sídlom ministerstiev stal Pešť-Budín? Prečo je dôležité, že aj krajský snem bol preložený do Pešti? (Pred odpoveďou si pozri mapu!)

Niekoľko miest, ktoré v Uhorsku v polovici 19. storočia boli významné z hľadiska verejnej správy

5. Preštuduj si V. článok aprílových zákonov! Ktoré spoločenské vrstvy dostali a ktoré nedostali volebné právo na základe nového zákona? Vyplň tabuľku!

Dostali volebné právo		Nedostali volebné právo
aj predtým mali volebné právo	predtým nemali volebné právo	

Na základe predošlých informácií vysvetli, prečo nazývali skorší krajinský snem *stavovským snemom* a nový snem *demokratickým snemom* (*snemom ľudového zastúpenia*)?

6. Osobitný zákon nariadil zjednotenie Sedmohradska a Uhorska a v sneme prenechali 69 poslaneckých miest poslancom zo Sedmohradska. Najskôr však aj sedmohradský snem musel vyhlásiť úniu s Uhorskom. Zo strany Sedmohradska odsúhlasil úniu sedmohradský snem, ktorý zasadol 29. mája, a zákon o tom schválil kráľ 10. júna.

a) Kedy sa rozhodlo o tom, že Uhorsko a Sedmohradsko budú oddelené?

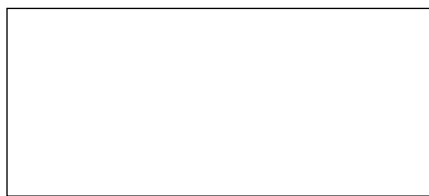
(Odpoveď nájdeš v učebnici pre 6. ročník.) _____

b) Vymaž hranicu, ktorá na mape v 4. úlohe oddeľuje Sedmohradsko a Uhorsko!

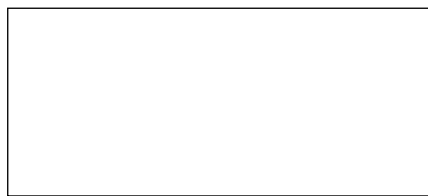
c) Aký význam malo zjednotenie Uhorska a Sedmohradska? _____

7. Pomocou obrázku na 89. strane učebnice dopíš do obdĺžnikov ministrov, s menami ktorých sme sa už stretli počas bojov o reformy! Ktorí sú tí, ktorých si spoznal/-a až teraz?

známe mená

nanovo spoznané

Vyvod' záver! _____

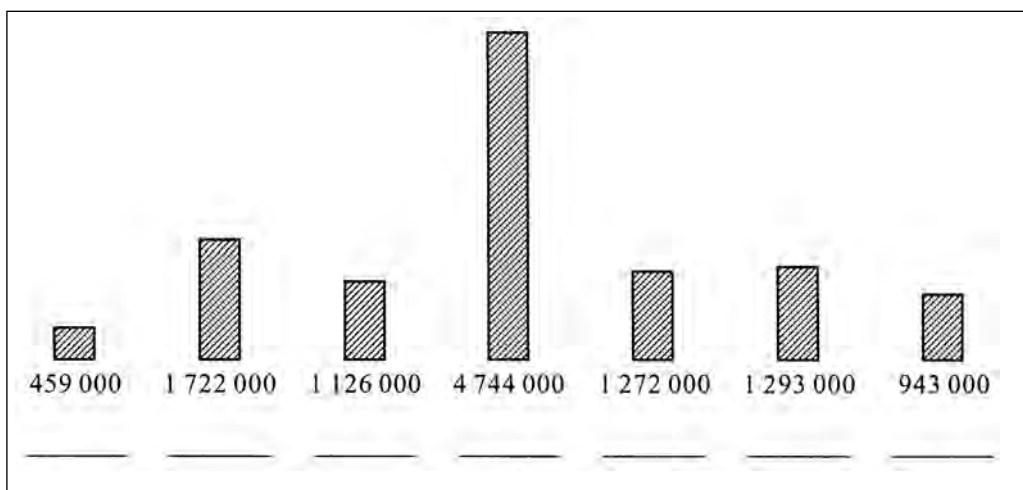
21. Národnostné spory v rokoch 1848-1849

1. a) Nalistuj si Malý lexikón v učebnici!

Pozri si, čo chápeme pod pojmom *národ* a čo pod pojmom *národnosť*!

b) Sformuluj vlastnými slovami, koho môžeme považovať za príslušníka niektorej národnosti! (Pokladáš za dostatočný len spoločný jazyk, alebo aj niečo iné považuješ za dôležité?)

2. a) Preštuduj si údaje o národnostiach na 92. strane učebnice! Potom na ich základe dopíš pod stĺpce nasledujúceho diagramu, počet ktorej národnosti ukazujú!

b) Odpovedz aj na otázku v učebnici! Aký je pomer maďarských a nemaďarských obyvateľov?

_____ Maďarov, _____ Nemaďarov.

3. Pozri na historickej mape, ktoré územia obývali jednotlivé národnosti!

a) V ktorej oblasti krajiny bývali väčšinou Maďari? _____

b) Ktoré národnosti žili vo veľkých blokoch na severe? _____ a _____

c) Ktoré národnosti žili na východe? _____

d) Koho nájdeme v južnom pohraničí? _____

e) Ktorá je tá národnosť, ktorá popri Maďaroch žije takmer vo všetkých častiach krajiny a vytvára menšie národnostné ostrovy? _____

4. Časť národností žila už aj predtým v Uhorsku. Ich pomer sa však výrazne zvýšil po vyhnaní Turkov, a vtedy sa naša vlasť stala mnohonárodnostnou krajinou. Vymenujeme najdôležitejšie dôvody zmeny pomerov národností. Vyznač, na ktoré národnosti sa vzťahujú jednotlivé opisy!

a) Už aj v minulosti žili vo veľkom počte vo vrchovatých krajoch Karpatskej kotliny. Protiturecké boje sa ich dotýkali len v menšej miere, preto sa ich pomer v počte obyvateľstva – výsledkom prirodzeného prírastku – výrazne zvýšil. _____

b) Ťarchy spôsobené protitureckými bojmi znášali najmä príslušníci tejto národnosti. Vojna zaťažila najmä ich, keďže žili v stredných častiach krajiny. Preto ich pomer výrazne poklesol napriek tomu, že v minulosti tvorili výraznú väčšinu obyvateľstva krajiny. _____

c) Časť príslušníkov tejto národnosti už aj v minulosti žila v Karpatskej kotline, na východnom území krajiny. Ďalší jej príslušníci sa sem prisťahovali spreď Turkov, hľadajúci v Uhorsku lepšie životné podmienky. Ich pomer takto vzrástol. _____

d) Turecké boje vo veľkej miere kynožili aj túto národnosť. Ale dopĺňala sa z radov rovnakého národa žijúceho na Balkáne, ktorého príslušníci utiekli pred Turkami do našej vlasti. _____

e) Organizovaným usídľovaním, vo väčších skupinách prichádzali do rôznych krajov štátu, sčasti už v stredoveku, sčasti po vyhnaní Turkov. _____

5. Väčšina národností žijúcich v našej vlasti sa postavila proti uhorskej vláde, ale nie v rovnakej miere. Na základe textu učebnice rozdeľ do nasledujúcej tabuľky rôzne národnosti!

Začali ozbrojený boj proti Maďarom	Zatiaľ požadovali len ďalšie práva	Nevystúpili proti uhorskej vláde

6. Obrátenie sa národností voči Maďarom podporoval aj viedenský dvor. Citujeme dva výroky, ktoré sa často vyskytujú v medzinárodnej politike:

„Rozdeľuj a panuj!“ – „Nepriateľ môjho nepriateľa je mojím priateľom!“

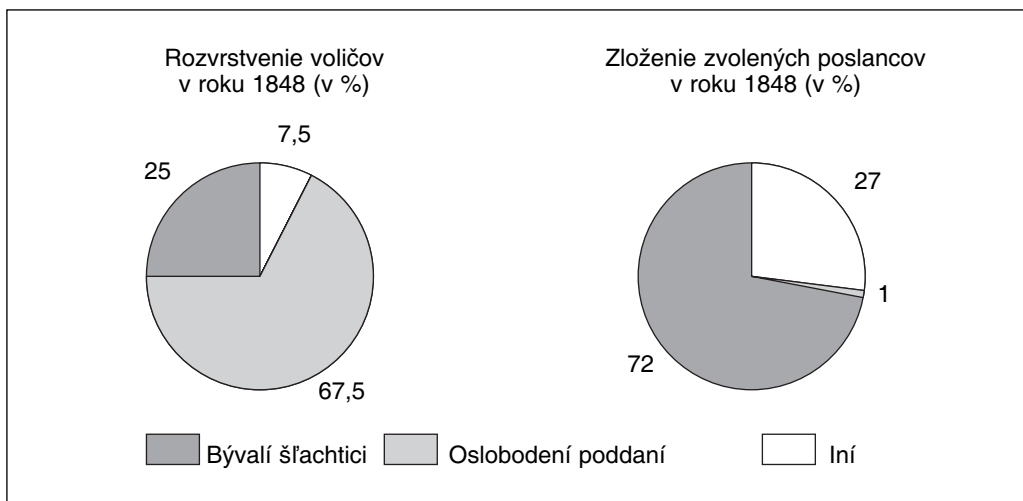
a) Platí niektorý z výrokov v tomto období? _____

b) Dolož svoje tvrdenie konkrétnosťami! _____

7. Na konci lekcie v učebnici nájdeš viaceré zhrňujúce otázky. Vyber si jednu z otázok 3-6, a krátko na ňu odpovedz! (Maximálne v troch riadkoch.)

22. Začiatok národnooslobodzovacieho boja

1. Preštuduj si pár diagramov!

a) Kto tvoril rozhodujúcu časť nových voličov? _____

b) Z ktorej vrstvy vzišla väčšina zvolených poslancov? Čo mohlo byť dôvodom toho? (Môžeš odpovedať aj jediným slovom!) _____

c) Čo by sa bolo stalo pri prvom útoku viedenského dvora, ak by šľachta nebola oslobodila poddaných? (Mysli na udalosti v Poľsku v 1840-tych rokoch, o ktorých píšeme na 76. strane učebnice!) _____

2. Nový krajinský snem, ktorý sa zišiel 5. júla 1848, pokladal za svoju prvoradú úlohu zorganizovanie domobrany. Čo urobil v záujme toho krajinský snem a čo spravil Kossuth?

Krajinský snem

Činnosť Kossutha

3. Prečo bolo treba veľmi rýchlo vytvoriť armádu, ktorá bola poslušná uhorskej vláde? Prečítaj materiál na rozšírenie vedomostí a potom odpovedz!

i Do júna – slovami Deáka – vznikla situácia, v ktorej „rozzúrený nepriateľ z každej strany hrozí ozbrojeným útokom a nemáme sily, ktoré by sme im mohli postaviť na odpor.“ Viedeň rozohnila nenávisť národností voči Maďarom. Srbi v máji požadovali autonómne vojvodstvo, potom začali ozbrojené povstanie, a cisárski dôstojníci voči nim vystupovali len ako-tak. Vyostrili sa maďarsko-chorvátske vzťahy. Niektoré rumunské skupiny v Sedmohradsku uznávali len cisára, ale kráľa nie. Vojská Viedne zvíťazili v Čechách, a čoraz viac ovládli aj talianske povstanie. (Vid' aj text v učebnici!)

a) Vnútorne činitele: _____

b) Zahraničnopolitické udalosti: _____

4. Spočiatku sa zdalo, že po septembrovom prevrate Jelačič zvíťazí. Neskôr predsa utrpel porážku. Ktoré činitele pomáhali Jelačičovi a ktoré podporili uhorské víťazstvo?

Pomáhajú Jelačičovi

Spočiatku obrovská vojenská presila
(na strane nepriateľa)
Vedenie uhorského vojska nie je jednotné
Chorvátske jednotky rabujú, podpaľujú na obsadenom uhorskom území
Vzniká čoraz viac oddielov ľudových povstalcov a slobodných bojovníkov
Dôstojníci armády sú si neistí, či majú poslúchať kráľa alebo kráľom
vymenovanú uhorskú vládu
K ustupujúcim jednotkám prichádza priebežne posila
z Pešti a Dolnej zeme
Zásobenie Jelačičových vojsk čoraz viac zlyháva
Poverenci uhorskej vlády aj od starších hlavných
dôstojníkov vyžadujú rozhodné konanie

Posilujú domobranu

5. V učebnici nájdeš tri vyobrazenia bitky z počiatočného obdobia národnooslobodzovacieho boja. Prečítaj aj titulky pod nimi, potom odpovedz na otázku!

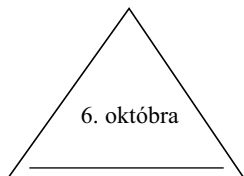
Aký vojenský (a) a politický (b) význam mala bitka pri Pákozde, Ozore a Schwechate?

Pákozde: _____

Ozora: _____

Schwechat: _____

6. Dopíš do trojuholníkov chýbajúce názvy miest! Hľadaj súvislosť medzi udalosťami! Vyznač ich šípkami a pripoj k nim aj slovné vysvetlenie!

23. Druhý útok dvora

1. a) Akú zmenu naznačuje, že sa dosiahla abdikácia Ferdinanda V. a obsadenie trónu mladým Františkom Jozefom? _____

b) Akého panovníka a akého človeka sme spoznali vo Ferdinandovi?

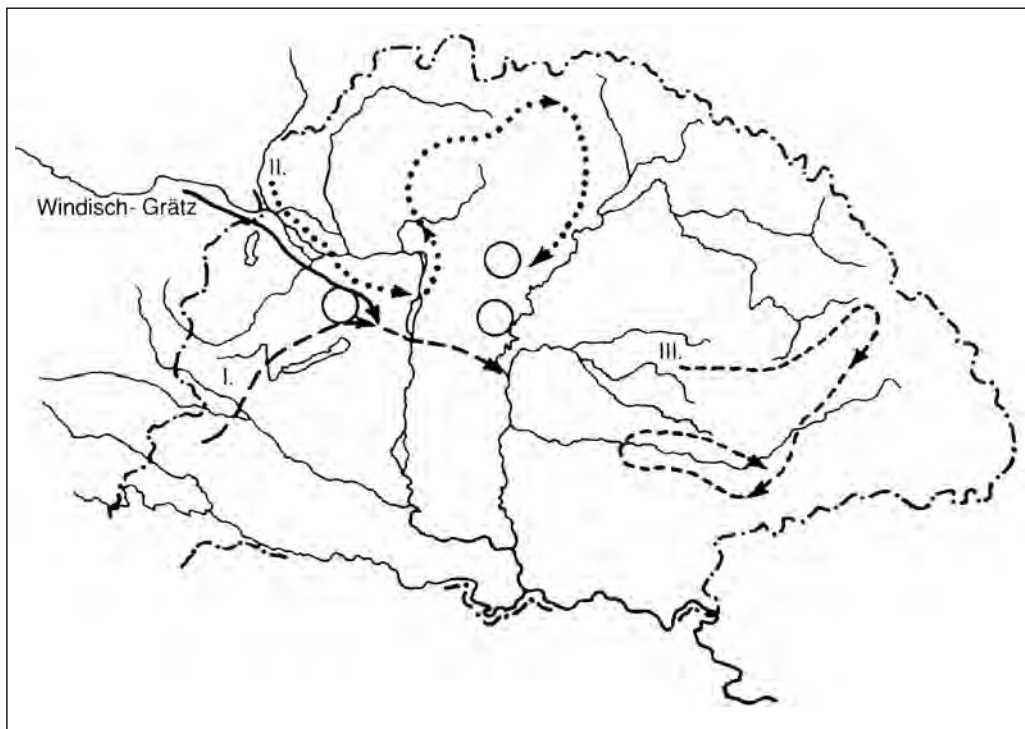
c) Aký má charakter František Jozef? _____

2. V čom sa líši druhý útok dvora od prvého útoku?

a) Z hľadiska rozlohy dotknutého územia? _____

b) Z hľadiska veľkosti, sily? Urob si výpočty! _____

3. Preštuduj si mapu, ktorá ukazuje zimné vojenské výpravy na prelome rokov 1848-1849 (ktoré sa čiastočne ťahali až do jari)!

a) Trasu ktorej menšej uhorskej armády ukazuje I. trasa? _____

b) Trasu ktorej uhorskej armády ukazuje II. trasa? _____

c) Trasu ktorej uhorskej armády ukazuje III. trasa? _____

d) Krúžky na mape ukazujú miesta bitiek. Dopíš k nim názvy obcí!

i Hlavné vojsko Windischgrätza pozostávalo z 36 900 peších vojakov, 6200 jazdcov a 216 diel. Vojsko Artúra Görgeiho z 23 000 (čerstvo vycvičených, ešte neskúsených) domobrancov a 103 diel. To, že sa Görgei dokázal dostať z pasce, ktorú mu nastavili jednotky Windischgrätza a Schlicka, a mohol úspešne ustúpiť, umožnilo hrdinstvo jednotiek generála Richárda Guyona, ktoré vo februári 1849 za cenu obrovských bojov, útočiac na zákrutu po zákrute, očistili ľadom pokrytý priesmyk Branisko. Teraz už hrozilo cisárskemu generálovi Schlickovi, že ho obkolesia vojská Görgeiho a Klapku, ktorý sa blížil od východu. Rýchlym ústupom sa mu však podarilo vyhnúť sa zrážke.

4. Pozri si zbrane na 107. strane učebnice a vyrieš úlohu, ktorá s nimi súvisí! Ktoré boli najpríznačnejšie zbrane nasledujúcich armádnych zložiek?

**domobranecká
pechota**

husári

Fudoví povstalci

delostrelectvo

5. Koncom decembra 1848 sa cisárski vojaci blížili k Pešť-Budínu, hlavnému mestu revolúcie. Učebnica prináša opis ťažkostí zimného ustupovania, informácie o množstve zbraní a zásob, ktoré sa mali odviezť. Tento doplníme opisom z knihy Móra Jókaiho *Obrazy z revolúcie a bitiek (Forradalmi és csataképek)*. Po prečítaní textu odpovedz na otázky!

i „Celý deň a celú noc počuť hukot a piskot prichádzajúcich a odchádzajúcich parných lokomotív... Z času na čas sa stávalo, že celý vlak viezol len vojakov, ktorí o hlade a v mraze spievali divoké bojové piesne... A za Solnokom už bežali vozy utekajúcich, alebo na rozpadávajúcich sa vozoch viezli ťažké železné stroje... ukrutná snehová kalamita, hladujúci vojaci kráčajúci v zime, ťažké, dunivé delá tu i tam zaseknuté na snehom pokrytej ceste...“

Aký mala význam bojová operácia spojená s obrovskými ťažkosťami, nakoniec však úspešná, vzdanie hlavného mesta a presťahovanie vlády do Debrecína? _____

6. Preštuduj si v historickom atlase mapu krajiny! Hodnot' situáciu Sedmohradska!

a) Prečo bolo mimoriadne dôležité, aby toto územie zostalo v uhorských rukách?

b) Sedmohradsko bolo mnohonárodnostným územím. Aké národnosti, národné skupiny žili v Sedmohradsku? _____

c) Po apríli 1848 boli rozdiely v právach, postavení tu žijúcich národností?

7. Bojové operácie v Sedmohradsku viedol Bem.

i *Jozef Bem* (1794-1850) sa prvý raz preslávil ako veliteľ delostrelectva v poľskom proticárskom povstaní v rokoch 1830-1831, ako „hviezda“ krvavej bitky pri Ostrolenke. Bem dostal v Sedmohradsku najslabšie jednotky, tie, ktoré nikto nechcel prebrať. Vojaci ho ani nepoznali, a Kossuth musel vydať osobitnú proklamáciu, aby odstránil tú prirodzenú nedôveru, ktorú vojaci cítili k neznámemu generálovi.

Ku genialite Bema – vojvodcu a politika patrilo, že v mnohonárodnostnom Sedmohradsku chcel odbúrať všetky prejavy pomsty a usiloval sa o zmierenie národností, ktoré boli vyštvané proti sebe. Po svojich víťazstvách vydal trojjazyčný manifest, ktorý sa končí slovami: „Maďari, Sasi, Rumuni, podajte si bratskú ruku, oddiaľte všetok národnej neznášanlivosti a budete šťastní!“

Aký zmysel mali Bemove slová? _____

 Bemov život bol veľmi dobrodružný aj po skončení národnooslobodzovacieho boja. Oplatí sa prečítať si niečo o ňom! Nájdite knihy, ktoré hovoria o Bemovom živote!

24. Vyvrcholenie národnooslobodzovacieho boja: jarná výprava

1. Windischgrätz sa po obsadení Pešť-Budína zastavil so svojimi vojskami. Myslel si, že už má vyhrať!

Na čom sa zakladali jeho nádeje? Ktoré boli tie činitele, ktoré napovedali tomu, že sa maďarský odpor zlomí, resp. z čoho by bol mohol usúdiť, že bojová nálada uhorskej armády ešte neupadla? Poradové čísla pred tvrdeniami dopíš do správneho obdĺžnika!

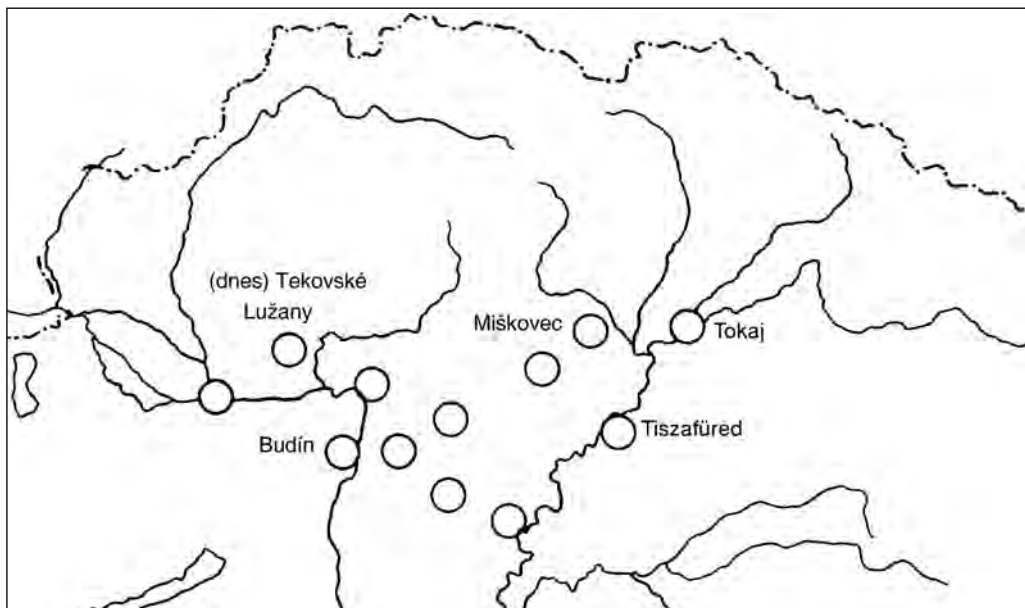
Poukazujú (môžu poukázať) na skorý úpadok uhorského odporu

Poukazujú (môžu poukázať) na ďalšie pokračovanie uhorského odporu

1. Obsadil uhorské hlavné mesto.
2. Poslanci, ktorí stáli na strane mieru, sa pokúšali vyjednávať.
3. Nevyhral väčšiu bitku voči hlavným uhorským silám.
4. Zdalo sa, že hlavné uhorské vojsko (Görgei) je ochotné pristáť na poctivú dohodu.
5. Uhorská vláda sa úspešne presťahovala do Debrecína.
6. Napredujúce menšie rakúske sily neustále narážali na odpor.
7. Aj zo Sedmohradska prichádzali správy, ktoré boli priaznivé pre cisárovo vojská.
8. Správy prichádzajúce zo Sedmohradska hovorili aj o tamojšom silnejšom odpore.

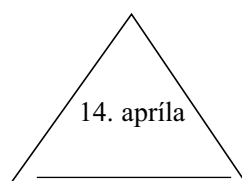
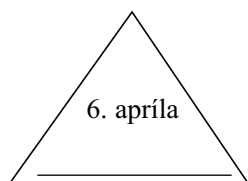
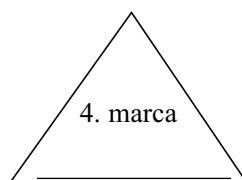
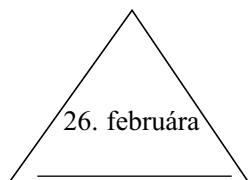
2. Vidíš mapu stredných oblastí krajiny. Naplň mapu obsahom!

- a) Vyznač čiernou farbou trasu hlavných rakúskych vojsk a červenou trasu uhorských vojsk!
- b) Dopíš názvy miest, kde sa odohrali bitky! (Stačí dopísať začiatočné písmená miestnych názvov.)
- c) Očísluj bitky podľa ich časového poradia!

3. Nájdi súvislosti! Vidíš štyri trojuholníky. Spomedzi dátumov v nich dva označujú vojenské a dva politické udalosti.

- a) Označ tie trojuholníky, ktoré znamenajú vojenské udalosti!
- b) Dopíš pod dátumy na čiary názvy tých obcí, ku ktorým sa jednotlivé udalosti viažu!
- c) Vyznač šípkami súvislosti medzi udalosťami! Nech smer šípky ukazuje, ktorá udalosť je následkom ktorej!

4. Prečo je protikladom olomouckej ústavy Deklarácia o nezávislosti? (Vyzdvihni len dva najdôležitejšie dôvody!)

Podľa Olomouckej ústavy: Uhorsko _____

Podľa Maďarov: Uhorsko _____

Podľa Olomouckej ústavy: Habsburgovci _____

Podľa Deklarácie o nezávislosti: Habsburgovci _____

5. a) Aký mal Kossuth titul pred prijatím Deklarácie o nezávislosti?

b) Do akej funkcie zvolili Kossutha po schválení deklarácie?

c) Porozmýšľaj nad tým, kedy mal v skutočnosti Kossuth väčšiu moc?

6. Podľa učebnice hodnot' bitku pri Isaszegu (pomer síl, výsledok), alebo pripoj vysvetlenie k posmešnej kresbe o Olomouci!

25. Potlačenie národnooslobodzovacieho boja

1. Po uhorských úspechoch národnooslobodzovacieho boja František Jozef bol nútený obrátiť sa na cára o pomoc.

a) V podstate čo žiadal od cára? (Odpovedz vysvetlivkou ku karikatúre na 107. strane učebnice!) _____

b) Na akú zmluvu sa mohol odvolávať František Jozef pri prosbe o pomoc? _____

2. Pred ruským zásahom bol pomer síl uhorskej a rakúskej (cisárskej) armády približne rovnaký. (I keď zásoby Rakúska boli oveľa väčšie už vtedy.) Ako sa zmenil pomer síl príchodom cárskeho vojska? Vypočítaj, asi koľkonásobnej presile musela čeliť uhorská domobrana v lete roku 1849!

Rakúska armáda:

170 000 osôb

Domobrana:

175 000 osôb

Cárske jednotky:

200 000 osôb

3. Uhorské vedenie urobilo všetko možné, aby do určitej miery vyrovnilo pomer síl.

a) O čo všetko sa pokúšali? (Učebnica ti pomôže!) _____

b) Prečo žiadny z pokusov nemohol priniesť postačujúci výsledok? _____

4. Posledná veľká bitka národnooslobodzovacieho boja sa odohrala pri Temešvári.

i 29. júla, kryjúc ústup vlády, so svojimi jednotkami dorazil do Segedína Mór Perczel, za ním Haynau so svojimi vojakmi. V menšej bitke pri Szőregu Dembinszki, vymenovaný za hlavného vojvodu, utrpel porážku od Haynauho, potom sa uberal smerom na Temešvár, ktorý uhorské vojská už dlho obliehali, ale bol v cisárskych rukách. Kossuth vtedy poveril velením Bema, ktorý sem dorazil zo Sedmohradska. Bem sa zrazil s Haynauovým vojskom pri Temešvári. Mohutnou delostreľbou už takmer obrátil víťazstvo na svoju stranu. Avšak po uplynutí troch hodín – počas bitky – sa minulo strelivo delostrelcov. Medzitým sa stalo, že spadnúc z koňa, Bem si zlomil kľúčnu kosť. Jeho armáda, ktorá náhle zostala bez veliteľa, zneistela a utrpela zdrvivú porážku.

Čo bol podľa opisu základným dôvodom porážky v bitke? _____

5. Hrozilo čosi podobné aj iným uhorským jednotkám? Prečítaj nasledujúci text o vojenskej situácii pred Világosom!

i „...napriek tým porážkam, ktoré Görgei rad radom utrpel, ešte stále mal zhruba 30.000 vojakov z najlepších jednotiek povstalcov a 140 diel, teda mohol sa ešte brániť...“ – napísal knieža Paskievič, hlavný veliteľ cárskeho vojska. O tom však nevedel, že spomedzi 30.000 bolo asi 6000 nováčikov, ktorí takmer ešte ani pušný prach neovoňali. I keď sa zdalo, že delových gulí bolo dosť (200 kusov ku každému delu), v prípade ručných zbraní nedostatok streliva bol tragický. Dobré, ak vedeli dať dve guľky ku každej puške. Stupňoval sa aj nedostatok potravín a ďalšie zásobovanie bolo takmer beznádejné.

Južne od Görgeiho vojsko Hayanuhu bolo už aj osebe väčšie, než uhorská armáda, ale vydali sa smerom na Temešvár aj južné rakúske jednotky, na čele s Jelačičom. Dve vojská spolu mali 80 000 vojakov, kým zo severu sa blížiaci Paskievič disponoval ruskou armádou s viac než 100 000 vojakmi.

a) Akú skutočnú voľbu mal Görgei v danej bojovej situácii?

b) Je síce pravda, že mal aj niekoľko ďalších možností: uhorská armáda mohla preraziť čoraz užšiu obruč nepriateľských vojsk smerom na Turecko, a zbrane mohla položiť aj pred tureckými orgánmi. Velitelia (predovšetkým Görgei) mohli aj rozpustiť vojsko, nech uteká každý, kade ľahšie. Prečo sa predsa rozhodli, že zbrane položia, usporiadane pred Rusmi na uhorskom území? _____

c) Čo nakoniec spôsobilo vojenskú porážku Uhorska? (Odpovedz jedinou vetou!)

6. Haynauho hrôzovláda sa začala popravami.

a) Na 110. strane učebnice nájdeš podobizne 13 aradských mučeníkov.

Vymenuj spomedzi nich tých generálov, s menami ktorých sme sa už stretli v súvislosti s udalosťami národnooslobodzovacieho boja! O ktorých ich vojenských činoch si už počul/-a? _____

Vymenuj tých generálov, mená ktorých si spoznal/-a až teraz!

b) Dátum popravy aradských mučeníkov: *6. október* 1849. Prečo sa popravy konali práve v tento deň? _____

c) V tento deň bola ešte jedna poprava. Koho, kde, prečo dal Haynau popraviť?

7. Uhorský národnoslobodzovací boj nebol bezvýsledný ani napriek porážke. Prečo nie? Usporiadajte debatu! Zapiš myšlienky, ktoré v tejto téme považuješ za najdôležitejšie!

Začiatky buržoázneho vývoja v Uhorsku

(Zhrnutie)

Vymysli osem otázok, ktoré odhalia všetky dôležité zmeny a problémy skúmaného obdobia! (Štyri o dobe reforiem a štyri o boji za slobodu.) Napíš tieto otázky!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

7. _____

8. _____

IV. OBDOBIE NÁRODNÝCH ŠTÁTOV

26. Občianska vojna v Spojených štátoch severoamerických

1. Pozri si mapu Spojených štátov v historickom atlase!

a) Približne akú veľkú rozlohu má táto krajina? Podčiarkni správnu odpoveď!

ako Anglicko, Francúzsko a Španielsko spolu – ako Európa bez Ruska – ako celá Európa

b) Krajina sa člení na tri územné jednotky: na _____, _____ a západné územia. Tieto posledné však nezohrali úlohu v nastávajúcej občianskej vojne. Prečo? Podčiarkni odpoveď, ktorú pokladáš za najsprávnejšiu!

sú vzdialené od ostatných území – ich obyvatelia sa obávajú akýchkoľvek vojen – toto územie bolo v tejto dobe ešte mimoriadne riedko obývané

2. Porovnaj pomery na Severe (v severných štátoch) a na Juhu (v južných štátoch)! Ktoré tvrdenie je príznačné pre Sever a ktoré pre Juh? Vyznač to čiarou na správnu stranu!

JUH	<p>Hlavným hospodárskym odvetvím je poľnohospodárstvo. Hlavným hospodárskym odvetvím je priemysel a obchod. Väčšinou pracujú námezdní robotníci. Hospodárstvo sa zakladá na práci otrokov. Riadia ho kapitalistickí podnikatelia. Riadia ho poľnohospodárski plantážnici. Jeho záujmom je, aby boli nízke clá, aby svoje poľnohospodárske produkty mohol lacno vyvážať do Európy a aby odtiaľ mohol lacno doviesť priemyselné výrobky. Jeho záujmom je, aby boli vysoké clá, aby priemyselné výrobky nakupovali od neho, a aby mohol lacno zadovážiť poľnohospodárske produkty.</p>	SEVER
-----	---	-------

3. V polovici 19. storočia podnikateľskú sféru, obchod a priemysel Spojených štátov amerických riadili v prevažnej väčšine Severania. Väčšinu popredných vojenských a politických činiteľov však tvorili Južania. Na základe toho odpovedz na nasledujúce!

a) Prečo medzi Severanmi a Južanmi prišlo na lámanie chleba práve vtedy, keď sa v roku _____ stal namiesto južného kandidáta americkým prezidentom politik zo Severu,

Abraham Lincoln? _____

b) Prečo vystúpením z únie (v roku _____) sa Južania nebáli riskovať ani vojnu proti Severu? _____

4. Prečítaj úryvok z románu!

i Začalo sa! ... Poručík David dobre videl, že veje biela vlajka na lodi, ktorá sa vybrala smerom na pevnosť Fort Sunter.

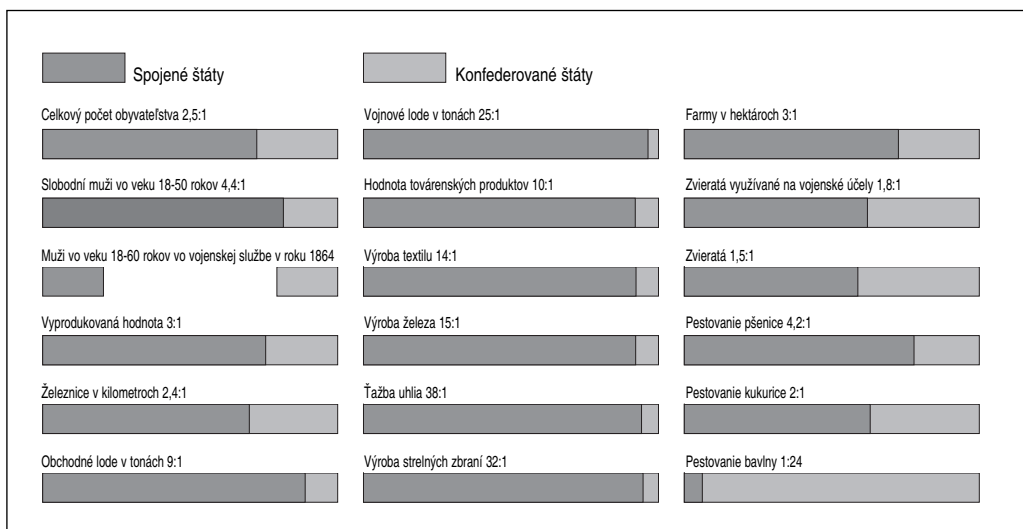
Z lode vystúpili traja dôstojníci: „Priniesli sme odkaz od generála Baureganda“... Odkaz bol stručný, ako je u vojakov zvykom. „...Dostal som príkaz vyzvať Vás k vyprázdneniu Fort Sunter.“

Major Anderson, veliteľ pevnosti, sformuloval svoju odpoveď bez otáľania: „S poľutovaním oznamujem, že ide o takú žiadosť, ktorej splnenie mi nedovoľuje moja česť a môj záväzok voči mojej vláde...“

Bolo už po polnoci, keď pri Fort Sunter opäť zakotvila loď. Tentoraz prišli dvaja dôstojníci s ďalším listom: „Mohli by sme zabrániť bezcieľnému krviprelievaniu, pán major, ak oznámite dátum odovzdania pevnosti.“ Poslovia pokojne čakali, kým sa Anderson radil so svojimi dôstojníkmi. Trvalo to tri hodiny, ale debatovali len o tom, na koľko dní vedia zadeliť skromné zásoby potravín a dokedy vydrží posádka o hlade a smäde.

O štvrt' na štyri bola hotová odpoveď. „Súhlasiac so želaním zabrániť bezcieľnému krviprelievaniu, som ochotný na poludnie pätnásteho dňa tohto mesiaca vyprázdniť Fort Sunter, ak zabezpečíte vhodné prepravné prostriedky“...

Všetci dobre vedeli, že odpoveď je neprijateľná. Lode washingtonskej vlády, prepravujúce ďalšie doplnenie zásob, sa už blížili k pevnosti. 12. apríla 1861 ráno o 4. hodine 20. minúte zadnel prvý výstrel z dela na pevnosť Fort Sunter. Začala sa 4 roky trvajúca občianska vojna.

27. Zmeny na mape Európy. Nové národné štáty: Taliansko a Nemecko

1. Preštuduj si nasledujúci náčrt mapy! Ktorú časť Európy ukazuje?

Pomocou učebnice a máp v historickom atlase vyznač na mape nasledujúce (použi k tomu rôzne farby):

a) Vyznač červenou čiarou hranice Habsburskej ríše!

b) Vyznač zelenou farbou hranicu nemeckých území!

c) Vyznač modrou čiarou hranicu talianskych území! (Nezabudni na Švajčiarsko, oddeľujúce nemecké a talianske územia! Pri niektorých hraniciach sa stretne viac farieb. Dávaj pozor na prekrytie sa farieb, aby tvoja práca zostala estetická!)

2. V úlohe uvedieme udalosti, ktoré mali najväčší vplyv na to, že sa mapa Európy zmenila. Vyznač udalosti na nasledujúcej časovej osi: písmenom **N**, ak sú spojené s Nemeckom, písmenom **T**, ak sú spojené s Talianskom!

1859: Víťazná vojna Piemontu a Francúzov proti Rakúsku.

1861: Sardínsko-piemontského kráľa Viktora Emanuela vyhlásia za panovníka jednotného Talianska.

1866: Prusko-rakúska vojna s pruským víťazstvom.

1870: Prusko-francúzska vojna s pruským víťazstvom.

1871: Pruského kráľa Viliama I. vyhlásia za cisára jednotného Nemecka.

3. a) Kedy vznikol jednotný taliansky národný štát? _____

b) Kedy vznikol jednotný nemecký národný štát, Nemecké cisárstvo? _____

c) Čo bolo príznačné pre politickú mapu talianskych a nemeckých území pred vznikom národných štátov? _____

d) Aké veľké je územie nových národných štátov v porovnaní s rozlohou našej vlasti v 19. storočí (koľkokrát je väčšie alebo menšie)? Nemecké cisárstvo: _____,

Taliansko: _____

Na nasledujúce otázky nech odpovedajú tí, ktorí sa viac zaujímajú o tému!

a) Pomenuj niektoré štáty talianskych území! _____

b) Ktorá veľká ríša vlastnila územia v Taliansku? _____

c) Pomenuj niektoré štáty nemeckých území! _____

d) Ktoré veľké ríše a krajiny vlastnili územia v nemeckých krajoch? _____

e) Zostali po zjednotení mimo hraníc nemeckého národného štátu také územia, ktoré obývali väčšinou nemecky hovoriaci? _____

f) Zostali mimo hraníc talianskeho národného štátu také územia, ktoré vo veľkom počte obývali taliansky hovoriaci? _____

4. Vznik jednotného Nemecka a Talianska urýchlila potreba vytvorenia veľkého vnútorného trhu, ktorý bol nevyhnutný z hľadiska voľnej súťaže.

Nasledujúci úryvok je z britskej historickej práce o vývoji Anglicka, ale zaoberá sa aj Nemeckom.

i „Rozvoj sa mimo územia Veľkej Británie rozprúdil až neskôr. Dôvodom zaostávania je neprítomnosť tých podmienok, ktoré vo Veľkej Británii umožnili priemyselnú revolúciu, čo sa v Nemecku môže vysvetliť najmä existenciou malého štátu. V Anglicku vývinu jednotného vnútorného trhu nebránili také okolnosti, ktoré na nemeckom území spôsobila zemepisná roztrieštenosť.“

Na doplnenie uvedených prečítaj text 2. odseku na 119. strane učebnice, potom odpovedz na otázku!

Prečo je nevyhnutnou podmienkou ďalšieho vývinu na týchto dvoch územiach vznik jednotného národného štátu? _____

5. Čo je *nacionalizmus*? Tento historický pojem sa môže určiť viacerými spôsobmi:

a) Jav, keď sa v etnických skupinách s totožným jazykom a kultúrou, totožnými historickými koreňmi prebudí národné povedomie a usilujú sa o vytvorenie jednotného národného štátu.

b) Politický a ideologický smer hlásajúci národné odlúčenie (izoláciu) a odpor voči iným národom.

Ktorý z uvedených opisov je príznačný pre Taliansko a Nemecko v danom období?

 Vytvorenie nemeckej a talianskej jednoty je zásluhou najmä troch veľkých historických osobností: „železného kancelára“ Bismarcka, sardínsko-piemontského ministerského predsedu Cavoura a hrdinu talianskeho boja za slobodu, Giuseppe Garibaldiho. Pozri si ich životopis v niektorom lexikóne alebo životopisnom románe!

28. Zmeny na mape Európy. Národné štáty na mieste upadajúcej Osmanskej ríše

1. a) Preštuduj si nasledujúcu mapu! Ktorú časť Európy znázorňuje? Aký je zemepisný názov tohto územia?

b) Ku ktorej ríši patrilo v prvých desaťročiach 19. storočia? _____

c) Asi koľkokrát je toto územie väčšie, než

● územie niekdajšieho Uhorska? _____

● územie dnešného Maďarska? _____

2. Na tomto území behom jediného storočia nastali mimoriadne dôležité zmeny štátnych hraníc. Kresliar mapy v pracovnom zošite tenšími prerušovanými čiarami dokreslil aj štátne hranice na konci storočia.

a) Spočítaj, koľko bolo krajín (častí krajín) v posledných desaťročiach 19. storočia?

b) Opíšeme najdôležitejšie krajiny. Napíš na čiaru, o ktorú krajinu ide a pomocou čísel vyznač krajiny na kontúrovej mape!

1. Krajina, ktorá si svoju nezávislosť opätovne vydobyla ako prvá. _____

2. Stala sa nezávislou postupne, po zjednotení dvoch samostatných kniežatstiev. _____

3. Svoju slobodu si vybojovala postupne, úplne samostatnou sa stala v roku 1867. _____

4. Bola v najt'ažšej situácii. Samostatnou sa stala až vďaka ruskému zákroku a výsledkom rozhodnutia veľmocí, v roku 1878. _____

5. Toto územie zostalo majetkom Osmanskej ríše, i keď jeho veľkosť a hranice sa v priebehu storočia viackrát zmenili. _____

3. Na Balkáne prebehol opačný proces, než v strednej Európe. Nevznikli väčšie samostatné štáty zjednotením viacerých, predtým samostatných menších štátov, ale osamostatnili sa časti väčšej ríše. Prečo tu môžeme predsa hovoriť o vzniku národných štátov?

4. Do udalostí na Balkáne viackrát zasiahli európske veľmoci. Po prečítaní nasledujúceho materiálu, ktorý slúži na obohatenie vedomostí, odpovedz na otázky!

i Pri ukončení rusko-tureckej vojny v rokoch 1877-1878 Rusi nanútili Turkom taký mier, vďaka ktorému mimoriadne vzrastie ich vplyv na Balkáne. Na preskúmanie toho zasadne v roku 1878 v Berlíne veľmocenský kongres, ktorého účastníkmi sú Veľká Británia, Francúzsko, Rusko, Rakúsko – Uhorsko, Taliansko a Osmanská ríša. Rokovania priniesli nasledujúci výsledok: Rusko sa má odškodniť Besarábiou a časťou Arménska. Rakúsko-uhorská monarchia môže rozšíriť svoju kontrolu aj na Bosnu a Hercegovinu, ktoré predtým patrili k Osmanskej ríši. Rumunsko, Srbsko a Čierna Hora sa stanú samostatnými štátmi. Bulharsko sa stane samostatným kniežatstvom povinným platiť Turkom dane, kým Východná Rumélie, odčlenená od Bulharska, bude autonómnou osmanskou dŕžavou. Veľká Británia si ponechá Cyprus vo východnej časti Stredozemného mora ako vojenskú bázou.

a) Prečo, v záujme koho došlo k zákroku veľmocí? _____

b) Prečo bolo treba odškodniť Rusko? _____

c) Vyznač na mape číslom 6 Bosnu – Hercegovinu! Prečo získalo kontrolu nad týmito územiami Rakúsko – Uhorsko? (Prečo nie iná krajina, alebo prečo sa neosamostatnili?)

5. Jednotné Nemecko a Taliansko potom sa rozvíjali rýchlo a v mieri. Je situácia rovnaká aj v prípade balkánskych štátov? Napíš na čiaru, ktoré tvrdenie je pravdivé a ktoré nie je.

pravdivé / nie je pravdivé

Balkán sa stal po vzniku národných štátov pokojným územím. _____

Pokračovali boje pre národné a národnostné protiklady, ako aj pre protichodné snahy veľmocí. _____

Hospodárstvo nových samostatných štátov sa začalo rýchlo rozvíjať. _____

Balkán až do začiatku prvej svetovej vojny nedokázal dobehnúť rozvinutosť ostatných európskych území. _____

29. Nové úlohy buržoázneho štátu. Demokratizácia spoločnosti

1. Prečítaj, čo sa píše v podkapitole *Parlamentné vládnutie* lekcie učebnice s názvom *Buržoázna demokracia* o riadení štátu a porovnaj to s myšlienkami veľikánov osvietenstva v 18. storočí! Ktoré z nich uskutočnil buržoázny štát? Cituj aspoň troch osvietenských mysliteľov!

a) Myšlienkou _____-a bolo, že _____

b) Myšlienkou _____-a bolo, že _____

c) Myšlienkou _____-a bolo, že _____

2. Obrázok na 127. strane učebnice ukazuje dôležité inštitúcie buržoázneho štátu. Rozdeľ ich do skupín podľa svojich funkcií! (Niektoré inštitúcie sa môžu zapísať do viacerých stĺpcov!)

**Zabezpečujú pevný
právy poriadok**

**Umožňujú fungovanie
moderného hospodárstva**

**Rozvíjajú vzdelanosť
a zdravotníctvo**

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

3. Prečo je pre ľudí žijúcich v 19. storočí vzdelávanie dôležitejšie, než pre tých, ktorí žili skôr? (Vráť sa k tejto otázke po vyriešení úlohy číslo 5!)

4. a) Prečo sa musel štát podujat' na riešenie verejného zdravotníctva, na boj proti epidémiám?

b) Aké vedecké objavy umožnili vykonávanie tejto úlohy?

5. a) V buržoáznej spoločnosti sa hlavným hodnotovým ukazovateľom stal majetok, talent a vedomosti. Komu to prospelo? Pripíš znak + alebo – k jednotlivým tvrdeniam.

Tým, ktorí v minulosti v dôsledku svojho pôvodu mali privilégiá (výsady) od narodenia. _____

Tým, ktorých príroda obdarovala bystrým umom, nadaním. _____

Ľuďom s nízkym vzdelaním a s priemernou usilovnosťou. _____

Tým, ktorí boli vytrvalo usilovní, snažili sa o dosiahnutie vyššieho školského vzdelania a vyšších funkcií. _____

Tým, ktorí od počiatku (napr. vďaka dedičstvu) mali väčší majetok. _____

b) Bol tento hodnotový systém spravodlivejší, než hodnotový systém feudalizmu? Odôvodni svoju odpoveď! _____

6. Na konci lekcie v doplnkovom materiáli sa píše: „Životné podmienky sa síce zlepšovali, ale slobodnejšie formy vládnutia ešte neznamenali existenčné istoty“.

Čo vyplýva z citovaného tvrdenia? Na aké ďalšie úlohy sa musí ešte podujat' buržoázny štát?

30. Další rozvoj techniky a priemyslu. Európa v posledných desaťročiach 19. storočia

1. Atlas svetových dejín magazínu The Times v súvislosti s 19. storočím píše:

„V rokoch 1870-1914 prebehla v Európe a Spojených štátoch druhá priemyselná revolúcia. Prvá priemyselná revolúcia bola »revolúciou uhlia a železa«, druhá bola revolúciou ocele a elektrického prúdu.“

Po preštudovaní obrázkov na 130. strane učebnice odpovedz na nasledujúce otázky!

a) Porovnaj výrobu ocele v dnešnom Maďarsku a množstvo vyrobené v svetovom meradle v roku 1870! _____

b) Približne na koľko násobok vzrástla svetová produkcia ocele v rokoch 1870 až 1900?

i V 18. storočí sa oceľ pokladala za dosť drahý kov. Technológia jej výroby sa však rýchlo rozvíjala.

Veľká Británia, 1784: Anglický továrnik Henry Cort požiadal o patent na výrobu ocele miešaním. Postup miešania si vyžadoval veľmi únavnú ručnú prácu. Skúsený robotník musel 30-40 minút miešať takmer 250 kg tekutého železa zohriateho na 1400 stupňov °C, a to varechou dlhou asi 2 metre a ťažkou takmer 20 kg. Predsa tento únavný postup sa stal základom ďalšieho rozvoja oceľiarskeho priemyslu.

Veľká Británia, 1855: Henry Bessemer vynájde Bessemerov proces. Jeho metóda je lacnejšia, než postup ručného miešania. Jeho miešačka, takzvaný Bessemerov konverter za 20 minút vyrobí toľko ocele, ako staršie miešacie pece za celý deň. Vďaka tomu sa oceľ stáva hromadným výrobkom.

c) Čo myslíš, ako ovplyvnili ceny ocele zmeny vo výrobnej technike?

2. Elektrický prúd sa stal účinnejším zdrojom energie než para vďaka výsledkom spoločnej práce viacerých vynálezcov. Na 132. strane učebnice nájdí, ktorí boli títo vynálezcovia, a dopíš ich mená do pracovného zošita! Ak nájdeš medzi nimi aj Maďarov, pozisťuj ich podrobnejšie životopisné údaje a pripíš sem aj tie!

3. a) Pomocou textu a obrázkov v učebnici určí, ktoré sú z nasledujúcich surovínami a vynálezmi prvej, resp. druhej priemyselnej revolúcie! Podčiarkni tie, ktoré patria k druhej priemyselnej revolúcii!

Suroviny, zdroje energie	Stroje	Dopravné prostriedky	Iné dôležité vynálezy
uhlie para elektrický prúd oceľ	dynamo obrábacie stroje banské čerpadlo mechanické krosná	parná loď lietadlo parná lokomotíva motorové vozidlo	rádio Morseho telegraf písací stroj telefón

i Technická zaujímavosť: Fonograf bol prístroj patentovaný v roku 1878, a dokázal zvuky tak nahráť, ako aj spätne reprodukovať. Fonograf pozostával z valca potiahnutého staniolovou fóliou, ktorý bol otáčaný ručnou silou. K tomu krížom bol pripevnený lievik na zvuky, ktorého užší koniec vyúsťoval do membrány. Táto bola spojená s ihlou vyrobenou z drahokamu. Ak hovorili smerom na membránu, rozochvela sa a dostala do pohybu ihlu z drahokamu, ktorá zvuk „napísala“ na staniolový valec.

b) Fonograf bol jedným z vynálezov Thomasa Alvu Edisona (1847-1931). O ktorých jeho ďalších vynálezoch ešte vieš?

Edisonov fonograf

4. a) Ako zmenili nové výrobné postupy a technické vynálezy životnú úroveň chudobnejších vrstiev spoločnosti? (Maj na mysli súvislosti medzi technickým rozvojom a cenami tovarov!) _____

b) Ovplyvnili vynálezy a nové postupy zamestnanosť, pracovné podmienky a mzdy za prácu? (Odôvodni svoju odpoveď!) _____

5.a) V poslednej kapitole lekcie boli informácie o svojráznom vývoji v strednej a východnej Európe. Vyber z nasledujúcich tvrdení, čo bolo príznačné pre východnú časť Európy (hraničnou čiarou je približne rieka Labe) v polovici 19. storočia oproti západnej Európe! (Napíš písmená do správneho obdĺžnika!)

Príznačné pre západnú Európu

Príznačné pre východnú časť Európy

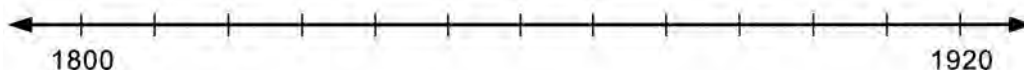
- A) V plnej miere zanikla feudálna spoločnosť.
- B) Priemysel je hlavným odvetvím hospodárstva.
- C) Platia cechové pravidlá.
- D) Továrne ešte takmer neexistujú, fungujú nanajvýš manufaktúry.
- E) Začal sa proces urbanizácie.
- F) Produktmi vyvázanými z tejto oblasti sú priemyselné výrobky, stroje.
- G) Dováža poľnohospodárske produkty, suroviny.
- H) Vyváža poľnohospodárske produkty, dováža priemyselné výrobky.

b) Vidíš významný rozdiel v rozvinutosti medzi západnou a východnou časťou Európy?

31. „Šťastné mierové roky“

1. Vidiš časovú priamku od roku 1800 do roku 1920, potom vymenujeme dôležitejšie európske a severoamerické vojny a revolúcie v 19. storočí.

a) Vyznač na časovej priamke *výkričníkom* veľké vojny daného obdobia (k dlhšej vojne môžeš napísať aj viac výkričníkov)! Obdobia vojen vyznač na priamke *červenou*! (Miestne vojny na Balkáne naše vymenovanie neuvádza.) Taktiež vyznač *modrou* alebo *zelenou* farbou dlhšie obdobia mieru!

- 1800-1815: Napoleonské vojny, ktoré zastihli celú Európu.
- 1820-1822: Španielsku revolúciu porazia vojská Svätej aliance.
- 1830: Revolúcia vo Francúzsku. Krvavé boje v parížskych uliciach.
- 1830-1831: Cárske vojská porazia boj Poliakov za slobodu.
- 1846-1848: Vojna v Amerike medzi Spojenými štátmi a Mexikom.
- 1848-1849: Revolúcie a národnooslobodzovacie boje v Európe.
- 1853-1856: Krymská vojna medzi Ruskom a európskymi veľmocami pomáhajúcimi Turecku.
- 1859: Vojna Piemontu a Francúzska proti Rakúsku.
- 1860-1861: Vojna za jednotné Taliansko (Garibaldi).
- 1861-1865: Americká občianska voja s víťazstvom severu.
- 1866: Prusko-rakúska vojna s pruským víťazstvom.
- 1870-1871: Prusko-francúzska vojna s pruským víťazstvom (medzitým komúna v Paríži).
- 1914-1918: Prvá svetová vojna.

b) Odkedy dokedy trvali „šťastné mierové roky“? _____

2. „Šťastné mierové roky“ charakterizovali okrem iného veľké vynálezy napomáhajúce ďalší vývoj ľudstva, stavby, výstavy, medzinárodné športové a kultúrne stretnutia. Vymenuj takéto za pomoci textu a obrázkov v učebnici, resp. predchádzajúcich lekcí a tabuľky časového harmonogramu!

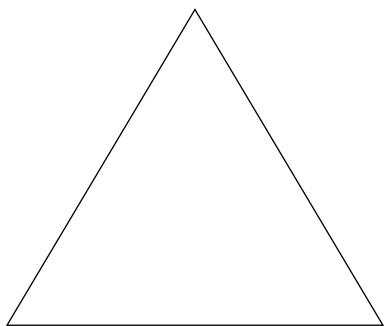
Vynálezy

Stavby, medzinárodné udalosti

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

3. Ako sa šírila mestská forma života (urbanizácia), výrazne sa zmenil životný spôsob ľudí a rodín. Zmenili sa aj bytové podmienky. Vymenuj na to dôkazy!

4. a) Spoločnosť sa rozvrstvila odlišne. Postav novú spoločenskú pyramídu! Kto stál na vrchole pyramídy, v strede, dole, resp. na samom spodku?

b) Čo v prvom rade určovalo postavenie jednotlivých vrstiev v rámci spoločnosti? Odpovedz jednou vetou!

5. Popri novom rozvrstvení spoločnosti, šírení sa mestskej formy života a zmenách bytových podmienok čo ešte charakterizuje meniace sa životné podmienky (formu života)? Vyzdvihni dve skutočnosti, ktoré pokladáš za najdôležitejšie!

32. Pestré robotnícke hnutie

1. Medzi úlohami k predošlej lekcii sme videli spoločenskú pyramídu kapitalistického zriadenia. Ak je správne vyplnená, do spodnej časti pyramídy je zapísané aj priemyselné robotníctvo.

a) Prečo v dobe kapitalizmu patrilo robotníctvo medzi spoločenské vrstvy v najhoršom postavení? _____

b) Čo bolo príznačné pre jeho život? _____

c) Dopln vetu!

Osud robotníctva, jeho biedne postavenie chcelo vylepšiť _____ robotnícke hnutie.

2. a) Robotnícke hnutie malo už v prvej polovici 19. storočia viaceré, navzájom odlišné smery. Nalistuj si opäť 8. lekciiu a vymenuj takéto smery!

b) Aký bol prístup štátu v tomto období k rôznym robotníckym hnutiam?

3. V druhej polovici 19. storočia sa situácia zmenila. Sloboda, ktorú zabezpečoval buržoázny štát, umožnila aj posilnenie robotníckych hnutí. V rámci robotníckeho hnutia sa čoraz viac širil marxizmus, ktorý si za cieľ vytýčil získanie štátnej moci a podstatnú zmenu vlastníckych pomerov. Aj v rámci marxistických strán bojovali so sebou dva smery: *demokratický* a *revolučný*. Ktoré tvrdenie platí pre ktorý? Za tvrdenia príznačné pre demokratický smer napíš písmeno **D**, za tie, ktoré boli príznačné pre revolučný smer, dopíš **R**. Pozor, lebo časť tvrdení platí pre oba prúdy!

Začlenili sa do buržoázno-demokratického prostredia. _____

Boli silní najmä v štátoch s autokratickým režimom. _____

Moc chceli získať predovšetkým prostredníctvom rozšírenia volebného práva. _____

Medzi ich „zbrane“ patrilo štrajk, organizovanie sa v rámci odborových organizácií. _____

Činnosť svojich strán fungujúcich v rôznych krajinách zosúladiť pomocou II. internacionály. _____

Usilovali sa o násilné získanie politickej moci. _____

4. V boji proti štátu menšia skupina revolucionárov – ktorá sama seba nazvala *anarchistami* – siahla po zbrani teroru. Terčom atentátov sa stali hlavy štátov a vysokopostavení úradníci.

- i** Obete atentátov anarchistov:
13. marca 1881 cár Alexander II.,
24. júna 1894 v Lyone francúzsky prezident Sadi Carnot,
10. septembra 1898 pri Ženevskom jazere rakúsko-uhorská cisárovná Alžbeta,
29. júla 1900 v Monze taliansky kráľ Umberto I.

Pomohli alebo škodili anarchistické akcie politickým hnutiam robotníctva? Odôvodni svoju odpoveď! _____

5. V druhej polovici 19. storočia vznikol kresťanský socializmus. V čom sa kresťansko-socialistické hnutie líšilo od marxistických robotníckych hnutí? Vyzdvihni rozdiel, ktorý pokladáš za najdôležitejší!

6. Zhrň, čo si sa doteraz naučil/-a! Pospájaj pojmy a definície, ktoré ich vysvetľujú!

Súčasnú hromadnú zastavenie práce sa javilo ako úspešná forma boja za záujmy robotníctva.	ničenie strojov
Usilovala sa o šírenie Marxových názorov o násilnom zlomení štátnej moci v medzinárodnom robotníckom hnutí.	chartistické hnutie
Ešte nepatrila vyslovene k robotníckemu hnutiu. Situáciu robotníkov chcela riešiť na základe zdravého rozumu a spravodlivosti.	I. internacionála
Rozbíjaním strojov sa snažilo robotníkom zabezpečiť prácu.	utopistický socializmus
Prvé politické organizovanie sa robotníkov v Anglicku, ktoré chudobnejšie vrstvy, žijúce z práce, chcelo dostať do parlamentu.	štrajk
Vznikla v roku 1889. Patrili do nej najmä sociálnodemokratické strany marxistického robotníckeho hnutia, ktoré tvorili demokratický prúd.	anarchizmus
Silou kresťanstva chcel dosiahnuť, aby sa štátna moc zaoberala čo najviac zlepšením situácie robotníctva.	II. internacionála
Svojrázna forma robotníckeho hnutia, ktorá chcela politické zmeny vynútiť atentátmi.	kresťanský socializmus

7. Zoraď do približného časového radu formy a prúdy robotníckeho hnutia!

33. Súperenie o rozdelenie sveta

1. Preštuduj si vznik koloniálneho systému na mapách v historickom atlase a učebnici!

a) *Presne* urči zemepisnú polohu Indie a Číny!

India: _____

Čína: _____

b) Odhadni, aké veľké sú ich územia v porovnaní s Európou! (Pozor, aj Rusko má európske územie!)

India: _____ Čína: _____

c) V polovici 19. storočia sa za koľko času dalo dostať do tejto oblasti? (Odpovedz podčiarknutím odpovede!)

za dni

za týždne

cesta trvala niekoľko mesiacov

2. a) Prečo sa podarilo európskym mocnostiam podmaniť si Indiu a Čínu aj napriek veľkej vzdialenosti a obrovským územiám, resp. veľkému počtu obyvateľov? _____

b) Prečo si ich podmanili práve v druhej polovici 19. storočia? _____

c) Prečo sa Anglicko a Francúzsko stali najväčšími koloniálnymi mocnosťami? _____

3. Ku kolonizácii Afriky došlo v poslednej tretine 19. storočia.

a) Čo všetko brzdilo na tomto kontinente napredovanie Európanov? _____

b) Pomocou príslušnej mapy v historickom atlase urči, ktoré dve mocnosti získali v Afrike najviac kolónií! _____

_____ a _____

c) Ktoré štáty okrem nich dokázali ešte získať kolónie na území Afriky? _____

4. Výsledkom kolonizácie sa veľká časť Indie a Afriky stala kolóniou, Čína sa stala polokolóniou. Spomedzi nasledujúcich troch vysvetlení ktoré sú príznačné pre *kolónie*, ktoré pre *polokolónie*? (Odpovedz dopísaním *kurzívou tlačенých slov!*)

Krajina je z ekonomického aj politického hľadiska úplne samostatná. _____

Krajina je z ekonomického aj politického hľadiska podriadená. _____

Krajina je z ekonomického hľadiska podriadená,
z politického hľadiska je teoreticky samostatnou. _____

5. Japonsko – i keď sa aj tu objavili kolonizátori – si zachovalo svoju nezávislosť. Prečo? Odpovedz po prečítaní informačného materiálu!

i *Japonsko 3. januára 1868:* Nástupom mladého Meidžiho tennó (Mucuhita) na trón sa začalo napredovanie Japonska, aby sa mohlo zaradiť medzi veľmoci. Rýchlym tempom sa budovali lodenice, továrne na výrobu zbraní či tkanie bavlny. Vybudovali železničnú a poštovú sieť. Zaviedla sa všeobecná povinná školská dochádzka. Na prvé miesto sa však dostala vojenská bezpečnosť krajiny. Budovali si údernú armádu a pohyblivú vojenskú flotilu. Zaviedli aj povinnú základnú vojenskú službu.

a) Spomedzi uvedených vyber a zorad' podľa dôležitosti tie tri činitele, ktoré najviac napomohli napredovanie Japonska! Svoju voľbu odôvodni!

b) Ktoré zo skutočností uvedených aj pri časovej priamke (6. úloha) dokazujú, že sa Japonsko skutočne stalo veľmocou? _____

6. Umiestni na časovej priamke nasledujúce udalosti! Označ písmenom **I** udalosti vzťahujúce sa na Indiu, písmenom **Č** udalosti vzťahujúce sa na Čínu a písmenami **Ja** udalosti vzťahujúce sa na Japonsko!

1842: Nankingskou zmluvou, uzatvárajúcou ópiovú vojnu, európske mocnosti začnú vyraňovanie Číny.

1857-60: Po trojročnej vojne Angličania a Francúzi obsadia Peking a Čínu opäť dostanú na kolena.

1854: Americké vojnové lode v Japonsku. Japonsko je nútené otvoriť dva prístavy, uzavrieť s Američanmi a Európanmi obchodnú zmluvu.

1894-95: Vojna medzi Čínou a Japonskom. Japonsko obsadí čínske územia.

1849: Výsledkom druhej vojny Sikhov sa britská nadvláda stane v Indii úplnou.

1857-58: Po porazení vzbury spáhiov sa India stane kolóniou britskej koruny.

1868: V Japonsku vedenie krajiny prevezme od šoguna (vojenského vodcu) cisár a zavedie reformy napomáhajúce buržoázny vývin.

1904-05: Vojna medzi Ruskom a Japonskom. Víťaz Japonsko si získa ďalšie územia (Sachalinov ostrov, Port Arthur, Kóreu, Mandžusko).

7. Na základe vymenovaných môžeme koloniálne územia v Ázii a Afrike považovať za oblasti zažívajúce podobné „šťastné mierové roky“, ako v totožnom období Európa alebo Severná Amerika? Odôvodni svoju odpoveď!

 Určite si už čítal(a) o Indii, Číne a Japonsku. V čom sa líši spôsob života a kultúra tu žijúcich ľudí od európskych zvykov? Napiš aspoň tri zaujímavosti a na hodine rozprávaj o nich obširnejšie!

Obdobie národných štátov

(Zhrnutie)

Vymysli sedem otázok, ktoré odhalia dôležité zmeny a problémy skúmaného obdobia!
Napiš tieto otázky!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

7. _____

V. OBDOBIE DUALIZMU

34. Uhorsko po porážke národnooslobodzovacieho boja

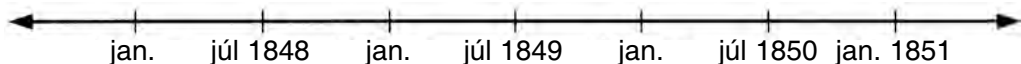
Pred vyriešením úloh si nalistuj predposlednú kapitolu 25. lekcie a prečítaj, čo sa píše o Haynauho hrôzovláde!

1. Na časovej priamke vyznač farbami v zátvorkách trvanie jednotlivých období!

a) revolúcia a národnooslobodzovací boj (*zelenou farbou*);

b) vojenská diktatúra Haynauho (*červenou farbou*);

c) Bachov režim (*čiernou farbou*) (V prípade tohto obdobia časová priamka môže ukazovať len jeho začiatok.)

2. a) Prečo po porazení národnooslobodzovacieho boja poveril František Jozef absolútnou mocou nad krajinou Haynauho? (Zakrúžkuj písmenko pred odpoveďou, ktorú pokladáš za najsprávnejšiu!)

A) Lebo ho chcel odmeniť za jeho vojenské výsledky.

B) Lebo on bol veliteľom rakúskych vojsk v Uhorsku, a po porazenom národnooslobodzovacom boji sa krajinu dalo riadiť jedine vojenskou silou.

C) Lebo chcel, aby predpokladané popravy nariadil niekto iný a jeho meno pritom zostalo nepoškvrnené pre prípadné neskoršie rokovania.

D) Lebo veril v bezpodmienečnú vernosť Haynauho cisárovi.

b) Prečo ho neskôr predseda odvolal z tejto funkcie?

(Aj tu zakrúžkuj písmenko pred odpoveďou, ktorú pokladáš za najsprávnejšiu!)

A) Lebo to prehnal. Bol krutejší, než si to cisár myslel.

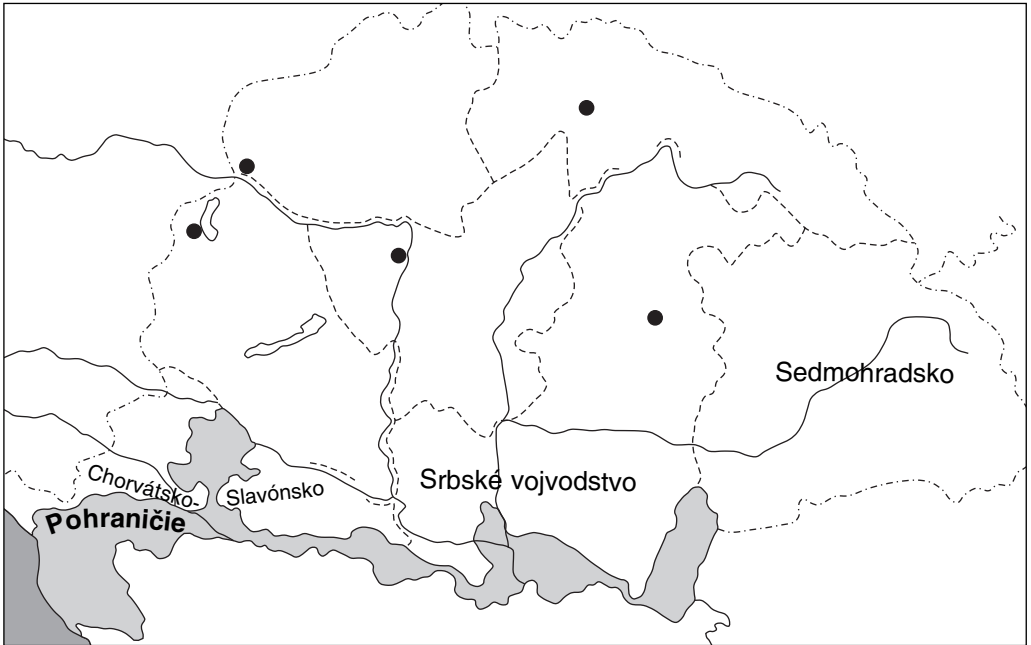
B) Lebo nepovažoval Haynauho za dostatočne krutého. Chcel ešte tvrdšie riešenie.

C) Lebo medzinárodná verejná mienka žiadala uvoľnenie Haynauho z funkcie.

D) Lebo k tomu, aby sa krajina upokojila, bolo potrebné buržoázne vedenie, ktoré bolo viac náklonné a schopné rokovať.

3. Hlavným cieľom Alexandra Bacha bolo začlenenie Uhorska do jednotnej rakúskej ríše.

a) Akú funkciu zastával v tom čase Bach? _____

b) Na mape Uhorska z 1850-tych rokov sme vyznačili územia vyčlenené spod uhorskej správy (vypísaním ich názvov), ako aj hranice krajov vytvorených zrušením samostatných žúp. Zašrafuj odčlenené časti krajiny! Akú veľkú časť zabrali z vtedajšieho územia krajiny?

Asi _____

c) Dopíš do mapy centrá piatich krajov! Prečo sa centrami stali práve tieto mestá?

4. a) Čo znamenal pasívny odpor? Vyzdvihni najdôležitejšie príznaky tohto politického postoja! _____

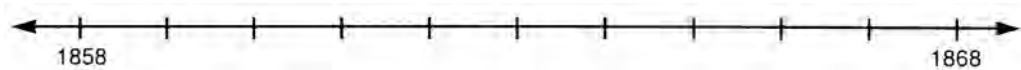
b) Napiš hodnotenie! Táto bola naozaj najvhodnejšia cesta, alebo existoval aj iný spôsob na to, ako zabrániť pokusu o začlenenie? _____

 Vyzdvihni zo životopisov spisovateľov a výtvarných umelcov, uvádzaných v 34. lekcii učebnice, ako sa postavili na odpor voči absolutizmu! _____

35. Vyrovnanie

1. a) Vyznač na časovej priamke nasledujúce udalosti! (Písmenami pred udalosťami.)

- A) vojna Piemontu a Francúzska proti Rakúsku. Rakúska porážka.
- B) Prepustenie Bacha.
- C) Prusko-rakúska vojna. Porážka Rakúska.
- D) Začiatok rokovaní o vyrovnaní. (Deákov veľkonočný článok.)
- E) Vyrovnanie. Zrod Rakúsko-uhorskej monarchie.

b) Pospájaj písmená pred udalosťami, medzi ktorými vidíš súvislosť! Opíš podstatu súvislosti!

2. Na obrázku na 151. strane učebnice medzi dôvodmi vyrovnania sa hospodárske ťažkosti uvádzajú tak pri Rakúsku, ako aj pri Uhorsku.

a) Aké hospodárske ťažkosti spôsoboval Rakúsku vtedajší stav Uhorska? _____

b) Aké hospodárske ťažkosti spôsoboval uhorskej šľachte trvalý odpor voči Rakúšanom?

3. Medzi dôvodmi vyrovnania v oboch krajinách nachádzame národnostné hnutia. Dokonči triedenie!

a) Aké národnosti muselo Rakúsko utláčať pred rokom 1867?

a) S akými národnosťami malo problémy Uhorsko pred rokom 1867?

b) Ktoré po roku 1867?

b) S ktorou národnosťou sa dokázali Maďari vyrovať po roku 1867?

4. Naš nevyplnený obrázok ukazuje (zjednodušenú) organizáciu štátu Rakúsko-uhorskej monarchie. Naplň tabuľku obsahom! Dopíš mená príslušných vládnych orgánov!

		
Rakúsko	spoločné orgány	Uhorsko
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>

(Ak ťa zaujíma úplná organizácia štátu Monarchie, naštuduj si ju! Hľadaj o nej informácie najmä v stredoškolských učebniciach a súhrnných historických prácach!)

5. Napíš hodnotenie!

a) Ktoré výhody prinieslo vyrovanie našej vlasti? _____

b) Čo bolo mimoriadne závažnou nevýhodou vyrovnania? _____

6. Na 153. strane učebnice nájdeš porovnávajúce údaje (diagramy) o pomeroch síl v dvoch častiach Monarchie.

a) V ktorých oblastiach je pomer dvoch krajín takmer rovnaký? _____

b) Ktorý údaj je skutočne nepriaznivý z hľadiska Uhorska? _____

36. Obrázky z politického života

1. Po vyrovnaní uhorský politický život vytvorili podľa vzoru západoeurópskych parlamentných štátov.

Dokáž to porovnaním častí učebnice o uhorskej parlamentnej vláde a obsahu 29. lekcie! Vyzdvihni dva-tri dôkazy!

2. Dopln nasledujúci text o politických stranách a vláдах!

Po prvých voľbách sa stal ministerským predsedom _____, predstaviteľ _____ strany, podporujúcej vyrovnanie. Neskôr zjednotením _____ a Deákovej strany vznikla _____ strana, ktorej ministerský predseda, _____, priebežne riadil uhorskú politiku nasledujúcich 15 rokov. Pre vedenie štátu v dobe dualizmu priniesli prvý vážnejší problém politické boje _____ a posilnenie opozície, ktorá tvorila _____. V tomto zohralo úlohu stanovisko dvora, ktoré zastával v otázke _____.

3. Najväznejším politickým problémom doby dualizmu bola *národnostná otázka*. Opíš dvojicu obrázkov na 155. strane učebnice! Ako vykresľuje vzťah národností a Maďarov?

pred rokom 1867

po roku 1867

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

4. Po vyrovnaní došlo k vyrovnaniu medzi Uhorskom a Chorvátmi, podobnému ako bolo rakúsko-uhorské vyrovnanie.

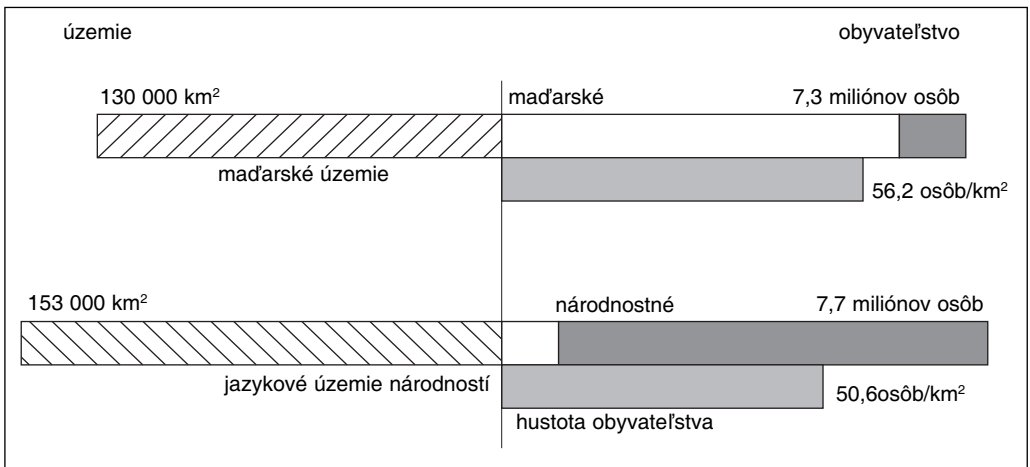
a) Ako usporiadalo vyrovnanie vzťah Chorvátov a uhorského štátu?

b) Prečo dostali Chorváti čiastočnú samostatnosť? Podčiarkni odpoveď, ktorú považuješ za najsprávnejšiu!

Lebo ich sme sa báli najviac. – Lebo počas stáročí svojich dejín si zachovali svoju právne uznanú svojbytnosť. – Lebo dlho bojovali spolu s nami proti Turkom. – Lebo ich erb figuroval aj osobitne – ako súčasť uhorského stredného štátneho znaku.

5. Čo bolo právnym základom ostatných národností na to, aby mohli požadovať národnostné práva? Preštuduj si tabuľku a diagram!

Národnosť (bez Chorvátska)	1000 osôb			V percentách z celkového počtu obyvateľstva		
	1850	1880	1890	1850	1880	1890
maďarská	4812	6404	7357	41,5	46,7	48,6
slovenská	1739	1855	1897	15,0	13,6	12,5
rumunská	2240	2403	2589	19,3	17,5	17,1
srbská	598	632	679	5,1	4,6	4,5
rusínska	446	353	380	3,9	2,6	2,5
nemecká	1349	1870	1989	11,6	13,6	13,1

Územné rozloženie obyvateľstva Uhorska v roku 1890 (bez Chorvátska)

Základ ich požiadaviek: _____

6. S národnostným zákonom schváleným v roku _____ príslušníci národností sčasti súhlasili, sčasti proti nemu protestovali.

Čo prijali a čo nie? Nakresli čiaru na správnu stranu!

Národnosti s tým súhlasili

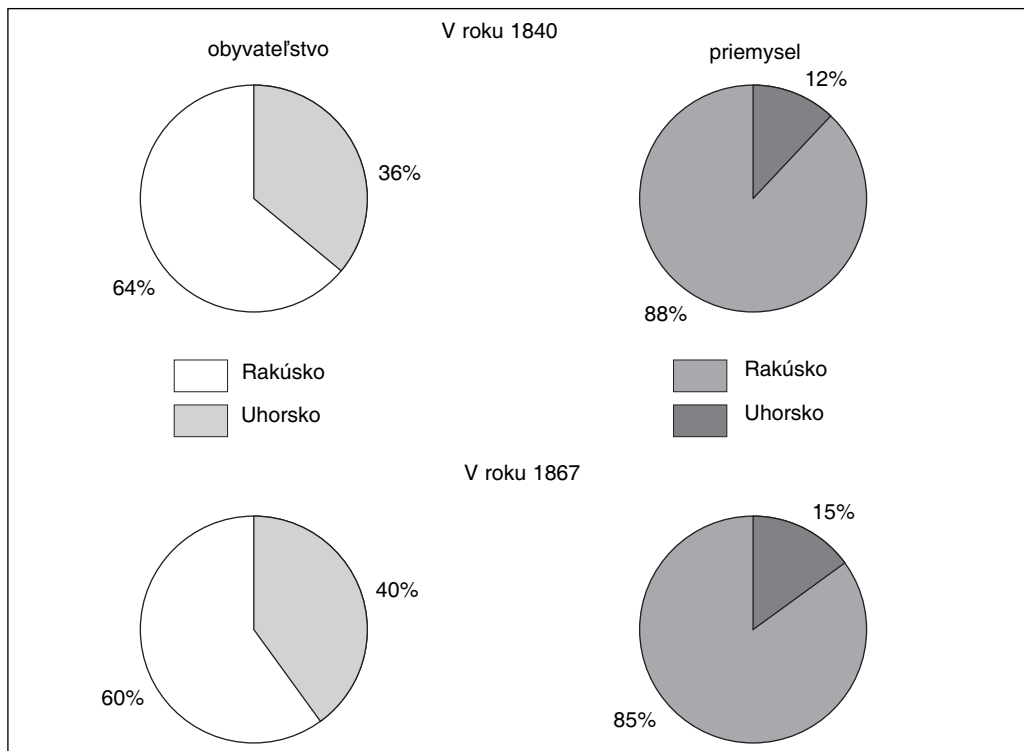
- Môžu sa učiť vo svojom materinskom jazyku v školách
- V úradoch môžu používať svoj materinský jazyk
- Všetci občania Uhorska tvoria jeden národ, nedeliteľný a jednotný uhorský národ.
- Môžu slobodne zakladať spolky, školy, podniky
- Nemôžu dostať územnú samosprávu
- Svoje krivdy, požiadavky môžu na súdoch prvého stupňa predniesť aj vo svojom materinskom jazyku
- Môžu zakladať spolky na pestovanie materčiny, vzdelávacie, vedecké, umelecké a hospodárske združenia

Nesúhlasili s tým

7. S akými ďalšími problémami sa museli popasovať uhorské vlády na prelome storočí? Vyber si jeden z tých, ktoré sú uvedené na stranách 156-157 učebnice a napíš svoj názor o ňom!

37. Odstránenie hospodárskej zaostalosti

1. Preštuduj si údaje dvojíc diagramov o postavení priemyslu Uhorska v rámci Habsburskej ríše v 1840-tych rokoch a v roku 1867, v čase vyrovnania!

„Pomer síl“ Uhorska a Rakúska z hľadiska počtu obyvateľov a priemyselnej výroby

Zmenilo sa výrazne postavenie Uhorska v skúmanom období? Odôvodni svoje tvrdenie!

2. Preštuduj si údaje na 161. strane učebnice o ťažbe a výrobe uhlia, železa a ocele v Uhorsku! Zmenilo sa výrazne postavenie našej vlasti v období rokov 1880 a 1913? Odôvodni svoju odpoveď!

3. a) Hospodárske zmeny v značnej miere súviseli s rozvojom poľnohospodárstva.

Čo je dôvodom toho? _____

b) Na strane 159. učebnice sú dva rady údajov: *nárast počtu strojov* v poľnohospodárstve a *nárast výnosov*. Je medzi údajmi dvoch tabuliek súvislosť typu príčina – následok?

Ak áno, aký má charakter táto súvislosť? _____

4. a) Obrábanie strojmi (nová technika) nie je jediným dôvodom vyšších výnosov. Aké to malo ďalšie dôvody? Zasúť ažte si, kto vie vymenovať viac!

Pomôže učebnica a nasledujúce údaje.

i Na spodnom toku Tisy – od Tiszaújlaku po Titel – prerezali celkom 112 riečnych zákrut. Regulácia rieky mala za výsledok nové koryto Tisy, ktoré sa od Tiszaújlaku po ústie skrátilo z 1212 km na 729 km. V údolí Tisy sa vybuďovalo 4500 km hrádzi, čím sa rozloha záplavového územia znížila z 38 500 km² na 1800 km², na dnešnom území štátu z 25 000 km² na 1200 km².

Začalo sa aj s odvodňovaním močiarov, mokradí, vnútorných vôd. Sieť kanálov na nížine pri Tise sa za 70 rokov rozšírila z 28 km na takmer 11 000 km, najmä na území močiarov, mokradí.

Dôležitým prvkom veľkých prác zameraných na pretvorenie nížinného prostredia bola výsadba stromov. Na rozsiahlych piesočnatých územiach s viatym pieskom sa priebežne vysádzali stromoradia a pásy lesov na ochranu polí. Ovocné sady a vinice, ktorých výsadba sa urýchlila v druhej polovici storočia, slúžili uchyteniu piesku. Popri poľných cestách sadili agáty.

„Činnosť zameraná na pretvorenie prostredia zmazala rozdiel medzi dvomi skoršími hlavnými typmi krajiny, medzi záplavovým územím a úrovňou bez záplav, a všade začali panovať oráčiny“ – napísal jeden z najznámejších našich bádateľov zemepisu.

b) Do akej miery súviselo pretváranie prostredia s buržoáznou premenou, resp. s bezpečným hospodárením, ktoré sa začalo po vyrovnaní? Povedz svoj názor!

5. Obrázky a štatistické údaje na stranách 160.-161. učebnice dobre ukazujú, ako sa zvyšovala dĺžka železničných tratí v našej vlasti a hustota siete.

a) Aký vplyv mala výstavba železníc na naše zapojenie sa do hospodárskeho krvného obehu ríše a Európy? _____

b) Na rast uhorského priemyslu? (Hľadaj súvislosť s diagramami v učebnici!) _____

6. Popri výstavbe železníc čo ešte umožňovalo rýchly rozvoj ťažkého priemyslu? Vyvod' záver! V našej krajine, ktorej rozloha sa zmenšila, dnes sa už táto podmienka nespĺní, ale vtedy bola bohato splnená. _____

7. Analyzuj tabuľku!

Štruktúra uhorského priemyslu v roku 1898, na základe dvoch dôležitých ukazovateľov				
Priemyselné odvetvie	Robotníci		Hodnota výroby	
	počet (osôb)	pomer (%)	1000 korún	jej pomer (%)
Baníctvo a hutníctvo	69 881	23,1	98 045	6,7
Výroba a spracovanie železa a kovov	44 545	14,7	184 125	12,6
Strojársky priemysel	33 008	10,9	132 011	9,0
Výroba elektrickej energie	3 003	1,0	35 095	2,4
Stavebný priemysel	31 589	10,5	51 309	3,5
Chemický priemysel	12 145	4,0	83 831	5,7
Textilný priemysel	13 742	4,6	53 473	3,6
Výroba šiat	3 539	1,2	20 407	1,4
Kožiarsky priemysel	4 722	1,6	30 928	2,1
Drevársky priemysel	28 227	9,3	96 726	6,6
Papierenský priemysel	5 469	1,8	15 955	1,1
Tlačiarenský priemysel	6 078	2,0	17 079	1,2
Potravinársky priemysel	46 119	15,3	645 878	44,1

Čo môžeš zistiť z údajov? Poukazujú tieto hodnoty na priaznivú alebo nepriaznivú štruktúru priemyslu? _____

 Zaujímavé sú životopisy Abraháma Ganza a Andrása Mechwarta, spomínaných v učebnici. Prečítaj si, ak nájdeš niečo o nich!

38. Buržoázny vývoj spoločnosti v Uhorsku

1. Aká spoločenská premena sa odohrala v Uhorsku v desaťročiach po vyrovnaní? Odpovedz po analyzovaní textu prvej kapitoly lekcie v učebnici a štatistických údajov uvedených v učebnici!

2. Vymenujeme najdôležitejšie vrstvy, skupiny uhorskej spoločnosti na konci 19. storočia, potom nasleduje niekoľko charakteristík. Ktorá charakteristika ktorú spoločenskú vrstvu opisuje? Písmená pred jednotlivými vrstvami napíš na správne miesto!

A) inteligencia, B) odborní robotníci, C) pomocní robotníci, D) poľnohospodárski čeládníci, nádenníci, E) veľkostatkári, F) malí sedliaci, G) kapitalisti, H) džentríci, I) malomešťania

Ak sa v dôsledku úbytku svojich majetkov rozhodne pre zamestnanie, radšej slúži župe, štátu, kde aj sám rozkazuje. _____

Vlastníctvo síce nemá, ale vďaka svojim odborným poznatkom je takmer taký úspešný, ako malomešťania, alebo drobní výrobcovia priemyselného tovaru. _____

Najvyššia vrstva spoločnosti dediny. _____

Vykonajú akúkoľvek poľnohospodársku prácu, čo len dostanú, aby vyžili. _____

Najnižšia vrstva priemyselnej spoločnosti. _____

Svojím kapitálom sa obracia tam, odkiaľ môže očakávať najväčší ošoh. Značné množstvo svojich peňazí vkladá do priemyselných, obchodných a úverových podnikov. _____

Pracujú v obchode, priemysle. Majú aj drobný majetok (dielňu, obchod). _____

Jeho majetok nepostačuje na živobytie. Je odkázaný na sezónne poľnohospodárske práce (podielová žatva, nádennícka práca atď.). _____

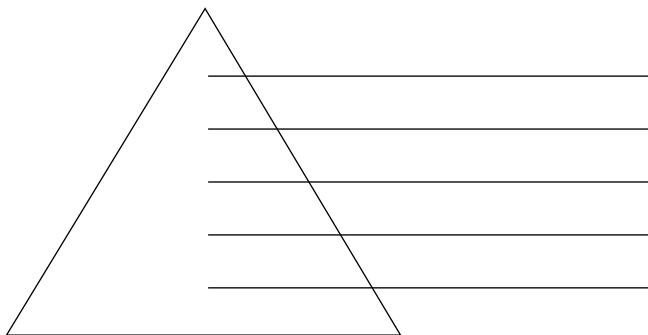
Na živobytie si nezarábajú pomocou svojho vlastníctva, ale rozumom, vedomosťami alebo umením. _____

3. Spoločnosť našej vlasti sa stala poľnohospodárskou a priemyselnou spoločnosťou, ale pre obe časti bola príznačná aj rozvrstvenosť.

a) Vybuduj spoločenskú pyramídu tých, ktorí žili z poľnohospodárstva (vidieka)!

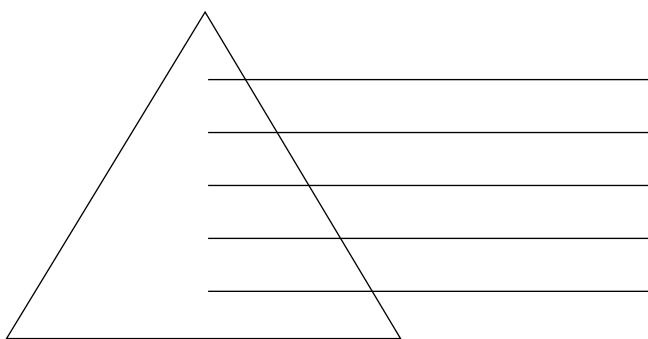
Kto bol najvyššie? Kto nižšie a kto na spodku?

Napíš na čiary!

b) Vybuduj aj spoločenskú pyramídu tých, ktorí žili z priemyslu a obchodu (miest)!

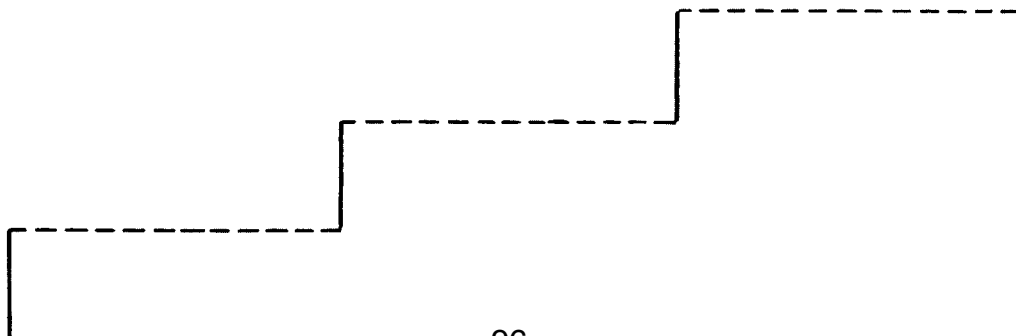
Tu kto bol najvyššie a najnižšie?

4. Robotnícke hnutie sa v krajine posilnilo po vyrovnaní. Nasledujúci údaj opisuje jeden z jeho dôležitých momentov. (Popri skutočnostiach uvádzaných v učebnici zohľadni aj toto pri riešení úlohy!)

i Leó Frankel, ktorý sa vrátil zo zahraničia, v roku 1880 založil prvú robotnícku stranu, *Všeobecnú robotnícku stranu Uhorska*, ktorá si vytýčila politické ciele. Táto takmer desať rokov stála na čele politických bojov robotníctva.

a) Znázorni vývoj robotníckeho hnutia pomocou nasledujúceho schodiska! Napíš na jednotlivé schody, ako po sebe nasledovali čoraz silnejšie organizácie robotníkov! Okrem názvu organizácie a dátumu jej založenia môžeš napísať aj ďalšie príznačné údaje.

b) Hľadaj súvislosť medzi silnejúcim robotníckym hnutím a zmenami v počte, ale najmä zložení robotníctva, čo znázorňuje diagram na 163. strane učebnice.

5. Vyber dve spoločenské vrstvy v odlišnom postavení a charakterizuj ich životné podmienky, spôsob života podľa obrázkov v učebnici.

a) _____

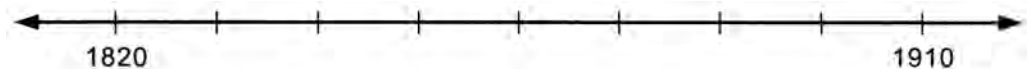
b) _____

39. Rodí sa svetové mesto: Budapešť

1. Budín a Pešť, ležiace na dvoch brehoch Dunaja sú strediskom krajiny už od 12-13. storočia. Avšak až do 19. storočia zohráva dôležitejšiu úlohu Budín, rozprestierajúci sa v hornej oblasti a rovinatá Pešť má menší význam.

Prečo? Odôvodni svoju odpoveď!

2. a) Vyznač na časovej priamke čoraz silnejším sfarbením tie desaťročia, keď sa zrýchľuje rozvoj Pešti!

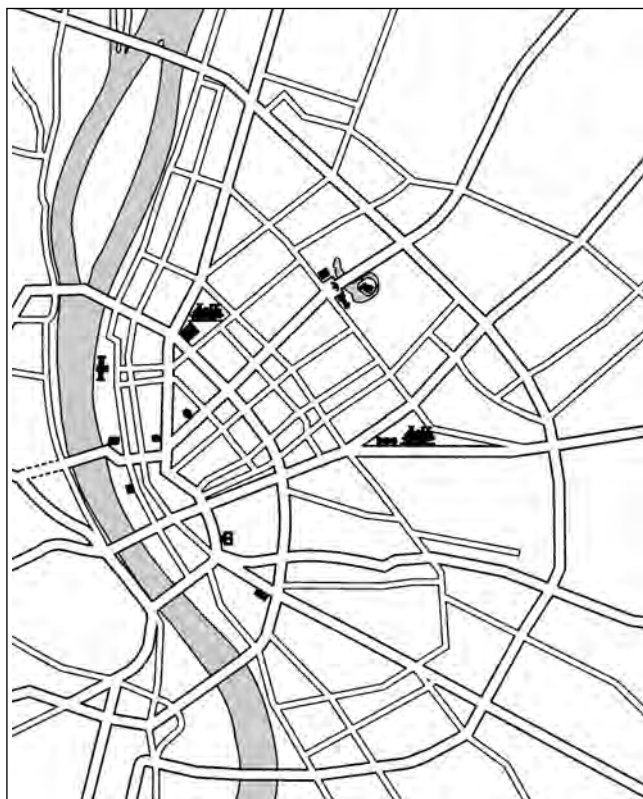
b) Vyznač písmenom **H**, keď je Pešť hlavným mestom, písmenami **BP**, keď sa z Pešť-Budína stane Budapešť a písmenom **M**, keď sa vybuodovali obzvlášť pekné, dodnes príznačné budovy mesta! (K tomuto bodu sa môžeš vrátiť aj po spracovaní nasledujúcej lekcie.)

3. V tom, že sa Budapešť stala svetovým mestom, zohralo úlohu, že súčasne bola centrom verejnej správy, financií, obchodu, dopravy, priemyslu, školstva a vzdelávania. Vyber tri z uvedených úloh a napíš 4-4 príklady na všetky!

úloha	úloha	úloha

4. Do začiatku 20. storočia sa Budapešť stala jedným z hlavných miest sveta, ktoré mali najúžasnejšiu mestskú štruktúru. Uverejňujeme zjednodušenú mapu Pešti, ktorá dobre využila prírodné danosti rovinnatého územia: mosty, okružné cesty spájajúce mosty a päť hlavných bulvárov.

a) Vyznač červenou farbou *Malú okružnú (Kiskörút)*, obklopujúcu centrum mesta, ktorá sčasti sledovala líniu niekdajších mestských hradieb Pešti. Modrou vyznač najdôležitejšiu okružnú cestu mesta, *Veľkú okružnú (Nagykörút)*. (Tieto boli vybudované ešte v 19. storočí.) Žltou vyznač *vonkajšiu okružnú*, zabezpečujúcu ďalší vývoj mesta! (Táto sa vybudovala až po svetových vojnách v 20. storočí.)

b) Vyznač na mape, že ktorá okružná cesta od ktorého *mosta* vychádza a ku ktorému vedie! (Stačí, ak pripíšeš začiatočné písmená názvy mostov.)

c) Vyznač zelenou farbou päť hlavných *bulvárov*. (Úseky, ktoré sa dobudovali až po našom období, odliš prerušovanou čiarou! Učítelia ti v tom pomôžu.)

d) Vyznač názvy niektorých známych *budov* na tebou vyznačených hlavných cestách a aj na nábreží Dunaja!

Mapa Pešti s mestskou štruktúrou

5. Budapešť sa do prelomu storočí (do obdobia milénia) stala veľkomestom, ktoré už súťažilo s Viedňou.

a) Čo pomohlo Viedni udržať si pozíciu ríšskeho hlavného mesta? _____

b) Čo všetko umožnilo, aby Budapešť dobehla Viedeň a aby s ňou dokázala súťažiť? _____

40. Milénium: úspechy a krízové javy

1. Každý národ má sviatky, ktoré sa spájajú s dôležitou udalosťou alebo významným výročím. Akým sviatkom je milénium? K čomu sa viaže?

Pomôže ti pri odpovedi séria známok vydaná Maďarskou poštou v roku 1996 o panorama-
tickej maľbe Árpáda Fesztyho, dokončenej na milénium, o *Príchode Maďarov*.

2. a) Čo bolo cieľom uhorskej vlády usporiadaním veľkolepého seriálu osláv?

b) Prečo podporovala uhorská verejná mienka tieto podujatia?

3. Vyzdvihni spomedzi úspechov ten, ktorý považuješ za najdôležitejší! Odôvodni svoju voľbu!

4. V jednom stĺpci sme vymenovali politikov, ktorí zohrali dôležitú úlohu v období dualizmu, a úspešných maďarských vedcov i umelcov, kým v druhom stĺpci tvrdenia, ktoré sa k nim viažu. Čiarami pospájaj osoby a tvrdenia!

Gyula Andrássy

Jeden z najslávnejších maliarov doby, ktorý zvečňoval historické udalosti.

Ignác Semmelweis

Tvorca moderného školského systému, dosahujúceho európsku úroveň.

Viktor Madarász

Prvý, mimoriadne talentovaný ministerský predseda doby po vyrovnaní.

József Eötvös

Najslávnejší maďarský románopisec doby. Jeho diela vydali v 100-zväzkovom slávnostnom vydaní.

Kálmán Tisza

Známy maďarský cestovateľ a objaviteľ Afriky.

Mór Jókai

„Záchranca matiek“, jeden z najslávnejších maďarských lekárov.

László Magyar

Uhorský/maďarský ministerský predseda, ktorý bol najdlhšie pri moci, „generál“.

5. Vyber jeden aj z tienistých stránok, krízových javov tejto doby! Odôvodni, prečo práve tento pokladáš za najťažší problém dualizmu!

6. Ako vyzeralo tvoje bydlisko (v prípade Budapešti tvoje bližšie okolie) v období milénia? Urob výskum, prípadne pozbieraj fotografie, pohľadnice! Informuj ostatných o výsledkoch!

Obdobie dualizmu

(Zhrnutie)

Vymysli osem otázok, ktoré odhalia všetky dôležité zmeny a problémy skúmaného obdobia! Napiš tieto otázky!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

7. _____

8. _____

VI. PRVÁ SVETOVÁ VOJNA

41. Boj o ovládnutie sveta a kolónií

1. Preštuduj si karikatúru na 178. strane učebnice o súťažení európskych veľmocí.

O čo súťažili? _____

2. Nasledujúca tabuľka ukazuje kolónie veľmocí v roku 1914.

Krajina	Materská krajina		Kolónie	
	územie (milióny km ²)	obyvateľstvo (milióny osôb)	územie (milióny km ²)	obyvateľstvo (milióny osôb)
Anglicko	0,3	46,5	33,5	393,5
Rusko	5,4	136,2	17,4	33,2
Francúzsko	0,5	39,6	10,6	55,5
Nemecko	0,5	64,9	2,9	12,3
Japonsko	0,4	53,0	0,3	19,2
USA	9,4	97,0	0,3	9,7

a) Ktoré tri veľmoci mali najviac kolónií?

b) Prečo malo Anglicko a Francúzsko oveľa viac kolónií, než Nemecko, ktoré bolo podobne veľké a rozvinuté? _____

3. Kresba na 179. strane učebnice porovnáva situáciu Anglicka a Nemecka v rokoch 1870 a 1910. Analyzuj túto kresbu! Podčiarknutím odpovedz na otázky!

a) Aká veľká bola koloniálna ríša Anglicka v porovnaní s koloniálnou ríšou Nemecka v roku 1870?

rovnaká – o niečo väčšia – viac než jej desaťnásobok

b) Ako to bolo v roku 1910?

rovnaká – o niečo väčšia – viac než jej desaťnásobok

c) Aká bola výroba železa v Anglicku v porovnaní s výrobou železa v Nemecku v roku 1870?

rovnaká – bola väčšia, než Nemecka – bola menšia, než Nemecka

d) Aká bola výroba železa v Anglicku v roku 1910?

rovnaká – bola väčšia, než Nemecka – bola menšia, než Nemecka

Vyvod' záver! Čo sa stalo a čo sa nestalo? _____

4. Ako sa zmenili pomery síl medzi vedúcimi štátmi na základe priemyselnej výroby? Zalistuj späť k 26. lekcii (118. strana) a pozri si to v tamojšej tabuľke!

Prvé dve krajiny v roku 1860: _____

v roku 1900: _____

5. Nemecko chcelo znovurozdelenie sveta, teda chcelo viac kolónií. Preto sa zbrojilo. Preštuduj si tabuľku o flotilách vtedajšieho sveta!

Stav súťaže flotíl 1910/11. Ťažké lodné jednotky							
Krajina	námorníci	hotové	rozostavané	hotové	rozostavané	hotový	rozostavaný
	počet	ťažké pancierové lode		radové lode		pancierový krížnik	
Veľká Britannia	131 600	9	7	56	11	38	6
Nemecko	57 353	2	11	26	11	9	4
USA	60 500	4	4	25	6	15	–
Francúzsko	57 000	–	6	17	8	20	2
Rusko	47 500	1	6	8	6	5	1
Japonsko	45 000	1	3	12	3	12	2
Taliansko	31 000	–	–	9	4	9	1

a) Pri ktorom type lodí chcelo Nemecko – stavbou najmodernejších lodí – predovšetkým dobehnúť Anglicko? _____

b) Prečo práve tu? _____

6. Počas prípravy na vojnu proti sebe stojace strany si hľadali spojencov, a vytvárali vojensko-politické spojenectvá.

a) Ktoré dva veľké spojenecké systémy vznikli? Kto bol ich členom?

Spojenectvá:

Ich členovia:

b) Pozri, nakoľko boli veľké koloniálne ríše krajín, ktoré patrili do rovnakého spojenectva!

Akú zaujímavosť vidíš? _____

42. Začiatok prvej svetovej vojny

1. Vojna sa po atentáte v Sarajeve rozprúdila veľmi rýchlo. Koľko dní bolo potrebných na to, aby sa päť najsilnejších európskych krajín „pustilo do seba“? _____

Čo to dokazuje? Bolo Sarajevo dôvodom alebo zámienkou vojny? _____

2. Analyzuj nasledujúcu súhrnnú tabuľku o cieľoch veľmocí!

Dohoda:	Trojspolok:
<p>Anglicko: Chce si udržať svoje kolónie, svoju koloniálnu ríšu chce ďalej rozširovať. Chce si udržať svoje prvenstvo na moriach. Chce podlomiť hrozivú vojenskú silu Nemecka.</p>	<p>Nemecko: Chce rozšíriť svoje kolónie. Chce podlomiť moc Anglicka na mori a jeho svetové prvenstvo medzi koloniálnymi mocnosťami. Chce zatlačiť Rusko do úzadia.</p>
<p>Francúzsko: Chce sa odplatiť Nemecku za porážku v roku 1870 a chce získať späť svoje územia, ktoré vtedy stratilo. Chce rozšíriť svoje kolónie.</p>	<p>Rakúsko-uhorská monarchia: Chce mať Balkán pod svojím úplným vplyvom. Chce sa zbaviť svojho ruského súpera.</p>
<p>Rusko: Chce zvýšiť svoj vplyv na Balkáne. Chce sa dostať k Stredozemnému moru. Chce zatlačiť Nemecko do úzadia.</p>	<p>Taliansko: Chce rozšíriť svoju koloniálnu ríšu a – predovšetkým obsadením Albánska – chce získať vplyv na Balkáne.</p>

a) Ktorá je tá krajina, ktorá stojí jednoznačne proti všetkým svojim nepriateľom v nastávajúcej vojne? _____

b) Ktoré sú tie dve krajiny, patriace do rovnakého tábora, ktoré chcú posilniť svoj vplyv nad totožným územím, a takto do určitej miery stoja aj proti sebe?

3. a) Po vypuknutí vojny pomery síl – a spojenectvá sa zmenili. Ako sa vyvíjali dva spojenecké systémy? Vyplň tabuľku! Daj nové meno Trojspolku!

Spojenectvá:		↓		↓
Ich členovia:				

b) Aká zmena nastala oproti obdobiu pred vojnou? _____

c) Vyhodnot' túto zmenu! _____

4. Vojna sa začala ako blesková pohyblivá vojna. Dokáž to!

Vojnové udalosti roku 1914-1915

a) Nakresli do mapy šípkou najdôležitejšie udalosti roku 1914! (K šípkam napíš čísla pred udalosťami!)

1. Útok Monarchie na Srbsko.
2. Ruský útok proti Monarchii a Nemecku.
3. Nemecký útok proti Belgicku a Francúzsku.
4. Nemecký protiútok proti Rusku.

b) Šípkami inej farby vyznač udalosti roku 1915!

1. Veľký nemecký útok proti Rusku.
2. Taliansky útok a protiútok Monarchie.

c) Aké hlavné fronty sa vytvorili? Napíš ich v poradí podľa dôležitosti!

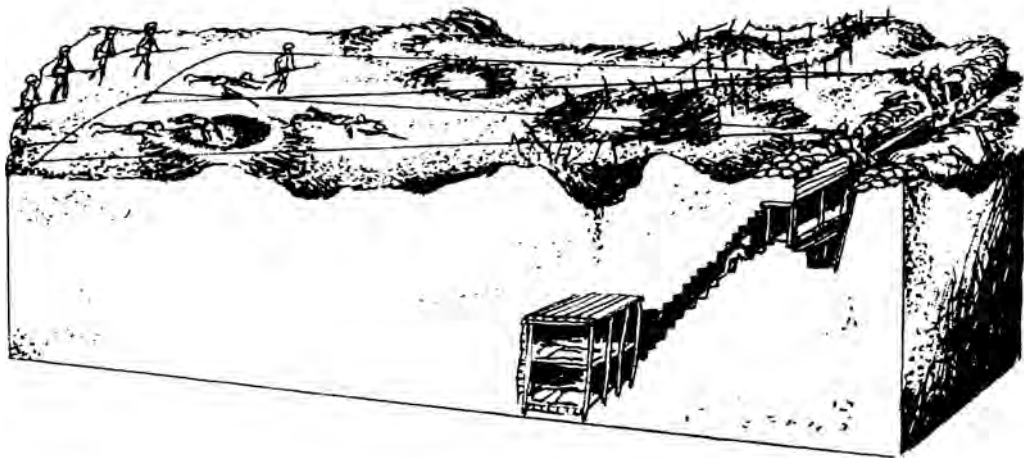
5. Pohyblivá vojna od roku 1916 zanikla.

Čo ju vystriedalo? Odpovedz jediným slovom! _____

43. Vojna národov a vojenskej techniky. Zázemie

1. Vojna od roku 1916 bola čoraz viac *pozičnou vojnou*. Čo pod tým rozumieme?

2. Vojna sa súčasne stala čoraz viac vojnou národov a vojenskej techniky. Čo to znamená? Skôr, než odpovieš, pozri si kresbu a nadväzujúce informačné materiály!

„Sláva guľometu“, alebo šance útočníkov a obrancov

i 10. júla 1916: sláva guľometu

Nemci sa zakopali hlboko do vyvýšení nad riekou Somme a vybudovali si dosť silné obranné stanovištia. Anglický plán bol založený na tom, že po obrovskej delostreleckej príprave rozdrvia 20-30 metrov široké pásma drôtených barikád, a zničia nemecké kryty. I keď záverečná delostrelecká paľba spôsobila značné škody, zostali dlhé úseky drôtených barikád neporušené, a veľkej časti krytov sa nič nestalo. Na konci záverečnej delostreleckej paľby Nemci, ktorí zostali nažive, vyliezli zo svojich krytov a začali strieľať svojimi guľometmi. Anglická pechota, ktorá vliekla ťažký náklad a napredovala v uzavretej štruktúre, utrpela hrozné straty v dôsledku strelby z guľometov a odvetnej paľby nemeckého delostrelectva sústredeného na najvýhodnejších miestach.

Bitka pri Somme, júl 1916 (anglické straty v prvý deň)

čas	nasadené jednotky	straty
8.30 hodina	84 práporov, asi 66 000 osôb	30 000 mŕtvych a zranených
12.00 hodina	129 práporov, asi 100 000 osôb	asi 50 000 mŕtvych a zranených
na konci dňa	143 práporov, asi 120 000 osôb	asi 19 240 mŕtvych, 35 493 zranených, 2151 stratených, 585 padlo do zajatia

a) Čo rozumieme pod vojnou más/národov? _____

b) Čo rozumieme pod vojnou strojov/vojenskej techniky? _____

c) Vymenujte, aké úplne nové a aké výrazne zmodernizované zbrane nasadili do boja proti sebe stojace strany! _____

Kto z tvojich spolužiakov ich vymenoval najviac? Koľko? _____

3. Počas vojny sa do bojov zapájalo čoraz viac a viac krajín.

a) Vymenuj také krajiny, ktoré vstúpili do vojny na strane Trojspolku!

b) Ktoré na strane Dohody: _____

c) Zapojenie sa ktorej krajiny bolo obzvlášť rozhodujúce?

Prečo? _____

4. Predĺžením sa vojny rástol význam zázemí.

a) Čo rozumieme pod zázemím? _____

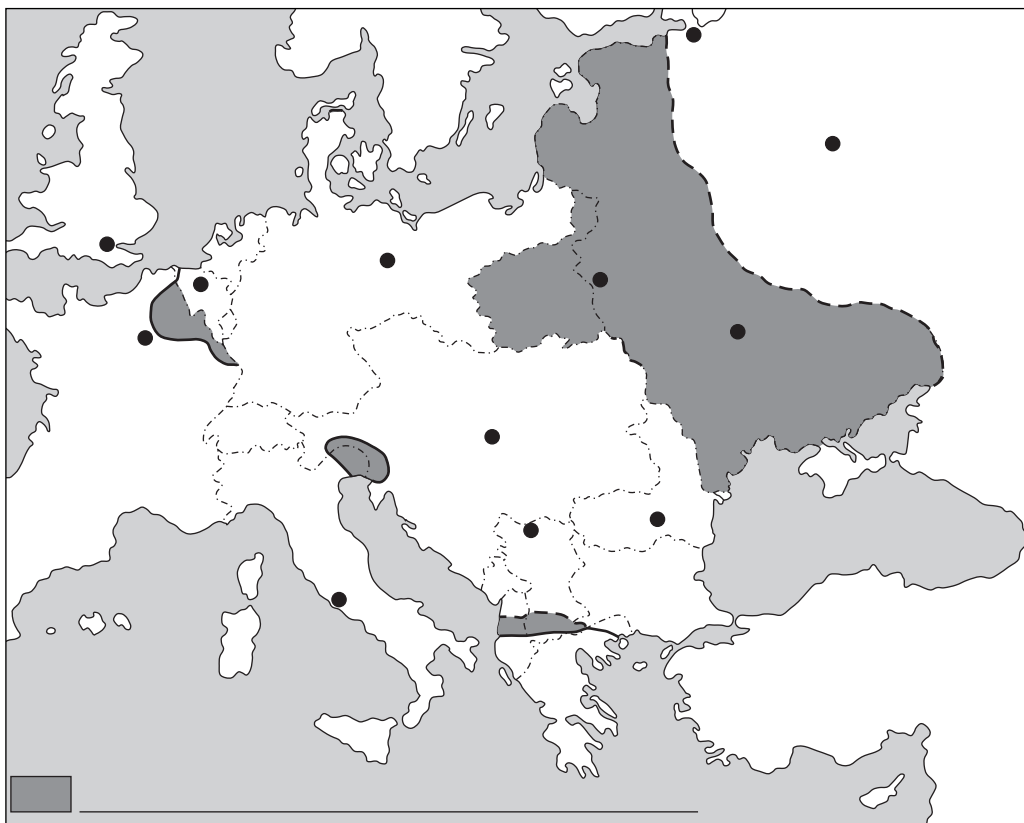
b) Uskutočnili sa väčšie priame útoky proti zázemiu v prvej svetovej vojne?

c) Prečo bola predsa rozhodujúca úloha zázemia?

(Myslite na to, čo všetko musí zázemie zabezpečovať počas dlhej vojny!)

d) Čo všetko museli strpieť obyvatelia zázemia počas dlhej vojny?

5. Znázorni opäť udalosti na mape, ale teraz len udalosti roka ukončiaceho vojnu! (Vyznač – kde nájdeš údaj – aj čas!) Ktoré udalosti označujú tmavosivé územia?

Rozmiestnenie frontov v roku 1918. Napiš vysvetlivky do mapy!

1. Nemecké napredovanie začiatkom roku 1918 (na rusko-ukrajinských územiach)
2. Anglicko-francúzske napredovanie (smerom na Bulharsko po Balkáne)
3. Taliansky útok na fronte v Taliansku
4. Rozhodujúci útok a prelom na západnom fronte

6. Odkedy dokedy, koľko rokov a koľko mesiacov trvala presne prvá svetová vojna?

Od _____ do _____,
_____ roky a _____ mesiacov/mesiace.

44. Revolúcia v Rusku. Víťazi a porazení

1. Zalistuj späť k predošlej lekcii, k hospodárskej tabuľke pri kapitole *o úlohách zázemia!* (184. strana učebnice.) Nakoľko odôvodňujú tam uvedené fakty to, že Rusko bolo prvou veľmocou, ktorej zázemie sa otriaslo?

2. Ako po sebe nasledovali udalosti v Rusku? Očíslovaním vytvor ich správne poradie!

_____ Bolševici násilím získajú moc.

_____ Vznikne dočasná vláda.

_____ Cár Mikuláš II. pod vplyvom udalostí odstúpi.

_____ V Rusku je dočasne demokracia. Politické strany sa môžu slobodne organizovať.

_____ V Petrohrade sa začnú štrajky, ktoré sa vyvinú v revolúciu.

_____ Bolševici zavedú diktatúru proletariátu.

_____ Vo viacročnej občianskej vojne zvíťazia bolševici. Vznikne Sovietsky zväz.

_____ Rusko uzatvorí potupný mier a vystúpi z vojny.

3. Prečo sa nepodarilo dočasnej vláde zostať pri moci? Prečo zvíťazili a zostali pri moci bolševici? Písmená pred skutočnosťami a udalosťami napíš na správne miesta!

Dočasná vláda

bolševici

- A) Napriek túžbe más po mieri pokračuje vo vojne.
- B) Ich vedúcom bol energický revolucionár tých čias, Lenin.
- C) Rozdelením pôdy si získala podporu najväčšej vrstvy ruskej spoločnosti, sedliactva.
- D) Mala oveľa menšiu moc, než cár.
- E) V záujme udržania svojej moci uzatvorili mier za každú cenu.
- F) Musela bojovať tak proti bývalým cárskym dôstojníkom, ako aj proti robotníckym a vojenským radám.
- G) Využili politickú slobodu poskytovanú demokraciou.
- H) Keď sa dostali k moci, zrušili politickú slobodu, zaviedli tvrdú diktatúru.

4. Svetová vojna sa v lete a na jeseň roku 1918 skončila prímerím, potom – o jeden-dva roky – uzavretím mieru. Označ písmenom **P** alebo **M**, či sa tvrdenie vzťahuje na prímerie, alebo na uzavretie mieru!

Ukončia boj proti sebe. _____

Stanovia, aké veľké môžu byť v budúcnosti vojská porazených krajín. _____

Porazené krajiny vydajú svoje dôležitejšie zbrane, aby nezačali nový boj. _____

Stanovia výšku reparácií (vojnového odškodnenia), ktoré majú porazené krajiny zaplatiť. _____

Porazení stiahnu svoje vojská za svoje hranice. _____

Porazeným predpíšu politické požiadavky. _____

Stanovia nové štátne hranice. _____

5. a) Vytvor systém! Ktorí boli víťazi a ktorí boli porazení? (Spomedzi víťazov vymenuj len významnejšie krajiny!)

víťazi

porazení

b) Kam si zapísal(a) Rusko, ktoré pôvodne patrilo k Dohode? _____

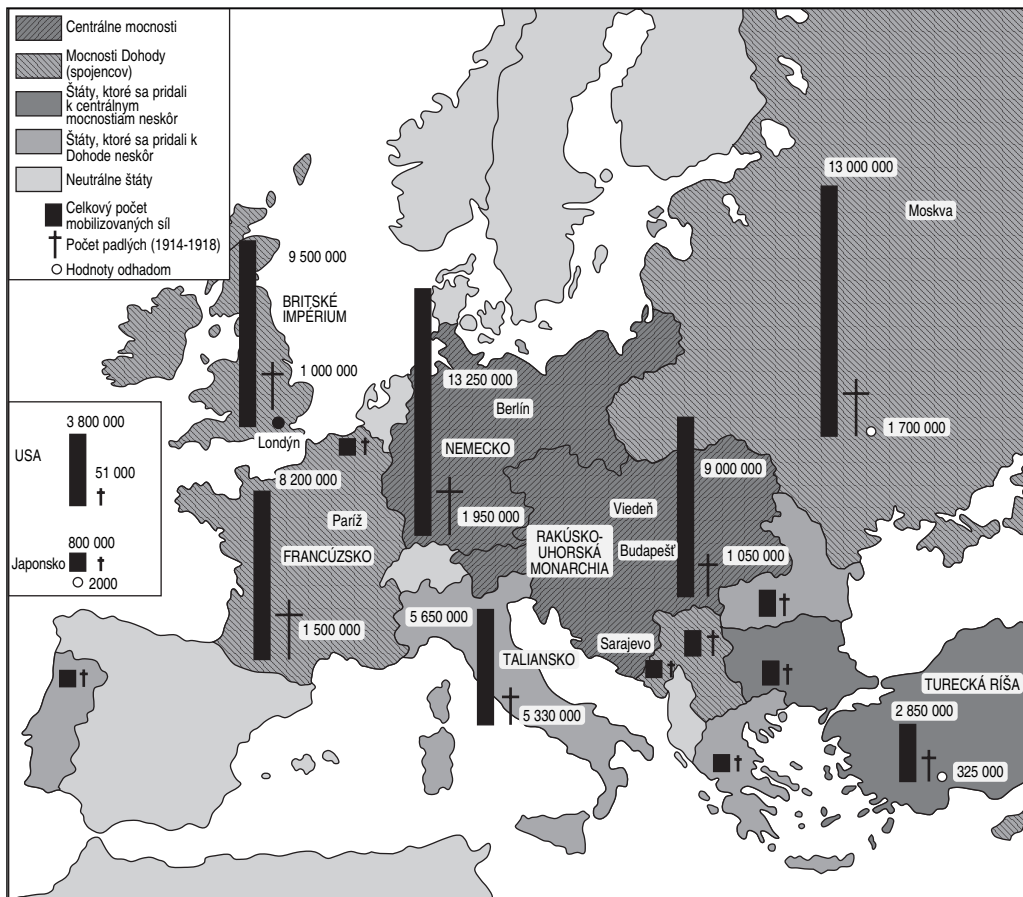
Prečo? _____

6. Pri uzatváraní mieru sa uplatňoval princíp „Vae victis!“ („Beda porazeným“). Zhrň, o čo všetko prišli (čo stratili) porazení a čo získali víťazi!

víťazi

porazení

7. Ešte jeden doplňující údaj o prvej svetovej vojne: v *atlase svetových dejín* magazínu *The Times* uverejnili mapu so štatistickými údajmi o mobilizovaných a stratách na životoch.

Straty strán, ktoré stáli proti sebe v prvej svetovej vojne

a) Porovnaj straty víťazných a porazených krajín vojny! Čo si zistil/-a? _____

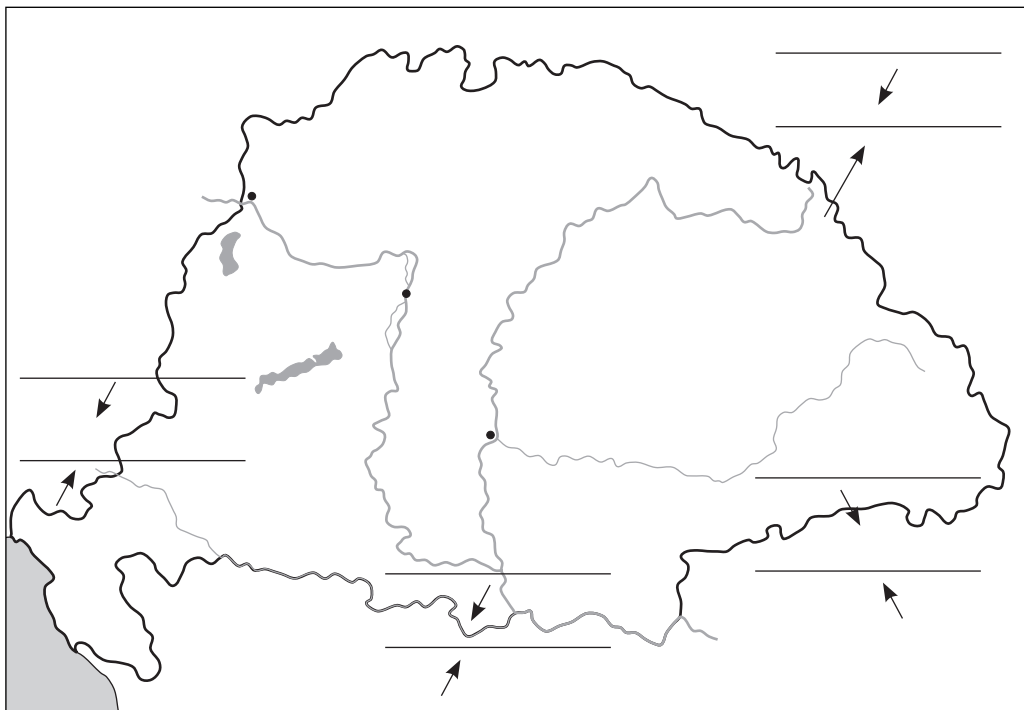
b) Možno vyvodit' z údajov záver o pomeroch síl po vojne? _____

45. Účasť Uhorska vo svetovej vojne

1. Do prvej svetovej vojny – hneď od začiatku – sa zapojilo aj Uhorsko. Bolo v záujme Uhorska vstúpiť do svetovej vojny? _____

Ak nie, ktorá bola tá sila, ktorá ho predsa donútila urobiť to? _____

2. Vidíš kontúrový obraz Uhorska z čias prvej svetovej vojny.

Účasť Uhorska na prvej svetovej vojne

a) Napíš na čiary mená tých frontov, kde uhorskí domobranci bojovali! Napíš aj to, s vojakmi ktorej krajiny (ktorých krajín) bojovali na danej frontovej línii, a odkedy dokedy trvala pre Uhorsko vojna na danom fronte!

b) Napíš časové poradie, v akom sa fronty vytvorili! _____

c) Ktorý bol jediný front, na ktorom uhorskí domobranci krváčali ešte aj v roku 1918?

d) Zbieraj údaje o uhorských vojenských stratách! _____

3. Nekrvácali len uhorskí vojaci, ale aj zázemie, civilné obyvateľstvo zasiahla vojna vo vysokej miere. Ako? _____

4. Čo je *najdôležitejším* dôvodom toho, že Uhorsko prehralo vo vojne? (Odpovedz podčiarknutím!)

„Zrada“ Talianska – Viedenské vojenské veliteľstvo posielalo uhorských vojakov na najkrvavejšie frontové úseky – Krajina vyčerpala svoje rezervy síl – Nepokoje národností – Protivojnová nálada robotníckeho hnutia vplývala nepriaznivo na bojový duch

5. V súčasnom Maďarsku sa na mnohých miestach nachádzajú pamätníky obetiam prvej svetovej vojny. Sú zápisky o padlých vo vojne. Vyhľadajte takéto záznamy! Vykonajte výskum! A ak máte dojem, že si zaslúžia úctu neskorších generácií, položte v tichosti kvet na pomník padlých hrdinov!

*Pamätník prvej svetovej vojny
v mestskej časti Pesthidegkút*

Prvá svetová vojna

(Zhrnutie)

Vymysli päť otázok, ktoré odhalia všetky dôležité zmeny a problémy skúmaného obdobia!
Napiš tieto otázky!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

OBSAH

I. Obdobie buržoázných premien	3
1. Európa v 17.-18. storočí	3
2. Amerika v 18. storočí. Vznik Spojených štátov	5
3. Začiatok francúzskej revolúcie	8
4. Francúzsko republikou	10
5. Napoleon Bonaparte, cisár buržoázneho Francúzska	12
6. Agrárna a priemyselná revolúcia	15
7. Hospodárske dôsledky priemyselnej revolúcie	17
8. Spoločenské dôsledky priemyselnej revolúcie. Životný štýl v kapitalistickej Európe	19
Zhrnutie	22
II. Uhorsko v 18. storočí	23
9. Uhorsko po satmárskom mieri	23
10. Reorganizácia Uhorska. Vznik mnohonárodnostnej krajiny	25
11. Uhorsko za vlády Márie Terézie	28
12. Patenty Jozefa II.	30
13. Vplyv francúzskej revolúcie a napoleonských vojen v Uhorsku	32
Zhrnutie	34
III. Začiatky buržoázneho vývoja v Uhorsku	35
A) Obdobie reforiem	35
14. István Széchenyi (Séčeni), inšpirátor hnutia za reformy	35
15. Politický život v období reforiem	38
16. Otázka maďarského jazyka	40
17. Nástup a program Lajosa Kossutha	42
18. Obrázky zo života v Uhorsku v období reforiem	44
B) Revolúcia a národnooslobodzovací boj v Uhorsku	47
19. Revolúcie v roku 1848 v Európe. 15. marec 1848	47
20. Výsledky revolúcie. Zákony z roku 1848	49
21. Národnostné spory v rokoch 1848-1849	52
22. Začiatok národnooslobodzovacieho boja	54
23. Druhý útok dvora	56
24. Vrchol národnooslobodzovacieho boja: jarná výprava	59
25. Potlačenie národnooslobodzovacieho boja	61
Zhrnutie	64

IV. Obdobie národných štátov	65
26. Občianska vojna v Spojených štátoch severoamerických	65
27. Zmeny na mape Európy. Nové národné štáty: Taliansko a Nemecko	68
28. Zmeny na mape Európy: národné štáty na mieste upadajúcej Osmanskej ríše	71
29. Nové úlohy buržoázneho štátu. Demokratická spoločnosť	74
30. Ďalší rozvoj techniky a priemyslu. Európa v posledných desaťročiach 19. storočia ...	75
31. „Šťastné mierové roky“	78
32. Pestré robotnícke hnutie	80
33. Súperenie o rozdelenie sveta	82
Zhrnutie	84
V. Obdobie dualizmu	85
34. Uhorsko po porážke národnooslobodzovacieho boja	85
35. Vyrovnávanie	87
36. Obrázky z politického života	89
37. Hospodársky rozvoj	92
38. Buržoázny vývoj spoločnosti v Uhorsku	95
39. Rodí sa svetové mesto: Budapešť	97
40. Milénium: úspechy a krízové javy	99
Zhrnutie	101
VI. Prvá svetová vojna	102
41. Boj o ovládnutie sveta a kolónií	102
42. Začiatok prvej svetovej vojny	104
43. Vojna národov a vojenskej techniky	106
44. Revolúcia v Rusku. Víťazi a porazení	109
45. Účasť Uhorska v svetovej vojne	112
Zhrnutie	114

Poznámka:

Piktogram *i* označuje nové *informácie*, poznatky, ktoré môžete získať na základe uvedených úryvkov a citátov z odbornej literatúry.